बुलिङ्टार गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

बुलिङ्टार गाउँपालिका

बुलिङ्टार, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

आवधिक विकास योजना

आ.व.०७७/७८- ८०/८१)

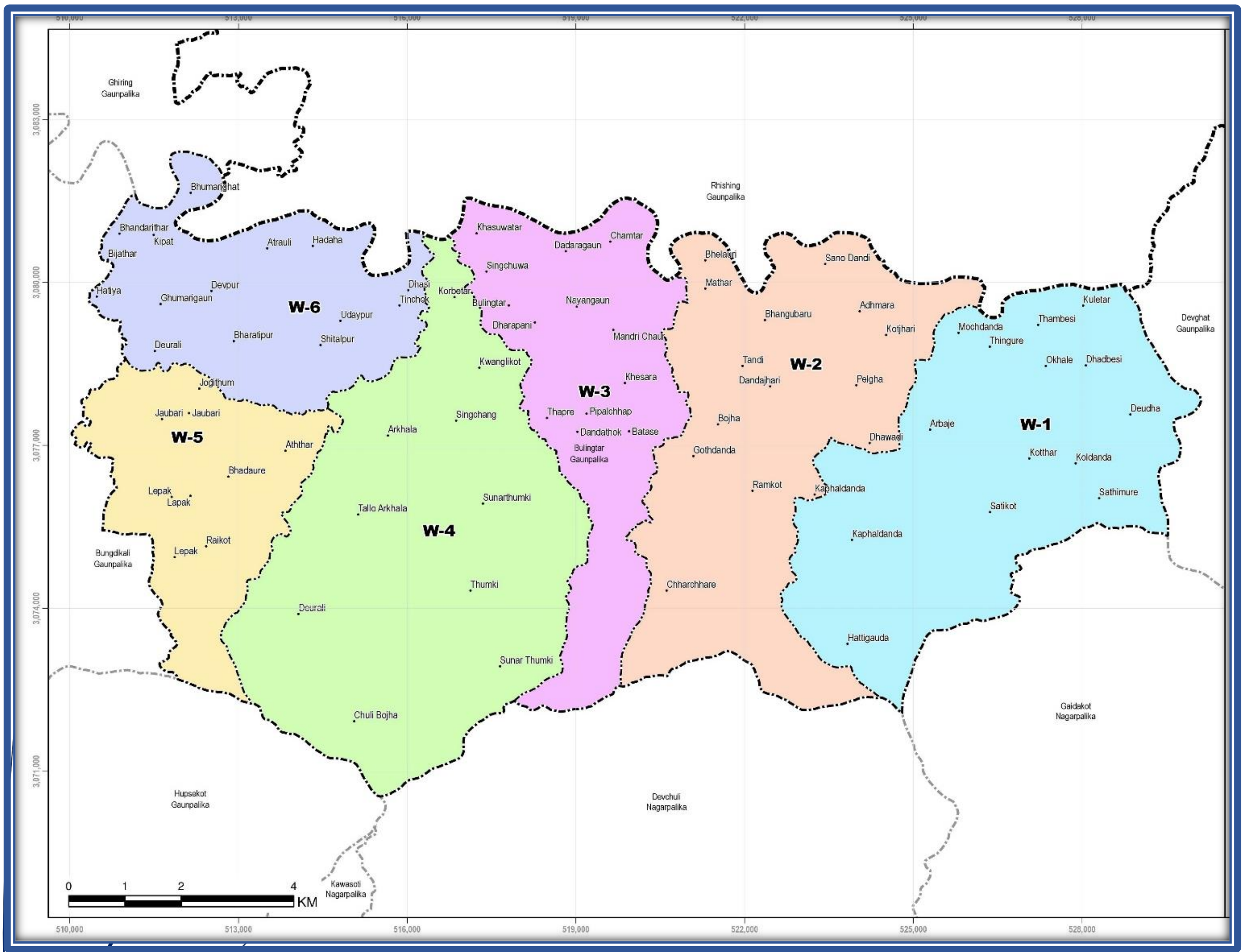

पेशगर्ने :

नारायणी ट्रेनिङ्ग एण्ड ईन्जिनियरिङ्ग प्रा. लि.

गैडाकोट न पा ०१, नवलपरासी

०७८५०२००१, ९८४५१३२४५२

narayanitraining@gmail.com

जेठ, २०७८

आभार

बुलिङ्गटार गाँउपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने गहन जिम्मेवारी पूर्ण कार्य प्रदान गर्नु भएकोमा बुलिङ्गटार गाँउपालिकाको कार्यलय, बुलिङटारलाई आवधिक योजना कार्यदल हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ।

यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाको सिलसिलामा आफ्ना अमुल्य समय दिई सम्पूर्ण भेलाहरुमा, वडा गाउँ भेलाहरुमा उपस्थित भई दिनु हुने सम्पूर्ण स्थानियवासीहरु प्रति यस आवधिक योजना कार्यदल सम्पूर्ण गुनासो, राय, सुझाव तथा प्रतिकृयाहरुको हार्दिकता साथ स्वागत गर्दछौं।

अन्त्यमा यस आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसिलामा आवश्यक तथ्याङ्क प्रदान गरी सहयोग गरिदिनु हुने सम्पूर्ण कार्यालय, कर्मचारी लगायतका सम्पूर्ण महानुभावप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं।

बुलिङ्गटार गाँउपालिका
आवधिक योजना तर्जुमा कार्यदल
नारायणी ट्रेनिङ्ग एण्ड ईन्जिनियरिङ्ग प्रा. लि.
गैडाकोट न पा ०१, नवलपरासी

विषयवस्तु

परिच्छेद १ : आवधिक विकास योजनाको परिचय १

१.१ पृष्ठभुमि १

१.२ आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाको उद्देश्य १

१.३ आवधिक योजनाको परिचय २

१.४ अध्ययन सीमा ३

१.५ कार्य परिधि ३

१.६ योजना तर्जुमा अपनाइएका विधि ४

१.७ सूचना संकलन तथा विश्लेषण ४

१.८ प्रतिवेदनको प्रस्तुतीकरण ४

१.९ अपेक्षित उपलब्धिहरू ५

परिच्छेद २ : गाउँपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिती ६

२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभुमी, भौगोलिक स्थिति, सिमाना तथा राजनैतिक विभाजन ६

२.१.१ प्रमुख नदी तथा वन जंगल ७

२.१.२ जलवायू १०

२.१.३. महत्वपूर्ण धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक तथा अन्य स्थलहरू ११

२.२ भू तथा भू-उपयोगको स्थिति १३

२.२.१ भू-उपयोग १३

२.२.२ भू-बनौट १४

२.३ गाउँको आर्थिक सामाजिक स्थिति १४

२.३.१ जनसंख्या विवरण १४

२.३.३ घरधुरीको आकार र वडागत जनसंख्या १५

२.३.५ अपाङ्गता अनुसार जनसंख्या १७

२.३.६ घरपरिवारको स्वामित्व १८

२.३.७ जात तथा वर्गको आधारमा जनसंख्याको वर्गीकरण १८

२.३.८ मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको वर्गीकरण १९

२.३.९ शिक्षा र साक्षरताको स्थिति २०

२.३.१० शैक्षिक संस्थाको विवरण २१

३.१० तहगत शैक्षिक स्थिति २१

२.३.११ भवनहरूको बनावट २२

२.३.१२ टेलिफोन, बिजुली र अन्य सुविधा २३

२.३.१३ गाउँपालिका क्षेत्र भित्र गरीबीको तथा सुकुम्बासी समस्या र स्थिति २५

२.३.१४ खानेपानी तथा सरसफाईको स्थिति २५

२.४ गाउँपालिकाको भौतिक संरचना तथा सेवाको स्थिति २६

२.४.१ कृषिको स्थिति २६

२.४.२ शैक्षिक स्थिति २८

२.४.३ स्वास्थ्य सेवाको अवस्था ३०

२.४.४ यातायातको अवस्था ३०

२.५ गाउँपालिकाको सरसफाई सम्बन्धी व्यवस्था ३३

२.५.१ ढल निकासको अवस्था, ल्याण्डफिल साइटको अवस्था ३३

२.५.२ सडक नालाहरूको अवस्था ३३

परिच्छेद ३ : दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति ३४

३.१ पृष्ठभूमि ३४

३.२ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति ३४

३.३ परिमाणात्मक लक्ष्य ३६

३.४ राजश्व प्रक्षेपण ३८

परिच्छेद ४ : आर्थिक विकास ३९

४.१ कृषि तथा पशुपालन ३९

४.२ उद्योग तथा वाणिज्य ४७

४.३ पर्यटन ५१

४.४ सहकारी वित्तीय क्षेत्र ५६

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास ६१

५.१ शिक्षा ६१

५.२ स्वास्थ्य ६७

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई ७३

५.४ लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेसिता ७८

५.५ युवा, खेलकुद तथा मनोरञ्जन ८२

परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास ८६

६.१ यातायात ८६

६.२ सिचाई ९०

६.३ भवन तथा सहरी विकास ९४

६.४ विद्युत तथा उर्जा ९७

६.५ सुचना तथा संचार प्रविधि पूर्वाधार १०२

परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन विकास १०७

७.१ वन तथा भू-संरक्षण १०७

७.२ जलाधार संरक्षण ११२

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन ११७

७.४ विपद व्यवस्थापन १२२

परिच्छेद ८ : शुसासन तथा संस्थागत विकास १२६

८.१ मानव संसाधन विकास १२६

८.२ संस्थागत क्षमता विकास र सेवा प्रवाह १३०

८.३ लेखा परिक्षण १३६

८.४ राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन १४२

परिच्छेद ९ : वहुक्षेत्रगत लगानी योजना १४५

परिच्छेद १० : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था १६२

अनुसूचीहरु .... **ङ्चचद्वच! ब्द्धद्वण□कचण थद्व□ घङ्गद्ज्ञथङ्ग्घ.**

परिच्छेद १ : आवधिक विकास योजनाको परिचय

१.१ पृष्ठभुमि

नेपालका धेरै जसो स्थानीय सरकारहरु सहरी सेवा सुविधा, सडक सञ्जाल, सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ, फोहोर-मैलाको उचित प्रबन्ध, सामाजिक पूर्वाधार तथा मनोरञ्जनात्मक सुविधा जस्ता पूर्वाधारबाट वञ्चित छन् । सहरीकरणका विविध बहिर्भावहरूबाट प्रभावित यस्ता गाउँपालिकाहरू विविध वातावरणीय चुनौतीहरूसँग पनि जुझिरहेका छन् । धेरैजसो खोला-नालाहरू, समथल भूमि, ताल एवम् पोखरी जस्ता जलाशयहरू अनियन्त्रित विकासका कारण एकातिर तीव्र अतिक्रमित हुँदै गइरहेका छन् भने अर्कोतिर यस्ता क्षेत्रहरूमा ढल, नाला एवम् फोहोर-मैलाको अव्यवस्थित मिल्काइले प्रदूषित समेत बन्दै गइरहेका छन् ।

कतिपय स्थानीय तहहरूले धेरै अगाडिदेखि नै अव्यवस्थित यातायात, वायुको ह्रासोन्मुख गुणस्तर जस्ता कारणहरूले वातावरणीय ह्रासताको नतिजा भोगि सकेका छन् । आवासको लागि जंगल क्षेत्र, खोलाको बगर, सार्वजनिक जग्गा लगायत ऐतिहासिक भवन जस्ता सार्वजनिक धरोहर माथिको गैर-कानुनी अतिक्रमणले प्राकृतिक तथा मानव निर्मित वातावरणलाई प्रत्यक्ष रूपले नकारात्मक असर पुऱ्याइरहेको छ । आन्तरिक द्वन्द्वको परिणाम स्वरूप विस्थापित व्यक्तिहरूको सहर मुखी आगमनले समेत यस्ता गैर-कानुनी आवासको समस्या अझ भयावह रूपले थपिएको छ । एकातिर अव्यवस्थित सहरीकरणले खेती योग्य जमिनको ह्रास बढ्दो छ भने कतिपय सहरी क्षेत्रहरू स्व-रोजगारका अवसरहरू तथा खाद्य पर-निर्भरता निम्त्याउने कारक तत्वको रूपमा स्थापित हुँदै गइरहेका छन् । जनसङ्ख्या वृद्धिको उर्ध्वगति र आशातीत आर्थिक विकासका प्रतिफल बीच तालमेल नहुनुको परिणाम स्वरूप धेरै गाँउपालिको लागि सहरी गरिबी प्रमुख चुनौतीका रूपमा स्थापित हुँदै गइरहेको छ । यसले गाउँपालिकाहरूका विकास प्रयास वृहत्तर रूपमा कमजोर सावित भएका छन् ।

गाँउपालिका विकास प्रयासहरू योजनाबद्ध तथा समन्वयात्मक भन्दा पनि क्षणिक समस्या निराकरण गर्ने दिशातिर अघि बढेका देखिन्छन् । विशेषत : मानव-संशाधन प्रतिको कमजोर संस्थागत क्षमता, न्यून प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोतहरू नै कमजोर प्रस्तुतीकरणको प्रमुख कारक तत्वको रूपमा रहेको पाइन्छ । समग्रमा, व्यवस्थित योजनाहरूको अभावले गाँउपालिको कार्य असंयोजित क्रियाकलाप जस्तो हुन गएको देखिन्छ, जसले गाँउपालिको विकास प्रयासहरू न्यून उपलब्धि मूलक र सीमित अवसर युक्त सावित भएका छन् । गाँउपालिका विगतको "एकीकृत कार्य योजना" (IAP:Integrated Action Planning) मूलतः भौतिक पक्षसँग मात्र लक्षित रहेको देखिन्छ । IAP ले केही गाउँपालिकाहरूको भौतिक पक्षहरू सुधारोन्मुख गराएता पनि शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता कतिपय समाजिक समस्याहरूमा भने यो न्यून उपलब्धि मूलक रह्यो । भौतिक र सामाजिक विकास बीचको गहिरो खाडल पुर्न असफल देखियो । विगतका प्रयासहरू सामाजिक समावेशिता, सहरी गरिबी न्यूनीकरण, वातावरणीय संरक्षण, आर्थिक विकास तथा परिचालन, गाँउपालिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने जस्ता मूल मुद्दाबाट अलग रहेको पाइन्छ । परिमाणतः धेरै गाउँपालिकाहरू समग्र विकासको अवधारणाका साथसाथै राष्ट्रिय विकासको मूल प्रवाहमा अहम् योगदान गर्नबाट चुक्न गएको देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले गाँउपालिकाको योजनामा पुनः विचार गरी सिमितताबाट छुटकारा प्राप्त गरिनु पर्ने कुरामा जोड दिएको छ । ऐनले स्पष्ट रूपमा सहभागितात्मक विकासको आवश्यकता र गाँउपालिको भौतिक विकासमा दीर्घकालीन सोचसँग सामञ्जस्यता राखी गाँउपालिको आवधिक योजनामा विषयगत उद्देश्यहरू तथा कार्यक्रमहरूलाई समावेश गरिनु पर्ने कुरामा जोड दिएको छ । यस बाहेक आवधिक योजनाले वडास्तर भेलाबाट प्राप्त तत्काल सम्बोधन गरिनु पर्ने क्षेत्रका समस्यालाई निराकरण गर्ने र अल्पकालीन कार्य योजनासँग पनि सामञ्जस्यता कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था छ ।

त्यसै गरी स्थानीय स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले पनि ५ वर्षको कार्यतालिका समाविष्ट रहेको आवधिक योजना तथा योजना निर्माण र स्वीकृतिको प्रक्रिया समेतको आवश्यकता प्रति निर्दिष्ट गरेको छ ।

१.२ आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाको उद्देश्य

स्थानीय विकास मन्त्रालयको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ मा आवधिक योजनालाई निम्न अनुसार परिभाषित गरिएको छ ।

"गाँउपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक तथा भौतिक विकासका लागि दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेका लक्ष्य र उद्देश्यहरु प्राप्त गर्न कम्तिमा ५ देखि ७ वर्ष अवधिका लागि तयार गरिएको दस्तावेजमा निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्यहरु हासिल गर्न सिद्धान्त, रणनीति र कार्य नीति तथा प्रमुख कृयाकलापहरु समेत पहिचान गरी उल्लेख गरिएको हुन्छ ।"

यस आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जमा गर्नुको निम्न उद्देश्यहरु छन्:

क) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ द्वारा निर्दिष्ट प्रावधान अन्तर्गत शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागका आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिकाद्वारा निर्देशित निसी खोला गाँउपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने ।

ख) बलिङ्टार गाँउपालिकाको दीर्घकालीन सोच अनुरुप विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न दीर्घकालीन सोच तय गरी सर्वाङ्गीण विकासको उद्देश्य लिएको आवधिक विकास योजना अर्न्तगत भौतिक, सामाजिक, वातावरण व्यवस्थापन, आर्थिक, वित्तीय, संस्थागत विकास जस्ता विषयगत क्षेत्रहरु र तदनुरुप लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा, रणनीति, कार्यक्रमहरु, बजेट निर्धारण तथा सरोकार वालाहरुको पहिचानलाई समेत समेटी अल्पकालीन एवं सहभागिता मुलक योजना तथा लगानी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

१.३ आवधिक योजनाको परिचय

१.३.१ परिभाषा

गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भौतिक विकासका लागि दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेका लक्ष्य र उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न ५ वर्ष अवधिका लागि तयार गरिएको दस्तावेज गाउँपालिकाको आवधिक योजना हो । यो दस्तावेजमा निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न, सिद्धान्त, रणनीति र कार्य नीति तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू समेत पहिचान गरी उल्लेख गरिएको छ ।

१.३.२ नीतिगत र कानुनी व्यवस्था

स्थानीय तहहरूको जिम्मेवारी पुरा गर्न क्षमता अभिवृद्धिमा जोड दिने र ती तहहरूलाई स्थानीय विकासको प्रमुख इकाईको रूपमा विकास गरी जन-उत्तरदायी बनाउने नीति पन्ध्रौं योजनाको रहेको छ । उक्त नीति हासिल गर्ने प्रयोजनका लागि आवधिक योजनाले ठोस सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले प्रत्येक गाउँपालिकाले आवधिक योजना बनाउनु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरी आवधिक योजनामा समेट्नु पर्ने देहाय बमोजिमका विषयहरू उल्लेख गरेको छ :

(क) गाँउपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवम् प्राकृतिक सम्पदाहरूको वर्तमान उपयोग ।

(ख) विभिन्न क्षेत्रमा तुलनात्मक लागत एवम् लाभको हिसाबले उत्पादन गर्न सकिने सम्भावनाहरू ।

(ग) पिछडिएका जन-जातिहरू एवम् गरिबी भएको क्षेत्र तथा त्यस क्षेत्रमा गरिएका वा गरिनु पर्ने विभिन्न विकास कार्यहरू।

(घ) महिला र बालबालिकाको लागि आय मूल कर सीप मूलक कार्यहरू ।

(ङ) सम्पन्न भएका विभिन्न विषय क्षेत्र अर्न्तगतका आयोजनाहरूको विवरण र तिनीहरूको सञ्चालन तथा सम्भार सम्बन्धी व्यवस्था ।

(च) विकासका सम्भावनाका आधारमा विभिन्न विषय क्षेत्रगत अल्पकालीन एवम् दीर्घकालीन विकास कार्यहरू ।

(छ) स्थानीय बासिन्दाबाटै तयार गरिनु पर्ने विभिन्न विषय क्षेत्रका जनशक्ति विकास सम्बन्धी योजना ।

त्यसैगरी, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले आवधिक योजना बनाउने सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ :

(१) प्रत्येक गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको विकासका लागि कम्तीमा पाँच वर्षको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नपर्ने छ ।

(२) तर्जुमा गरिने आवधिक योजनामा योजनाको दीर्घकालीन लक्ष्य, उद्देश्य र कार्यनीति उल्लेख गरी गाउँ क्षेत्रको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा, स्रोत परिचालन तथा आयआर्जनका सम्भावना, सरकारी एवम् निजी क्षेत्रको लागत सहभागिता लगायत गाउँपालिकाले गर्ने काम समावेश भएको हुनुपर्ने छ ।

(३) आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा विषयगत समिति सँग परामर्श गरी विषयगत क्षेत्रका कार्यक्रमलाई समावेश गरी अन्तिम रूप दिनुपर्ने छ ।

माथिको व्यवस्थाका अतिरिक्त स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरूलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी प्रत्येक गाउँ क्षेत्रको विकासको निमित्त गाउँस्तरीय वस्तुगत तथ्याङ्क सङ्कलन गरी वस्तुस्थिति देखिनेस्रोत, नक्सा तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरीएको छ ।

१.३.३ राष्ट्रिय तथा जिल्ला आवधिक योजनासँगको सम्बन्ध

गाउँ र गाँउपालिकाको योजनाबद्ध विकासबाट नै राष्ट्रिय विकास सम्भव हुन्छ । विकासका निम्ति स्थानीय बासिन्दाहरू नै योजनाकार र कार्यान्वयन कर्ता हुन् । राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तर्जुमा भएको निर्देशिकाको आधारमा जिल्लाको समग्र विकासका लागि अधिकांश जिल्लाहरूले आवधिक योजना तर्जुमा गरिसकेका छन् । राष्ट्रिय योजनाले परिलक्षित गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न गाउँपालिकाहरूको आवधिक योजनाले महत्वपूर्ण टेवा पुऱ्याउँछ । राष्ट्रिय, जिल्लार स्थानिय

स्तरका योजनाहरूको बीच आवश्यक समन्वय र अर्न्तरसम्बन्ध हुनु जरुरी छ । त्यस्तो सम्बन्धले एक अर्का बीच तालमेल भई प्रभावकारिता कायम हुने र दोहोरोपन (Duplication) समेत हटाउन सहयोग गर्छ । गाँउपालिकाको आवधिक योजना बनाउँदा गाँउपालिकासँग जोडिएका अन्य स्थानिय तह सम्मको वार्षिक तथा आवधिक योजना तर्जुमा भएको भए त्यस्ता योजनाहरूलाई समेत हेर्नु पर्दछ ।

१.४ अध्ययन सीमा

आवधिक योजनामा समावेश हुने कतिपय विषयहरू कानुनी रूपमा गाँउपालिकाको कार्य क्षेत्रमा पर्ने हुनाले गाँउपालिकाको पूर्ण नियन्त्रण र निर्देशनमा सञ्चालन हुन सक्छन् भने कतिपय विषयहरूमा गाँउपालिकाले पथ प्रर्दशन मात्र गर्न सक्छ । त्यसैले गाँउपालिकाको पूर्ण नियन्त्रणमा रहने क्षेत्रहरूको सन्दर्भमा आवधिक योजना विस्तृत रूपमा तयार गर्न सकिन्छ । त्यस अनुरूप वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु पर्छ, तर गाँउपालिकाको विकास कार्यक्रममा संलग्न गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक सङ्घसंस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमका साथै केन्द्र, जिल्लास्तर तथा वैदेशिक स्रोत बाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूलाई गाँउपालिकाको आवधिक योजनाले नीतिगत आधार र प्राथमिकता तोकी निर्देशित मात्र गर्न सक्दछ । गाँउपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय योजना तथा प्रदेश सरकारबाट तयार गरिएका दीर्घकालीन योजना तथा राष्ट्रिय नीतिहरूसँग मेल कायम गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ निम्नानुसारका क्षेत्रका कामहरू गाँउपालिकाहरूले अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्ने गरी आवधिक योजनाको क्षेत्रलाई परिभाषित गरेको पाइन्छ :

(क) आर्थिक विकास

(ख) सामाजिक विकास

(ग) पूर्वाधार विकास

(घ) वातावरण तथा विपद जोखिम नियन्त्रण

(ङ) संस्थागत बिकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन

गाँउपालिकाले गर्ने उपर्युक्त कार्यहरूलाई जोड्ने आवधिक योजनामा यी सबै पक्षहरू समावेश हुनु पर्छ । गाँउपालिकाको आवधिक योजना गाँउपालिका क्षेत्रको विकासको समग्र पक्षहरूलाई समेटेको हुनु पर्दछ । त्यसैले स्थानिय (Spatial) योजनाको विशेषताहरूलाई समेटी तयार गरिएको बहुक्षेत्रगत आवधिक योजनाको एकिकृत स्वरूपका सम्बन्धमा स्पष्ट धारणा बनाएर मात्र योजना तर्जुमा गर्ने तर्फ अग्रसर रहनु पर्दछ ।

यस अध्ययन कार्यले प्रस्तुत गरेका दस्तावेजहरू निम्नानुसार छन् :

- गाँउपालिकाको बस्तु स्थिति बिवरण
- सवल/दुर्बल तथा चुनौती/अवसरको पहिचान एवम् विश्लेषण
- गाँउपालिकाको दीर्घकालीन सोच अनुरूप भौतिक विकास गरुयोजना तर्जुमा
- भौतिक विकास तथा पूर्वाधार, वातावरण, सामाजिक, आर्थिक, वित्तीय, संस्थागत विकास तथा जोखिम व्यवस्थापन जस्ता क्षेत्रहरूसँग सम्बद्ध विषयगत दीर्घकालीन सोच अनुरूप तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा तथा कार्यक्रमहरूको पहिचान
- बहुक्षेत्रगत लगानी योजना
- कार्यान्वयन रणनीति सुझाव तथा अनुगमन

१.५ कार्य परिधि

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरुले प्रमुख पक्षहरुलाई स्पष्ट गरी निम्न कार्य परिधि स्पष्ट पारेको छ ।

क) गाँउपालिकाको वस्तु स्थिति विवरण ।

ख) दीर्घकालीन सोचको साथै स्रोत सम्भावना र विकासलाई निर्देशित गर्न सक्ने अग्रणी क्षेत्रको पहिचान, र अर्न्तनिहित अवसर, समस्या तथा चुनौतिको पहिचान तथा विश्लेषण ।

ग) दीर्घकालीन भौतिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा गाँउपालिकाको भविष्यको भौतिक स्वरुप, भू-उपयोग, सहरी विस्तार क्षेत्रहरु र वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रहरु, भौतिक पूर्वाधारहरु समावेश ।

घ) 'तर्कबद्ध प्रणाली' (Logical Framework Approach) अपनाई विषयगत लक्ष, उद्देश्य (भौतिक विकास पूर्वाधार, वातावरणीय व्यवस्थापन, सामाजिक विकास, आर्थिक विकास, वित्तीय व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास आदि), नतिजा, सूचकहरु, पुस्ट्याईंका आधारहरु, जोखिम पक्षहरु, कार्यक्रमको पहिचान ।

ङ) बहु-क्षेत्रगत लगानी योजना अन्तर्गत आयोजना र कार्यक्रमहरु, लगत अनुमान, र बित्तिय श्रोतहरु तथा उत्तरदायी संस्थाहरु आदि समावेस ।

च) योजना कार्यान्वयन, अनुगमन मूल्यांकण पक्षहरुको उल्लेख ।

१.६ योजना तर्जुमा अपनाइएका विधि

निसी खोला गाँउपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृयामा उल्लेखित सिद्धान्तहरुको परिधिमा रहनुको साथै स्थानिय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन - २०७५ लाई आधार मानी सोमा उल्लेखित प्रावधानहरुलाई मनन गरी योजना तयार गरिएको छ। सीमित साधान स्रोतलाई मध्यनजर गरी योजना तर्जुमा प्रकृयालाई सरलीकृत गरी योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

योजना तर्जुमा कार्यलाई दिशा निर्देश गर्न सबै सरोकार वालाहरुको प्रतिनिधित्व भएको एउटा निर्देशक समिति र विभिन्न विषयगत उप समितिहरुको गठनमा जोड दिइएको छ। यसरी योजनाहरु सबै सरोकार वालाहरुको सहभागितामा बनाइएकोले बढी प्रभावकारी हुनको साथै योजनाहरुको विश्वसनीयता र वैधानिकतामा वृद्धि भएको महशुस गरिएको छ ।

योजना तयार गर्ने दौरानमा वडा भेला, लगायत वडा कार्यालय, सरकारी निकायहरु, राजनैतिक पार्टीहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु (NGOs), सामुदायिक संस्थाहरु (CBOs), टोल विकास संस्थाहरु (TDO), वृद्धिजिवीहरु, समाजका प्रतिष्ठित व्यक्तित्वहरु, व्यवसायिक संस्थाहरु, संचार कर्मीहरु तथा योजना तर्जुमा टोली (Planning Team) आदिलाई समोवस गरी बढी भन्दा बढी छलफल गराई योजना तयार गरिएको छ ।

यस योजनामा निर्देशक समितिले गाँउपालिकाको दीर्घकालिन सोच तयार गर्नुको साथै योजना तर्जुमा टोलीलाई आवश्यक निर्देशन एवं सरोकारवालाहरु बीच आवश्यक, समन्वय गरी योजना तर्जमा गर्न सहयोग पुर्याएको थियो । साथै गाँउपालिकाको विकासमा सिद्धान्तहरु समेत तयार गरी योजना निर्माण गरिएको थियो । साथै, योजना स्वीकृती प्रकृया तथा कार्यान्वयनमा पनि संस्थागत समन्वय र लगानीलाई अभिवृद्धि गर्न निर्देशक समितिको भूमिकालाई महत्वपूर्ण हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

निर्देशक समिति र विभिन्न विषयगत उपसमितिहरु गठन गरी सरोकारवाला तथा विज्ञहरुको संलग्नतामा विषयगत योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिएको छ । योजना तर्जुमाको हरेक चरण र प्रकृयामा योजना तर्जुमा टोलीबाट विश्लेषण एवं विशेषज्ञको राय प्रदान गरिएको छ। वडाबासी, वडा कार्यालय, वुद्धिजिवी एवं वडामा कार्यरत संघ संस्थाहरुको सहभागितामा वडा भेलाहरु गराई वडाको समस्या र प्राथमिकीकरण गर्दै तद अनुरुप वडाको खाँचो र कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिएको छ ।

१.७ सूचना संकलन तथा विश्लेषण

योजना तर्जुमा गर्ने कार्य प्राथमिक तथा द्वित्तीय सूचना संकलन गरी गरिएको छ। भू-उपयोग, खुलेका सडकहरु र सो को गुणस्तर तथा वातावरणीय समस्याहरु जस्ता प्राथमिक तथ्यांकहरु, डिजिटल तथ्यांक (Digital Data), स्थल स्वरुप नक्शा, हवाई नक्शा, नापी नक्शा, स्थलगत निरीक्षण तथा अन्तरर्वाता गरी संकलन गरिएको छ। वडा तहका समस्याहरु र खाँचोहरु वडा बासीहरुबीच सहभागिता मूलक छिटो मूल्यांकन पद्दति (Participatory Rapid Appraisal) अपनाई जानकारी लिइएको छ। यसका साथै गाउँपालिका स्थिति विभिन्न सरकारी एवं गैरसरकारी निकायहरुका पदाधिकारीहरु, वृद्धिजिवीहरु उपलब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तित्वहरुसंग छलफल एवं अर्न्तवार्ता गरी गाउँका प्रमुख समस्या एवं विकासका सम्भावनाहरु माथि जानकारी लिईएको छ। गाउँका समग्र तथ्यांकहरु जस्तै भौतिक, वातावरणीय, सामाजिक, आर्थिक, वित्तीय एवं संस्थागत तथ्यांकहरु गाउँपालिका कार्यालय लगायत गाउँपालिका स्थित सरकारी एवं गैरसरकारी कार्यालयहरुको रेकर्डबाट र केही तथ्यांकहरु विभाग तथा अन्य निकायहरुबाट प्रकाशित प्रतिवेदन एवं पुस्तकहरु अध्ययन गरी संकलन गरिएको छ । विश्लेषणको हकमा मूख्य रुपमा विकासको SWOT (Strength, Weakness, Opportunities and Threats) विश्लेषण, समस्याहरुको विश्लेषणहरु रहेको छ र यस प्रयोजनका लागि कम्प्यूटरमा आधारित GIS पद्दतिहरु प्रयोग गरिएको छ ।

१.८ प्रतिवेदनको प्रस्तुतीकरण

यस प्रतिवेदनलाई जम्मा २ वटा खण्ड र अनुसूचीहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

खण्ड १ : मुख्य प्रतिवेदन

यस मुख्य प्रतिवेदनमा निम्न परिच्छेदहरुको विस्तृत विवरणहरु उल्लेख गरिएको छः

१ : आवधिक विकास योजनाको परिचय

२ : गाउँपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिती

३ : वडागत समस्या, सम्भावना तथा सुझाव

४ : आवधिक विकास योजना

५ : गाउँ विकासको सम्भावना विश्लेषण

खण्ड २ : अनुसूचीहरु

यस मुख्य प्रतिवेदनमा निम्न परिच्छेदहरुको विस्तृत विवरणहरु लेखिएको छः

१ : विविध

२ : फोटोहरु

३ : नक्सा (Maps)

१.९ अपेक्षित उपलब्धिहरू

प्रस्तुत योजनामा स्थानियतहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन - २०७५ अनुसारका उपलब्धिहरू रहेका छन् । तर सारांशमा प्रस्तुत योजना तर्जुमाले निम्न उपलब्धिको अपेक्षा राखेको छः

क) गाँउविकासको लागि बुलिङ्टार गाँउपालिको दूरदृष्टि (vision) स्पष्ट किटान गर्ने :

यसको साथसाथै प्रस्तुत योजनामा गाँउपालिकाको विकास (vision) लाई मूर्त रुप दिन चाहिने कार्यगत नीतिहरूको स्पष्ट किटान तथा क्षेत्रगत पूर्वाधार विकासको पहिचान तथा विश्लेषण गरिएको छ। यो किटान एवं विश्लेषण गाउँ स्तरमा खडा गरिने बृहत सहभागिता मूलक समन्वय समितिसंग (Steering Committee) को छलफलबाट गरिएको छ।

ख) क्षेत्रगत विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा तथा कार्यक्रमको विश्लेषण :

भौतिक, वातावरणीय व्यवस्थापन, सामाजिक-आर्थिक संस्थागत तथा वित्त क्षेत्रहरूको विकासका लागि क्षेत्रगत कार्य सूचकको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । यी क्षेत्रगत योजना तथा कार्यक्रम बृहद समन्वय समिति अन्तर्गत बन्ने विषयगत समितिहरूको छलफलबाट बनाईएको छ।

ग) दीर्घकालीन भौतिक विकास योजना :

दीर्घकालीन विकास दृष्टिकोण तथा क्षेत्रगत विकासको सम्भावना चुनौती र समस्या सम्बन्धी छलफल तथा विश्लेषणको आधारमा दीर्घकालीन भौतिक विकास योजनाको तर्जुमा गरिएको छ। योजनामा गाँउपालिकाको इच्छाइएको बस्तीको स्वरुप, सहरी विस्तारका लागि उपयुक्त क्षेत्रहरू तथा प्राकृतिक श्रोतहरूको स्पष्ट चित्रण भएको छ। यसका साथसाथै गाउँ क्षेत्रको भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक, पूर्वाधार क्षेत्रहरूसंग सम्बन्धीत विद्यमान स्थिति तथा यसको लागि दीर्घकालीन योजनाको स्पष्ट चित्रण गरिएको छ।

घ) बहुक्षेत्रगत लगानी योजना (Multi Sectoral Investement Plan)

आवधिक योजनाको अझै महत्वपूर्ण विषय बहु क्षेत्रगत लगानी योजना हो । जसमा दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन आयोजनाहरूको पहिचान, श्रोतको व्यवस्था तथा वार्षिक लगानी योजनाको स्पष्ट खाका कोरिएको छ।

परिच्छेद २ : गाउँपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिती

२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभुमी, भौगोलिक स्थिति, सिमाना तथा राजनैतिक विभाजन

नेपालको गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामध्ये नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) जिल्ला पनि एक हो । नेपाल राज्यको केन्द्र भागमा अवस्थित नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) जिल्लाको आफ्नै एतिहासिक महत्व रहेको छ । नेपालको संविधान (२०७२) बमोजिम नेपाल सरकारले स्थानीय निकायहरूको पुन:संरचनाको लागि गठन गरेको उच्च स्तरीय आयोगले २०७३ पुष २२ मा नेपाल सरकारलाई बुझाएको प्रतिवेदन नेपाल सरकारले परिमार्जन गरी २०७३ फागुन २७ गतेबाट स्थानीय तह लागू गर्ने निर्णय अनुसार यस नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) जिल्लाको साविकका गा.वि.स.हरू कोटथर, डाडाझेरी, बुलिङ्टार, अर्खला, जौवारी र भारतीपुर रानीपोखरी गाविसलाई समायोजन गरी बुलिङटार गाउँपालिका गठन गरिएको छ ।

स्थानीय कथन अनुसार ऐतिहासिक मन्दिर तथा प्रसिध्द ठाउँ बुलिङटार अर्थात समतल ठाउँमा रहेको र मगर जातिको भाषा अनुसार बुलिङ भन्नाले चार घर जनाउने र सुरुमा बुलिङ गाउँमा चार घर मात्र रहेको इतिहासको सम्मिश्रणबाट बुलिङ्टार गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको हो । यसरी यस गाउँपालिका भित्र झरीखन्ड दरवार, घुमरीघाट, देवचुलि, बारचुलि, लगायत विभिन्न मठ मन्दिरहरू, गुफाहरू तथा पर्यटक स्थल रहेका छन् ।

यो गाउँपालिका ८४°१८'२०" - ८४°६'७" पूर्वी अक्षांस र २७°४५'११" -२७°५१'३७" उत्तरी अक्षांसमा फैलिएको छ । उचाई समुन्द्र सतहवाट १८६ देखि १८४४ मी. को उचाईमा रहेको गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १४७.६८ वर्ग कि.मी. रहेको छ । अर्धोष्ण, समसितोष्ण, सितोष्ण हावापानी भएको यस ठाउँमा वार्षिक औषत १७६१ मि.मि. वर्षा हुने गरेको तथ्याङ्क छ । अधिकतम तापक्रम:-सेन्टिग्रेड ३८-४१ डिग्री देखि न्यूनतम तापक्रम ३ डिग्री सेन्टिग्रेड भन्दा कमसम्म हुन्छ । यस गाउँपालिकको केन्द्र साविक बुलिङ्टार गाविसको कार्यालयमा रहेको छ ।

जम्मा जनसंख्या : १९१२२ **क्षेत्रफल :** १४७.६७ वर्ग कि.मी.

केन्द्र : साविक बुलिङ्टार गा.वि.स.को कार्यालय **वडा संख्या :** ६

सिमाना :

पूर्व : देबघाट गा.पा र गौडाकोट ना.पा **उत्तर :** ऋषिङ्ग गा.पा र घिरिङ गा.पा

पश्चिम : बौदीकाली गा.पा **दक्षिण :** हुप्सेकोट गा.पा र देवचुली ना.पातालिका

तालिका न.१ बुलिङ्टार गाउँपालिकाको वडा विभाजन

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.	साविकको वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	कोटथर	१-९	३१.०४
२	डाडाझेरी	१-९	२८.७७
३	बुलिङटार	१-९	१९.३९
४	अर्खला	१-९	३७.०१
५	जौवारी	४-९	१४.६२
६	भारतीपुर	१-९	१६.८४
	जम्मा		**१४७.६७**

स्रोत : बुलिङ्टार गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, २०७७

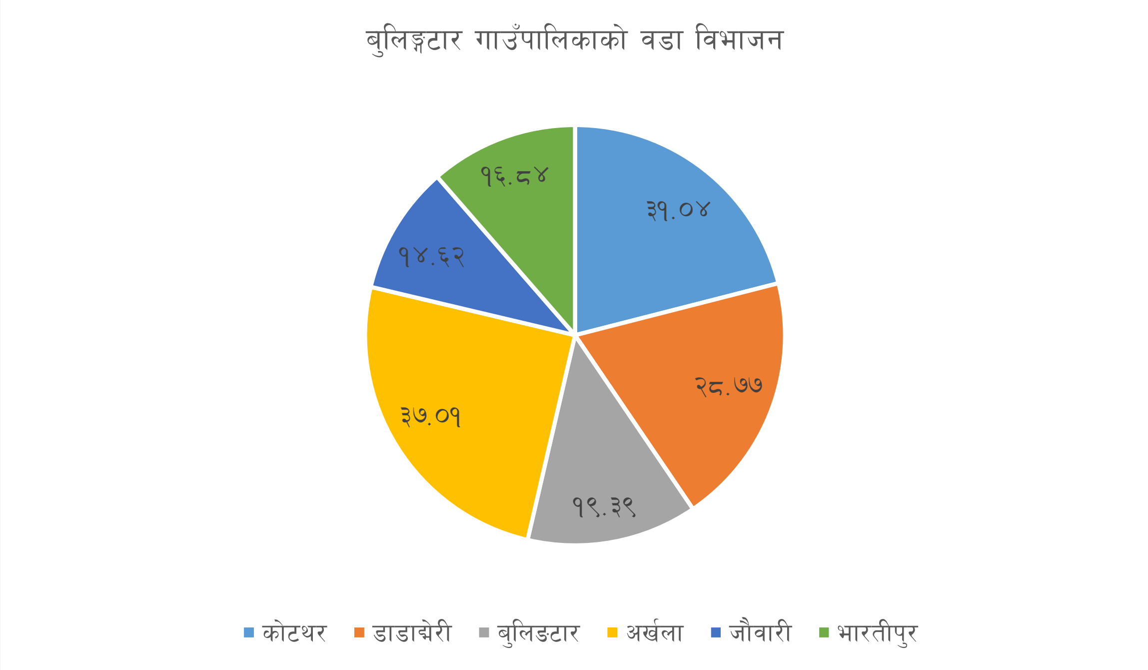

साविकको कोटथर गाविसलाई हालको १ नं. वडामा, साविकको डाडाझेरी गाविसलाई हालको २ नं. वडामा, साविकको बुलिङटार गाविसलाई हालको ३ नं. वडामा, साविकको अर्खला गाविसलाई हालको ४ नं. वडामा, साविकको जौवारी (४-९) गाविसलाई हालको ५ नं. वडामा र साविकको भारतीपुर गाविसलाई हालको ६ नं. वडामा समायोजन गरी यस गाउँपालिकाको निर्माण गरिएको छ । गाउँपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल १४७.६७ वर्ग किलोमिटर रहेको छ भने यसको सिमानामा पूर्वमा देबघाट गा.पा र गौडाकोट ना.पा, पश्चिममा बौदीकाली गा.पा, उत्तरमा ऋषिङ्ग गा.पा र घिरिङ गा.पा र हुप्सेकोट गा.पा र देवचुली ना.पा रहेको छ ।

२.१.१ प्रमुख नदी तथा वन जंगल

गाउँपालिकाका विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र तथा वडाहरूमा फैलिएर रहेका नदिनाला तथा खोलाहरूले प्रशस्त जल भण्डार गर्नुका साथै विभिन्न किसिमका जलचरहरू र पंछीहरूलाई सुरक्षित बास स्थानको रुपमा आश्रय दिइरहेको पाइन्छ। साथै यस्ता नदी तथा खोलाहरूबाट पशुहरूले पानी पिउने र किसानहरूले समेत बेला बखत आंशिकरुपमा सिंचाईको लागिपानीको प्रयोग गरेको देखिन्छ। मानव वस्तीको विकास र बसाई सराईको चापका साथै अनुत्पादक पशुहरूको अत्यधिक चरीचराउ र उपयोगले प्राकृतिक नदी/खोला मा भूक्षय भई पुरिने क्रम छ ।

तालिका न. २ प्रमुख नदि तथा खोलाहरु

क्र.सं.	नदी नालाको नाम
वडा नं. १ (थामवेसी)	
१	साम्दी खोला
२	बाहसनी खोला
३	खहरे खोला
४	क्याउदी खोला
५	ढाडवेशी
६	कालिगण्डकी
वडा नं. २ (डाँडाझेरी)	
१	कालिगण्डकी
२	लादी खोला
३	साँद खोला

वडा नं. ३ (बुलिङटार)	
१	फिर्दी खोला
२	साँधखोला
३	दमौली खोला
४	कालिगण्डकी
वडा नं. ४ (अर्खला)	
१	देउसत खोला -चुलिबोभ्रा -कोखेटार सम्म
२	फुलमारी खोला-वडा भरी
वडा नं. ५(जौबारी)	
१	गाग्री खोला
२	फिरफिरे खेल्सा
३	धारादी खोला
४	फुलमाडी खोला
५	लपाक खोला
६	बददार खोला
७	पँधेरो खेल्सी
८	फुलसर्ती खोल्सी
९	गेजा खोल्सी खोला
१०	धारापानी खोल्सी
११	कान्छेपानी खोल्सी
वडा नं ६ (भारतिपुर)	
१	फुलमादी खोला
२	निरन्दी खोला
३	तोरन्दी खोला
४	गडाहा खोला
५	कालिगण्डकी

स्रोत : बुलिङ्टार गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, २०७६

नेपालमा मुख्यतया स्वामित्व र व्यवस्थापनका आधारमा वन क्षेत्रलाई विभिन्न वर्गमा विभाजन गरिएको छ। वन ऐन २०४९ र त्यसमा भएका पछिल्ला संशोधन अनुसार वनका प्रकारहरूलाई निम्नानुसार परिभाषित गरिएको छ।

राष्ट्रिय वन

राष्ट्रिय वन भन्नाले वातावरण सन्तुलन कायम राखी वनको विकास, संरक्षण तथा वन पैदावारको उपयोग र विक्रि वितरण गर्न तयार गरिएको वन सम्बन्धी कार्य योजना भन्ने बुभिन्छ। राष्ट्रिय वन भन्नाले निजी वन बाहेक नेपाल भित्रको वन सिमाना लगाईएको वा नलगाईएको सबै वन सम्भनु पर्छ र सो शब्दले वनले घेरिएको वा वन काखे छेउ छाउमा रहेको पर्ती वा ऐलानी जग्गा तथा वन भित्र रहेको बाटो, पोखरी, ताल वा खोला नाला र बगर समेत जनाउँछ।

चकला वन

चकला वन भन्नाले कम्तिमा पाँच सय हेक्टर क्षेत्रफल भएको सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको कुनै भाग भन्ने बुभिन्छ।

साझेदारी वन

साझेदारी वन भन्नाले डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय तह र उपभोक्ताको साझेदारीमा व्यवस्थापन गरिने राष्ट्रिय वनको कुनै भाग बुझिन्छ।

धार्मिक वन

धार्मिक वन भन्नाले वनको विकास, संरक्षण र उपयोग गर्न कुनै धार्मिक निकाय, समुहवा समुदायलाई सुम्पिएको राष्ट्रिय वनलाई सम्झनु पर्छ।

निजी वन

निजी वन भन्नाले प्रचलित कानून बमोजीम कुनै व्यक्तिको हक पुग्ने निजी जग्गा लगाई हुर्काइएको वा संरक्षण गरिएको वनलाई जनाउँछ।

सामुदायिक वन

सामुदायिक वन भन्नाले सामुहिक हितको लागि वनको विकास, संरक्षण र उपयोग गर्न उपभोक्ता समूहलाई सुम्पिएको राष्ट्रिय वनलाई जनाउँछ। स्थानीय बासिन्दालाई वन संरक्षण र उपयोगमा सहभागि बनाउने नेपाल सरकारको नीति अनुसार यस गाउँपालिकामा जिल्ला वन कार्यालय मार्फत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गरी वन हस्तान्तरण गर्ने काम पनि भइरहेको छ। वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावलीले व्यवस्था गरे बमोजिम सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा व्यवस्थापनको सम्पूर्ण जवाफ देही सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहहरू नै हुन्छन्।

गाउँपालिका र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको सहभागितामा सामुदायिक वन भित्र गैर काष्ठ वन पैदावारको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्न र विभिन्न तालिम गोष्ठी अध्ययन भ्रमणहरू गरिदै आएका छन्। यसले स्थानीय स्तरबाट वन व्यवस्थापनका सम्पूर्ण पक्षहरूलाई अघि बढाउन र वन क्षेत्रको उत्पादन बढाउन थप मद्दत मिल्ने देखिन्छ। सामुदायिक वनहरूको सुदृढीकरणका निमित्त जिल्ला वन कार्यालयको जनशक्ति मात्रले सम्भव नदेखिएकाले उक्त कार्यका निमित्त वनसँग आवद्ध विभिन्न गैससहरूलाई गाउँपालिकामा परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

वन विकास गुरु योजना २०४६ ले प्राथमिकतामा राखेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रममा यो गाउँपालिकाले अग्रणी भूमिका खेलेको छ। गाउँपालिकामा वनहरूको संख्या धेरै भए पनि ती सबैलाई उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरि सकिएको छैन।

गाउँपालिकाबाट उत्पादन भएका वन पैदावारको बिक्री वितरण उपभोगको स्थितिलाई हेर्दा यहाँको उत्पादन यस गाउँपालिकाको आपूर्तिलाई पुऱ्याई जिल्ला भित्रकै अन्य गाउँपालिका तथा ग्रामिण क्षेत्र तथा अन्य जिल्लामा पनि जाने गरेको छ।

यस गाउँपालिकामा काठ/दाउरा खपत मुख्य वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूमा हुने गर्दछ। यस अलावा यहाँको बढ्दो जनसंख्या र बसाई सराई तथा शहरीकरणले आवश्यक पर्ने काठ/दाउरा तथा विकास निर्माणमा काठको माग बढ्दै गएको छ। वन जंगलको नजिकका परिवारले बढी काठ/दाउरा खपत गर्दछन्, भने वनबाट टाढा रहने परिवारले धेरै कम परिमाणमा काठ/दाउरा खपत गर्ने गरेको पाईन्छ।

तालिका न. ३ सामुदायिक वनको नाम

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम	वर्तमान अवस्था
वडा नं. १ (थामवेसी)		
१	नवदुर्गा सामुदायिक वन	व्यवस्थापन गर्नु नसकेको
वडा नं. २ (डाँडाझेरी)		
१	सुना सामुदायिक वन -कोटडाँडा	राम्रो अवस्थामा
२	मथार सामुदायिक वन-मथार	राम्रो अवस्थामा
३	हरबरे सामुदायिक वन-भागबारी टाडी	राम्रो अवस्थामा

वडा नं. ३ (बुलिङटार)		
१	बसन्तपुर सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
२	देउती सामुदायिक वन (सालको मात्र)	राम्रो अवस्थामा
३	तिखेचुली सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
४	सानो पोखरी सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
५	तिनगिरी सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
६	स्वामी डाँडा सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
७	लाली गुराँस सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
८	पिपलछाप सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
९	डाडाथोक सामुदायिक वन	राम्रो अवस्थामा
वडा नं. ४ (अर्खला)		
१	डाडासालघारी वन-अर्खला	संरक्षण भएको
२	देवचुली सामुदायिक वन-चुलीबोझा	संरक्षण भएको
३	देउराली सामुदायिक वन-देउराली	संरक्षण भएको
४	तल्लो अर्खला सामुदायिक वन-तपनाडाडा	संरक्षण भएको
५	सिङचाङ्ग-सुनारथुम्की सामुदायिक वन-अलैंचीडाँडा	संरक्षण भएको
६	रातोडाडा सामुदायिक वन-चित्रपानी	संरक्षण भएको
वडा नं ६ (भारतिपुर)		
१	गोरखनाथ सिन्दुरे पानी सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
२	चन्डी सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
३	भारतीपुर सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
४	चैनपुर सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
५	देउपुर सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
६	ठूलो पाखा सामूदायिक वन	बाटोले विनाश गरेको
७	कामधेनु सामूदायिक वन	सामान्य अवश्थामा
८	सिडेधार सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा
९	बरभञ्ज्याङ सामूदायिक वन	राम्रो अवश्थामा

स्रोत : वाडाभेला तथ्याङ्क सङकलन, २०७७

२.१.२ जलवायू

कुनैपनि स्थानको समग्र विकासमा जलवायूको अवस्थाले व्यापक असर पार्दछ। अर्को तर्फ नेपालमा विषम भौगोलिक अवस्था भएकाले भौगिलक अवस्था अनुरुपको हावा पानी हुने हुनाले मनिसको समग्र जीवनशैली, चालचलन, उत्पादन प्रणाली लगायत समग्र मानव जनजीवनका आयामहरूसँग जलवायूका पक्षहरू अन्तर सम्बन्धित हुन्छन् । उदाहरणका लागि उच्च हिमाली भेगमा भौगोलिक हिसाबले जटिल भू-धरातल हुन्छ भने हावा पानी पनि शीत प्रधान हुन्छ। हिउँद याममा हिमपात हुने र खेति पाती निकै नगण्य मात्रामा हुने गर्दछ। यसर्थ हावापानी बारेका जानकारी हुनु अत्यन्त आवश्यक रहेको छ।

यो गाउँपालिका ८४°१८'२०" - ८४°६'७" पूर्वी अक्षांस र २७°४५'११" -२७°५१'३७" उत्तरी अक्षांसमा फैलिएको छ। उचाई समुन्द्र सतहवाट १८६ देखि १८४४ मी. को उचाईमा रहेको गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १४७.६८ वर्ग कि.मी. रहेको छ। अर्धोष्ण, समसितोष्ण, सितोष्ण हावापानी भएको यस ठाउँमा वार्षिक औषत १७६१ मि.मि. वर्षा हुने गरेको तथ्याङ्क छ। अधिकतम तापक्रमः-सेन्टिग्रेड ३८-४१ डिग्री देखि न्यूनतम तापक्रम ३ डिग्री सेन्टिग्रेड भन्दा कमसम्म हुन्छ । यस गाउँपालिकको केन्द्र साविक बुलिङ्टार गाविसको कार्यालयमा रहेको छ।

२.१.३. महत्वपूर्ण धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक तथा अन्य स्थलहरू

स्थानीय कथन अनुसार ऐतिहासिक मन्दिर तथा प्रसिध्द ठाउँ बुलिङटार अर्थात समतल ठाउँमा रहेको र मगर जातिको भाषा अनुसार बुलिङ भन्नाले चार घर जनाउने र सुरुमा बुलिङ गाउँमा चार घर मात्र रहेको इतिहासको सम्मिश्रणबाट बुलिङ्गटार गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको हो । यसै किवंदन्ती अनुसार यस गाउँपालिकाको नाम बुलिङ्गटार गाउँपालिका राखिएको अनुमान लगाउन सकिन्छ । यसरी यस गाउँपालिका भित्र भिर्कोट दरवार, गडगडेश्वर मन्दिर, दुबुङ्गको कोट र दरवार लगायत विभिन्न मठ मन्दिरहरू तथा गुफाहरू रहेका छन् ।

यस गाउँपालिका भित्र विभिन्न जातजातिहरूको बसोबास रहेकोछ। विभिन्न जातजातिहरूको बसोबास भएपनि एक समानको सौहद्रापूर्ण बसोवास रहेको पाईन्छ । यहाँ बसोवास गर्ने प्रमुख जातजातिहरूमा मगर, ब्राम्हण, क्षेत्री, नेवार, दराई, गुरुङ, कुमाल, भोटे आदिको रहेका छन । कुनै पनि व्यक्तिले आफ्नो जन्मपछि परिवारमा सबैभन्दा पहिले बोल्न सिकेको भाषालाई मातृभाषा भनिन्छ। यहाँ विभिन्न जातजातिहरूको आफ्नै किसिमको भाषा वोलीचालीमा वोल्ने गर्दछन। यहाँ बोलिने प्रमुख भाषाहरूमा नेपाली, मगर, गुरूङ्ग, नेवार, दराई, वोटे, कुमाल लगायत, अन्य भाषा रहेका छन । यस गाउँपालिका भित्र विभिन्न जातजातिहरूको एक समानको सौहद्रापूर्ण बसोवास रहेता पनि यिनीहरूको आ-आफ्नै किसिमको धर्म तथा संस्कृति मान्द छन् । यहाँ धेरैजसो हिन्दु धर्मावलम्वीहरू रहेका छन भनेबौद्ध, किरात, इस्लाम, इसाई तथा अन्य मिश्रित रहेका भेटिन्छन । जातिगत र साँस्कृतिक विविधता रहेको यस गाउँपालिकाका वासिन्दाहरूको आ-आफ्नै किसमको सामाजिक संस्कार रहेको छ। यस गाउँपालिकामा धेरै हिन्दु धर्म मान्नेको वाहुलियता बढि भएकोले यिनीहरूले गर्ने प्रमुख संस्कार कुल पुजा, गोठ पुजा, वर्तमान, विवहा, काजकृया, वार्षिक काम, न्वारन, तिथी श्राद्ध, सोह्रस्राद्ध औशि, पूर्णीमा, सक्रान्ती, मसान्ता, सत्यनाराण्यणको पुजा, , यज्ञ, सप्ताह, , सूर्य ग्रहण, चन्द्रग्रहण, आदि रहेका छन । प्रमुख चाडपर्व तथा मेलाहरूमा विजयादशमी, दिपावली, नौरथा, घटस्थापना, सोह्र स्राद्ध, रामनवमी, माघेसक्रान्ती, साउनेसक्रान्ती, तीज, जनैपूर्णीमा, कृष्ण जन्माष्टमी, हरिबोधनी एकादशी, नचरी नाच, मारुनी नाच, लाखे नाच, सोरठी नाच, पन्चे बाजा, भजन चुटका आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वहरू हुन्। यस गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका जात, जाति, भाषा र धर्म भएको मानिसको वसोवास रहेतापनि जातिय विभिन्नता, भाषागत विभिन्नता तथा धार्मिक भिन्नता रहेता पनि सामाजिक स्थिरता तथा शान्तिपूर्ण वातावरणमा कुनै प्रकारको नकारात्मक विभिन्नता देखिएको छैन । विभिन्न चाडपर्वमा एक अर्काको (विपरीत धर्मावलमवी) वीच लवाई खुवाईको परम्पराको सोहाद्रताको प्रमाण रहेको कुरा स्थानीय वासिन्दाहरूको भनाई रहेको छ । यद्यपी न्यून मात्रामा भएपनि दलित जातका मानिसलाई माथिल्लो जातको मानिसहरूले केही विभेद गरिरहेको पाईएको छ । जस्तै:- दलितको हातवाट पानी नखाने दलित वर्गका मानिसहरूलाई ब्राम्हण जातिहरूले घरमा पस्न नदिने एक अर्काको काममा चासो नदिने ईत्यादि भिन्नता भएको पाईन्छ। तर पहिलेको तुलनामा यी विभेदहरू केहि मात्रामा न्यून हुँदै गइरहेको कुराको समूदायसँग गरिएको छलफलवाट पुष्टी हुन्छ ।

तालिका नं.४ : मन्दिरको विवरण

क्र.सं.	मन्दिरको	वडा नं.
१	छतिश देवी मन्दिर-थानवेशी	१
२	दुर्गा भवानी मन्दिर - कोटयर	१
३	ठेवरे डाँडा	१
४	ढारा -डी बराही मन्दिर ढाडबेसी	१
५	अकला देवी मन्दिर -ढाडवेशी	१
६	काफल डाँडा दुर्गा मन्दिर-काफल डाँडा	१
७	राम लक्ष्मण मन्दिर -स्पठीमुरी	१
८	जलदेवी मन्दिर	१
९	भिमसेन मन्दिर ढाम , थामबेसी	१
१०	दुर्गा भवानी -वबरमटार	१

११	नागदेवी मन्दिर-ताले खेत	२
१२	दुर्गा मन्दिर-कोटा	२
१३	दुर्गा मन्दिर, कोट डाँडा	२
१४	अकाला देवी- ताले खेत	२
१५	मौलाकालीका दुर्गा भवानी मन्दिर-डाडाथोक	३
१६	शिव मन्दिर -बुलिङटार	३
१७	अकलादेवी-मिलके चौपारी	३
१८	तीन कन्यामाई मन्दिर -देवचुलीडाँडा	४
१९	बाशुकी नागेशवर मन्दिर-जौवारी	५
२०	देवीथान मन्दिर -रिकोट	५
२१	दुर्गा भवानी मन्दिर- भदौरी	५
२२	खाँडदेवी मन्दिर- गडी डाँडा	५
२३	नागेश्वर मन्दिर -गडी डाँडा	५
२४	भुइचारी मन्दिर -गडी डाँडा	५
२५	कुमारवती मन्दिर-गडी डाँडा	५
२६	कामधेनु मन्दिर	६
२७	ब्राहदेवी मन्दिर	६
२८	राम मन्दिर	६
२९	चर्च	६

तालिका नं.४ : पर्यटकीय स्थलहरूको विवरण

क्र.सं.	पर्यटकीय स्थल	वडा नं.
१	भेरी रवन्डे दरवार -काफल डाँडा	१
२	सुन भकारी गुफा -ढाडवेसी	१
३	टापु मच डाँडा-नदीको किनार	१
४	छतिश देवी घगरङ्ग-थानवेशी	१
५	जलदेवी मन्दिर, जलदेवी थान	२
६	रामेश्वर घाट -शिगुवा	३
७	शान्तीपार्क दद्राली	३
८	डाँडाथोक -डाँडाथोक	३
९	देवचुली डाँडा-देवचुली (वडा सिमाना ३-४)	३
१०	देवचुली पर्यटकीय स्थलको प्रवर्द्धनको नमित्त -ट्रेकिङ्ग मार्ग निर्माण गर्नुपर्ने-प्रस्तावित	३
११	देवचुली -देवचुली डाँडा	४
१२	सिडथाङ -गोरखकालीका -तीनकन्या माई-चुलिबोझा	४
१३	चुलीबोझा-देवचुलीमाई गुफा -केवलकार	४

१४	रुद्रपुर गडी -धौवाडी रुद्र-(रुद्रसेनको दरवार)	५
१५	बाशुकी नागेश्वर मन्दी (नागेश्वर विरुवा)	५
१६	घुमारी घाट	६
१७	चमेरो गुफा	६
१८	रम्भाडाडा ताल	६
१९	गोरखनाथ	६
२०	गढकेश्वर महादेव	६

स्रोत : वाडाभेला तथ्याङ्क सङकलन, २०७७

२.२ भू तथा भू-उपयोगको स्थिति

२.२.१ भू-उपयोग

मानव जातिको सृष्टि र जन जीवन भू-धरातलमा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोतहरूको उपयोगका आधारमा अडेको छ। मानवीय अस्तित्व भित्रका समग्र मानवीय गतिविधिहरू उसले गर्ने जमिन तथा जमिनमा उपलब्ध श्रोतहरूमा पूर्णत निर्भर गर्दछ। तसर्थ भू-आवरण अन्तर्गत मानिसले उपयोगमा ल्याउने वन क्षेत्रको तथ्याङ्क, खेति योग्य जमिन, जल, बालुवा, हिमाल, पहाड, आदिको तथ्याङ्कलाई भू-उपयोग अन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं.४ : भू उपयोगको अवस्था

क्र स	विवरण	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि)	प्रतिशत
१	कृषि योग्य क्षेत्र	४३.७४	२९.६२
१.१	बील्ड अप ऐरिया	५.६५	३.८३
१.२	वनस्पति	१९.१९	१३.००
२	वन तथा चरण क्षेत्र	७५.२२	५०.९४
३	जलस्रोत क्षेत्र	२.००	१.३६
४	वालुवा	१.२७	०.८६
५	अन्य	०.६०	०.४१
	जम्मा	१४७.६७	१००.००

स्रोत : गाउँपालिका कृषि पार्श्व चित्र, २०७६

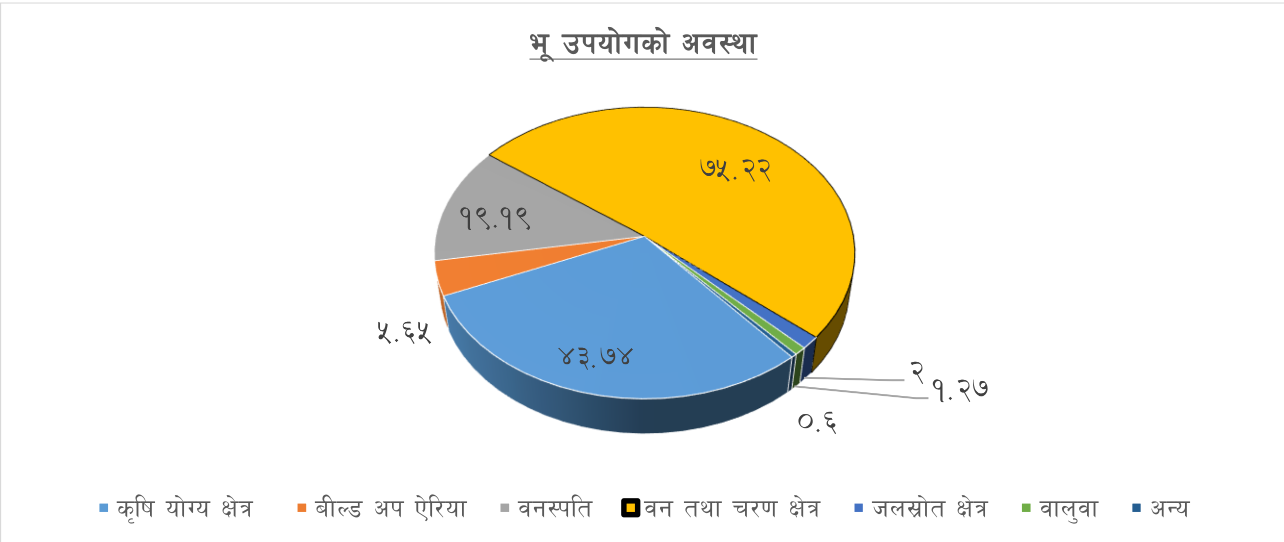

यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा ५०.९४ प्रतिशत अर्थात सबैभन्दा धेरै वन क्षेत्रले ओगटेको छ भने दोस्रोमा २९.६२ प्रतिशत खेती योग्य जमिन रहेको छ । कुनैपनि स्थानको समग्र भू-आवरण मध्ये ४० प्रतिशत भन्दा बढी वन क्षेत्र हुनु वातावरणीय सन्तुलनका हिसाबले सुखद विषय हो । यद्यपी सो वनको पूर्णत सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन खेती योग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अबलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ । अर्को तर्फ पछिल्लो यस गाउँपालिकामा आवस क्षेत्रले ओगटेको भू-भाग ३.८५ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकाको भू-उपयोग यहाँको वनस्पतिले ओगटेको भू-भाग १३ प्रतिशत ओगटेको छ । यसको समयमै सदुपयोग गर्नु श्रेयष्कर देखिन्छ । जलक्षेत्रले ओगटेको भू-भाग १.३६ प्रतिशत साथै बालुवा र बगर क्षेत्र भने निकै कम अर्थात १.२७ प्रतिशत मात्र देखिन्छ ।

२.२.२ भू-बनौट

बुलिङ्टार गाउँपालिकाको भौगर्भिक संरचना महालङ्गुर हिमश्रृङ्खला (क्रिष्ट लाइन) निर्माण हुँदाको बखत भएको हो । यद्यपि धरातलीय (Profile) हेर्दा माटो र चट्टानहरुमा विविधता रहेको पाइन्छ । यसको कारण भू- धरातलमा निरन्तर भईरहने प्राकृतिक प्रक्रियाहरु (Natural Phenomena) जस्तै मौसम तथा ऋतु परिवर्तन, भू-क्ष्य, वायु मण्डलीय चापको प्रभाव, वर्षा, शीत, हिमपान, भुकम्प, जलवायु परिवर्तन, सामान्य हावाहुरी, पहिरो आदि हुन् । यसर्थ गाउँपालिकाको उत्तरी खण्डको माटो र चट्टान सामान्यत नेपालको मध्य पहाडी श्रृङ्खला अन्तर्गत पाइने आग्नेय चट्टान (Igneous Rock) तथा पत्रे चट्टानको मिश्रण र तिनीहरुमा भौतिक र रसायनिक परिवर्तन हुँदै जाँदा बन्ने परिवर्तित चट्टान (Metamorphic Rock) को समिश्रणको रुपमा रहेको छ । गाउँपालिकाको दक्षिणतर्फ भने युगौंदेखि हिमालय पर्वतमा उत्पत्ति भई खोलाहरुलाई समेटेर निर्माण भएको काली गण्डकी नदीको निरन्तर वहाबको परिमाण स्वरुप बनेको यो गाउँपालिकाको दक्षिणी भू-भाग रहेको छ । यसरी काली नदिको फाँटको रुपमा रहेको यहाँको माटो मुख्यतया पाँगो मिश्रित मलिलो रहेको छ । खोलानालाको प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेको माटोमा बालुवाको मात्रा बढी छ भने केही भित्री भागमा चिम्टाइलो र दोमट माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थको मात्रा पाइन्छ । यसरी प्राङ्गरिक पदार्थको मात्रा भने निरन्तर खेती भैरहेको क्षेत्रमा केही बढी छ भने बाँझो क्षेत्रमा क्रमशः घटिरहेको पाइन्छ । समथर भागमा रहेको यो गाउँपालिकाको माटो उर्वर र खेती योग्य माटोमा पर्दछ ।

२.३ गाउँको आर्थिक सामाजिक स्थिति

२.३.१ जनसंख्या विवरण

कुनै पनि स्थानको जनसंख्या, विकासको साधन र साध्य दुवैको रुपमा रहेको हुन्छ । विकासको लागि आवश्यक अन्य आर्थिक, भौतिक साधनहरूको परिचालनमा नवश्रोतबाट नै हुने भएकाले विकास योजना तर्जुमा गर्दा यसको बनावटको विविध पक्षहरूको अध्ययन र विश्लेषण हुनु आवश्यक हुन्छ । नेपालमा जनसंख्याको विविध पक्षको तथ्याङ्क प्रत्येक १० वर्षमा हुने राष्ट्रिय जनगणनाको साथै गाउँपालिका स्तरमा घरधुरी सर्वेक्षण मार्फत समेत प्राप्त हुने गरेको छ ।

तालिका न. ६ जनसंख्या विवरण

विवरण	**राष्ट्रिय जनगणना २०६८**
जम्मा जनसंख्या	१९१२२
पुरुष	८६६३ (४७.९९ %)
महिला	१०४५९ (५२.० %)
तेस्रो लिङ्गी	०
जम्मा घरधुरी	३४८७
परिवारको औषत आकार	५.७
जनघनत्व (प्रतिवर्ग कि.मी.)	१२९.५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

माथिको तालिकामा बुलिङ्टार गाउँपालिकाको जनसंख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार बुलिङ्टार गाउँपालिकाको जनसंख्या १९१२२ रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४७.९९ प्रतिशत (८६६३ जना) र महिला ५२.०

प्रतिशत (१०४५९ जना) रहेका छन् भने तेस्रो लिङ्गी ० जना रहेका छन् । सोही अनुसार लैंगिक अनुपात (Sex Ratio)

तालिका न.७ : वडागत जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण

जिल्ला नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)					बुलिङ्गटार गाउँपालिका
वडा न	पुरूष	महिला	जम्मा	घर संख्या	औषत परिवार आकार
१	१४४५	१६३८	३०८३	५०३	६.२
२	१२९८	१४६४	२७६२	४२२	६.६
३	१६२४	१९८४	३६०८	७५६	४.८
४	१८३०	२२८८	४११८	६७२	६.२
५	१०५९	१३०३	२३६२	४६४	५.१
६	१४०७	१७८२	३१८९	६७०	४.८
जम्मा	८६६३	१०४५९	१९१२२	३४८७	५.७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

अर्थात् प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ८२ रहेको छ। जनघनत्व (प्रतिवर्ग किलोमिटरमा रहेको जनसंख्या) १४७ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ । कुल ३४८७ घरपरिवार रहेको यस गाउँपालिकामा प्रति परिवार औषत ५.७ जना सदस्य रहेको देखिन्छ।

२.३.३ घरधुरीको आकार र वडागत जनसंख्या

घर र परिवारहरू जनसांख्यिकीमा विश्लेषणको आधारभूत इकाई हुन् । ती उस्तै चीज होइनन् । एउटा घर एक वा धेरै व्यक्तिहरू मिलेर बनेको हुन्छ, जो एकै निवासमा बस्ने र भोजन साझेदारी गर्ने गर्छन् । माथिको तालिकामा बुलिङ्गटार गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार बुलिङ्गटार गाउँपालिकाको वडा ३ मा धेरै जनसंख्या ४११८ रहेको छ जस मध्ये पुरुष १८३० जना र महिला २२८८ जना रहेका छन् भने तेस्रो लिङ्गी ० जना रहेका छन् । सोही अनुसार लैंगिक अनुपात (Sex Ratio) अर्थात् प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ८० रहेको छ। त्यसैगरी वडा ५ मा सबभन्दा थोरै जनसंख्या २३६२ रहेको छ जस मध्ये पुरुष १०५९ जना र महिला १३०३ जना रहेका छन् भने तेस्रो लिङ्गी ० जना रहेका छन् । सोही अनुसार लैंगिक अनुपात (Sex Ratio) अर्थात् प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ८० रहेको छ। परिवार संख्या हेर्ने हो भने सबभन्दा धेरै परिवार संख्या वडा ३ मा ७५६ रहेको छ। सबभन्दा थोरै परिवार संख्या वडा १ मा ५०३ रहेको छ। त्यसैगरी बुलिङ्गटार गाउँपालिकाका औषत परिवार आकार ५.७ रहेको छ। जसमा वडा नं. २ मा ६.६ व्यक्ति रहेको सवैभन्दा ठूलो आकारको औषत परिवार रहेको पाइयो जबकि वडा नं. ६ र वडा नं. ३ मा ४.८ व्यक्ति रहेको सवैभन्दा सानो आकारको औषत परिवार रहेको पाइयो ।

२.३.४ उमेर समुह अनुसार जनसंख्या

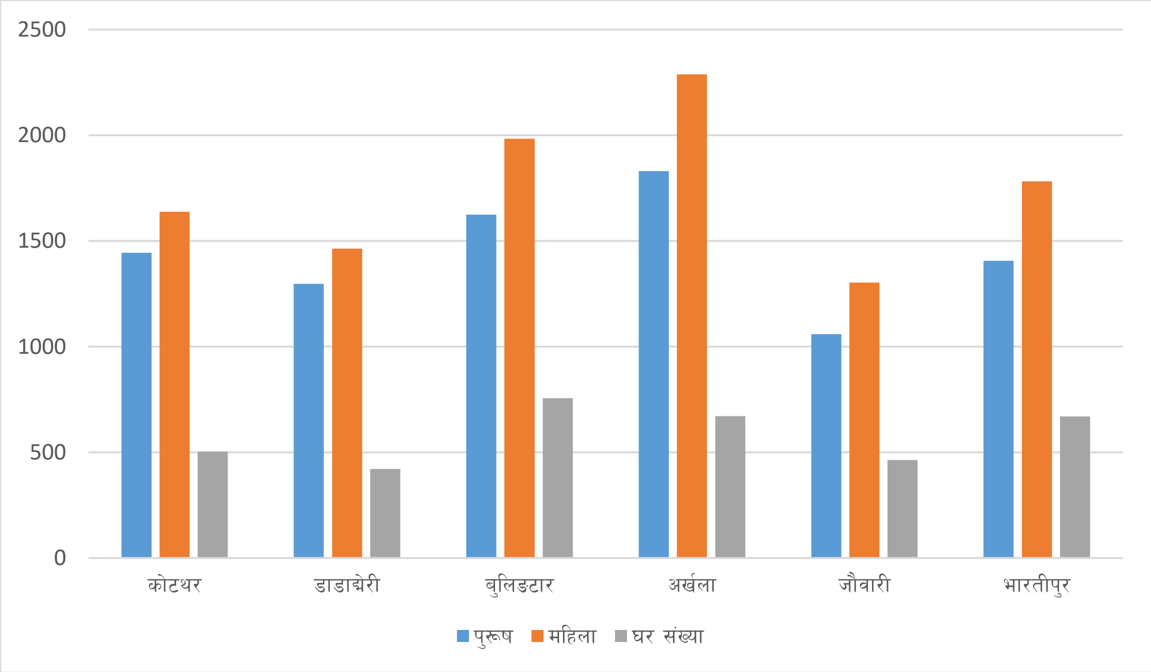

कुनै पनि स्थानको जनसंख्या एकै उमेरको हुँदैन। एकै उमेरको जनसंख्या भएको स्थानको विकास असामान्य हुन्छ। विभिन्न उमेरको जनसंख्या हुनाले सोही अनुरुपको विकास आवश्यक हुनु आवश्यक हुन्छ। कुनै पनि स्थानमा उमेर समुह २०–५९ को जनसंख्या कम भएमा काम गर्ने सक्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको भनी बुझिन्छ। तलको तालिकामा उमेर समुह अनुसार जनसंख्या विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ८ : उमेर समुह अनुसार जनसंख्या

उमेर समुह	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्माको प्रतिशत
जम्मा	१९१२२	८६६३	१०४५९	१००
००-०४	१९९०	९८४	१००६	१०.४
०५-०९	२५४०	१२४९	१२९१	१३.३
१०-१४	२९०३	१४३५	१४६८	१५.२
१५-१९	२२३२	९५३	१२७९	११.७
२०-२४	१३७८	४७६	९०२	७.२
२५-२९	११७०	३६४	८०६	६.१
३०-३४	९९७	३५९	६३८	५.२
३५-३९	१०४७	४३३	६१४	५.५
४०-४४	१०२०	४३१	५८९	५.३
४५-४९	८३९	४३३	४०६	४.४
५०-५४	७३३	३७२	३६१	३.८

५५-५९	६६८	३४४	३२४	३.५
६०-६४	५५५	२६९	२८६	२.९
६५-६९	४३०	२३७	१९३	२.२
७०-७४	२७९	१४८	१३१	१.५
७५+	३४१	१७६	१६५	१.८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

जनसङ्ख्याको उमेरगत संरचनालाई ५ वर्षको उमेर समूहमा विभाजन गरी अध्ययन गर्दा १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको सर्वाधिक अंश रहेको देखिन्छ। यो उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको १५.२ प्रतिशत हिस्सा रहेको देखिन्छ । यसलाई १३.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या सहित ५ देखि ९ वर्ष उमेर समूहले पछ्याएको छ । पुरूषको हकमा कुल पुरूष जनसङ्ख्याको सबैभन्दा धेरै १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा र महिलातर्फ पनि कुल महिलाको सबैभन्दा धेरै सोही १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहका व्यक्तिहरूमा रहेको देखिन्छ । १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको हिस्सा ११.७ प्रतिशत छ । ० देखि ४ वर्षका वालवालिकाहरूको जनसंख्या १०.४ प्रतिशत रहेको छ । कुल प्रजनन् दर घट्दै गएको देखिन्छ । परिवार नियोजनको प्रभाव तथा मानिसमा सानो परिवार प्रतिको आकर्षण बढेको छ ।

२.३.५ अपाङ्गता अनुसार जनसंख्या

अशक्तता मानव हुनुको अंश हो । प्रायः सबैजनाले अस्थायी वा स्थायी रूपमा आफ्नो जीवनको कुनै न कुनै समयमा अशक्तताको अनुभव गर्नेछन एक अरब भन्दा बढी मानिसहरू (विश्वव्यापी जनसंख्याको १५ प्रतिशत (केही अशक्तताको साथ बाँचिरहेका छन र यो संख्या बढ्दो छ ।

अशक्तता भनेको मानिसमा सामाजिक अवरोध हो जसका कमजोरीहरू हुन्छन्, मानिसहरूलाई केही गतिविधिहरू गर्न वा वरपरको संसारसँग अन्तर्क्रिया गर्न यसलाई अझ गाह्रो बनाउँदछ । संज्ञानात्मक, विकास, बौद्धिक, मानसिक, शारीरिक, र वा संवेदी मतभेदहरूको कारण, अशक्त व्यक्तिहरू अनावश्यक रूपमा पृथक र समाजमा पूर्ण सहभागिताबाट वञ्चित छन् ।

तालिका न. ८. जनसंख्याको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरण

जनसंख्याको अवस्था	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	महिला
अपाङ्गता नभएका (Population without disability)	१८५१८	९६.८४	८३४६	१०१७२
शारीरिक अपाङ्गता (Physical Disable)	१४०	०.७३	७९	६१
दृष्टी बिहीन (Blindness / Low Vision)	७५	०.३९	३६	३९
श्रबण शक्ति कमजोर भएका (Deaf / Hard to Hearing)	१६३	०.५८	८०	८३
आँखा नदेख्ने (Deaf-Blind)	१३	०.०७	६	७
बोल्न नसक्ने (Speech Problem)	१०७	०.५३	५८	४९
मानसिक अपाङ्गता (Mental Disable)	२५	०.१३	१२	१३
बौद्धिक क्षमता कमजोर भएका (Intellectual Disable)	२१	०.११	१३	८
बहु अपाङ्गता (Multiple Disable)	६०	०.३१	३३	२७
जम्मा	१९१२२	१००	८६६३	१०४५९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

माथिको तालिकामा बुलिङ्टार गाउँपालिकाको जनसंख्याको अपाङ्गता सम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार बुलिङ्टार गाउँपालिकामा अपाङ्गता नभएका जम्मा जनसंख्या १८५१८ अर्थात् ९६.८४ प्रतिशत रहेको छ, जस मध्ये पुरुष ८३४६ जना र महिला १०१७२ जना रहेका छन् । अपाङ्गताका विभिन्न किसिम मध्ये शारीरिक अपाङ्गता, दृष्टी बिहीन, श्रबण शक्ति कमजोर भएका, आँखा नदेख्ने, बोल्न नसक्ने, मानसिक अपाङ्गता, बौद्धिक क्षमता कमजोर भएका साथै बहु अपाङ्गता भएका जनसंख्या संसारको हरेक ठाउँमा हुन्छन् । त्यस्तै बुलिङ्टार गाउँपालिकामा शारीरिक अपाङ्गता भएका जम्मा जनसंख्या १४० अर्थात् ०.७३ प्रतिशत रहेको छ, दृष्टी बिहीन भएका जम्मा जनसंख्या ७५ अर्थात् ०.३९ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तैगरी बहु अपाङ्गता भएका जम्मा जनसंख्या ३० अर्थात् ०.३१ प्रतिशत रहेको छ। जस्तो अपाङ्गताका बावजुत पनि यी जनसंख्या कुनै पनि कारणले पछि छैनन् भन्ने विश्वास दिलाउनुपर्छ।

२.३.६ घरपरिवारको स्वामित्व

गाउँपालिकाको कुल घरधुरी ३४८७ छ जस मध्ये घरको स्वामित्व आफ्नो भएको घरपरिवारको संख्या ५,०३७ अर्थात् ९७.९ प्रतिशत रहेको छ। साथै भाडामा बस्ने घरपरिवारको संख्या ५७ अर्थात् १.६ प्रतिशत रहेको छ। त्यसैगरी ११ वटा घरपरिवार संस्थागत भवनमा आश्रित छ।

तालिका न.९. घरपरिवारको स्वामित्व अनुसार विवरण

विवरण	जम्मा	आफ्नो	भाडा	संस्थागत	अन्य
घरपरिवार	३४८७	३४१३	५७	११	६
प्रतिशत	१००	९७.९	१.६	०.३	०.२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२.३.७ जात तथा वर्गको आधारमा जनसंख्याको वर्गीकरण

यस गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका जात, जाति, भाषा र धर्म भएको मानिसको वसोवास रहे तापनि जातिय विभिन्नता, भाषागत विभिन्नता तथा धार्मिक भिन्नता रहेता पनि सामाजिक स्थिरता तथा शान्तिपूर्ण वातावरणमा कुनै प्रकारको नकारात्मक विभिन्नता देखिएको छैन । विभिन्न चाडपर्वमा एक अर्काको (विपरीत धर्मावलमवी) वीच लवाई खुवाईको परम्पराको सोहाद्रताको प्रमाण रहेको कुरा स्थानीय वासिन्दाहरूको भनाई रहेको छ। यद्यपी न्यून मात्रामा भएपनि दलित जातका मानिसलाई माथिल्लो जातको मानिसहरूले केही विभेद गरिरहेको पाईएको छ । जस्तै:-दलितको हातवाट पानी नखाने दलित वर्गका मानिसहरूलाई ब्राम्हण जातिहरूले घरमा पस्न नदिने एक अर्काको काममा चासो नदिने ईत्यादि भिन्नता भएको पाईन्छ। तर पहिलेको तुलनामा यी विभेदहरू केहि मात्रामा न्यून हुँदै गइरहेको कुराको समूदायसँग गरिएको छलफलवाट पुष्टी हुन्छ।

गाउँपालिकामा जातजातिका आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै १२३९६ अर्थात ६४.८ प्रतिशत मगर, दोस्रोमा १४५९ अर्थात ७.६ प्रतिशत कुमाल, तेस्रोमा सार्की ५९२ अर्थात ३.१ प्रतिशत, चौथोमा ५३७ ब्राम्हण -पहाडे २.८ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी क्षेत्री, नेवार, मुसलमान, गुरुङ्ग, दमाई/ढोली र अन्य जातजातिहरूको पनि बसोबास रहेको छ। यसरी जातिय हिसाबले विविधता युक्त समाजमा स्थानीयहरू सामाजिक सहिष्णुताका साथ वसेको पाइन्छ। सन्यासी /दशनामी, घर्ती/भुजेल, कुमाल जस्ता जाती र जनजातिहरूको थातथलोको रुपमा समेत रहेको यो गाउँपालिकामा माझी, दराई, बोटे जस्ता जनजातिहरूको लगायत अन्य जातजातिको मौलिक संस्कृति, परम्परा, भाषा र रहन सहनलाई संरक्षण गरी उनीहरूको पहिचान कायम राख्ने कार्यक्रमहरूको निर्माण गर्न आवश्यक छ । विस्तृत विवरण जातजातिअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं १० : जातजाति अनुसार जनसंख्या विवरण

जातजाति	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्माको प्रतिशत
क्षेत्री	४८७	२१८	२६९	२.५
ब्राम्हण -पहाड	५३७	२२८	३०९	२.८
मगर	१२३९६	५६९२	६७०४	६४.८
तमाङ्ग	११	६	५	०.१
नेवार	३४६	१५६	१९०	१.८
मुसलमान	१६	८	८	०.१
कामी	५५४	२४८	३०६	२.९
गुरुङ्ग	९७	४३	५४	०.५
दमाई/ढोली	४२६	२०३	२२३	२.२
ठकुरी	३३४	१३८	१९६	१.७
सार्की	५९२	२५७	३३५	३.१
सन्यासी /दशनामी	१५८	६४	९४	०.८
घर्ती/भुजेल	८२	३५	४७	०.४
कुमाल	१४५९	६६८	७९१	७.६
दराई	१०२	४३	५९	०.५
बोटे	९३	४२	५१	०.५
अन्य	३६	१७	१९	०.२
दलित अन्य	१३९६	५९७	७९९	७.३
जम्मा	**१९१२२**	**८६६३**	**१०४५९**	**१००**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२.३.८ मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको वर्गीकरण

भाषा संचारको एक माध्यम हो, जसले व्यक्तिहरूका बिच विचारहरूको आदान-प्रदान गराउछ र समूह, समुदाय तथा समाजका सबै तहका व्यक्तिहरूका व्यवहारलाई परिचित गराउछ । त्यस्तै मानवीय इच्छा, आकांक्षा तथा आवश्यकताहरू मुखरत गर्ने, पूरा गर्न आवाज बुलन्द गराउने माध्यम नै भाषा हो । हाम्रो देश विविध जनजाति भएको देश हुनाले विभिन्न मातृभाषाहरू स्थानीय भाषाको रूपमा प्रयोग गरिएकाछन् । यस्तै विभिन्न जनजातिका आ-आफ्नै भाषा रहेको हुदा भाषामा विविधता रहेको पाइन्छ । नेपालको राष्ट्रभाषा नेपाली हो, जहाँ दुई तिहाइ भन्दा वढी मानिसहरू नेपाली भाषा नै प्रयोग गरेका छन् । राष्ट्रभाषा नेपालीको अतिरिक्त राष्ट्रिय भाषाहरू रहेका छन् । यहाँका धेरैजसो भाषाहरू जातिगत भाषाका रूपमा विकसित भएको पाइन्छ ।

तालिका नं ११: मातृभाषा अनुसार जनसंख्या विवरण

मातृभाषा	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्माको प्रतिशत
नेपाली	५०७०	२२७१	२७९९	२६.५१
नेवार	२९७	१३३	१६४	१.५५
मगर	१२२८४	५६४५	६६३९	६४.२४
गुरुङ्ग	९४	४२	५२	०.४९
उर्दु	१३	७	६	०.०७
दराई	१०२	४३	५९	०.५३
कुमाल	४३	१८	२५	०.२२
सांकेतिक भाषा	२८	१३	१५	०.१५
भोटे	३२	१०	२२	०.१७
खास	१०८५	४४४	६४१	५.६७
डोटेलि	५१	२५	२६	०.२७
अन्य	२३	१२	११	०.१२
जम्मा	**१९१२२**	**८६६३**	**१०४५९**	**१००**

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२०६८ सालको जनगणनाको नतिजाले यस गाउँपालिकामा मगर भाषा नेपाली हुने व्यक्तिहरूको सर्वोच्च हिस्सा रहेको देखाएको छ। यसअनुसार मगर भाषा हुनेहरू संख्या १२२८४ अर्थात् ६४.२४ प्रतिशत देखिन्छ। मगर पछि नेपाली मातृभाषा हुनेहरू २६.५१ प्रतिशत हिस्सासहित दोस्रो बाहुल्यतामा छन् । यसैगरी तेश्रो स्थानमा देखिएको भाषा खास हो जसको प्रतिशत ५.६७ प्रतिशत पुगेको छ। त्यसपछिको भाषा नेवार हो जुन १.५५ प्रतिशत छ।

२.३.९ शिक्षा र साक्षरताको स्थिति

साक्षरताले पढ्न र लेख्न सक्ने सिपभन्दा माथि समग्र मानव विकास सूचकलाई इंगित गर्दछ। तथ्यहरूका अनुसार महिला साक्षरताले समग्र बहुआयामिक गरिबी सूचकमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दामाथि उमेर समूहका कूल १७१३२ जनसंख्या रहेका छन्। गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहका कूल जनसंख्या मध्ये ६६.०७ प्रतिशत साक्षर रहेका छन् । गाउँपालिकामा पढ्न र लेख्न सक्ने साक्षर जनसंख्या १०८०५ रहेका छन् भने पढ्न मात्र सक्ने ६६२ जना रहेका छन्। पढ्ने र लेख्ने दुवै सिप नभएका अर्थात निरक्षर जनसंख्या ५६५६ प्रतिशत रहेको छ। पुरुष र महिला तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी साक्षरता प्रतिशत पुरुषको ७६.३३ रहेको छ भने महिलाको ५४.७३ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका नं १२ : ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरताको स्थिति

विवरण		जम्मा	पुरुष	महिला
५ वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरको जनसंख्या		१७१३२	७६७९	९४५३
जनसंख्याको अवस्था	पढ्न लेख्न सक्ने	१०८०५	५६३१	५१७४
	पढ्न मात्र सक्ने	६६२	२९४	३६८
	पढ्न लेख्न नसक्ने	५६५६	१७४८	३९०८
साक्षरता अवस्था थाहा नभएका		९	६	३
साक्षरता दर		६३.०७	७३.३३	५४.७३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२.३.१० शैक्षिक संस्थाको विवरण

यस गाउँपालिकामा ३९ वटा बाल विकास केन्दहरू, ४१ वटा आधारभूत विद्यालय, ६ वटा मा.वि. र ३ वटा उच्च मा.वि.हरू रहेका छन् । कतिपय सामुदायिक विद्यालयहरू समुदायमा हस्तान्तरण गरिसकिएको छ भने ग्रामीण भेगका केही क्षेत्रहरूमा समुदायको पहलमा विद्यालय स्थापना गरी सम्पुर्ण खर्च स्थानीयवासीहरूले नै जुटाई विद्यालय सञ्चालन गरेको अवस्था छ ।

तालिका न.१३ : शैक्षिक संस्थाको विवरण
सामुदुदायिक, संस्स्थागत विद्यालयहरूको संख्या

क.सं.	विवरण	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा
१	प्राथामिक तह	२९	१	३०
२	निम्न माध्यामिक	८	०	८
३	माध्यामिक तह	६	०	६
४	उच्च माध्यामिक तह	१	०	१
	जम्मा	४४	१	४५

स्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालयको शैक्षिक दर्पण, २०७४

यस गाउँपालिकामा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय अन्तर्गत आधारभूत विद्यालय कक्षा १-५ सम्मका २९ वटा सामुदायिक र १ वटा संस्थागत गरी जम्मा ३० वटा विद्यालयहरु छन् । त्यस्तै आधारभूत विद्यालय कक्षा ६-८ सम्मका ८ वटा सामुदायिक गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयहरु छन् । त्यस्तै माध्यमिक तह कक्षा १-१० सम्मका ६ वटा सामुदायिक र ० वटा संस्थागत गरी जम्मा ६ वटा विद्यालयहरु छन् ।

३.१० तहगत शैक्षिक स्थिति

तहगत रुपमा शैक्षिक स्तरको अध्ययन गर्दा एस.एल.सी. तह उतिर्ण ९०४ जनसंख्या रहेको छ । त्यसैगरी कक्षा १२ वा सो सरह सम्म ४७६ जनसंख्या रहेको छ । स्नातक वा सो सरह सम्म १८१ जनसंख्या रहेको छ र स्नात्कोत्तर वा सो भन्दा माथी ५४ जनसंख्या रहेको छ । त्यसै गरी साक्षर जनसंख्या १०८०५ रहेको छ ।

	शुरुवात गर्ने	कक्ष १–५	कक्ष १–५	कक्ष १–५	एस ऐलसी	उच्च मा.वि	स्नातक स्तर	मास्टर स्तर	अन्य	अनौप चारिक	थहा नभएको
जम्मा	११४०६	५९०	६४६८	२३७२	९०४	४७६	१८१	५४	१४	०	५६

पुरुष	५९३७	२९४	३२८४	१२५५	४९०	२८४	१२२	४४	१३	०	२९
महिला	५४६९	२९६	३१८४	१११७	४१४	१९२	५९	१०	१	०	२७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

तालिका नं १५ : साक्षरता दर

लिङ	५ वर्षभन्दा माथिको जनसंख्या	साक्षर जनसंख्या	साक्षरता दर
जम्मा	१७१३२	१०८०५	६३.०७
पुरुष	७६७९	५६३१	७३.३३
महिला	९४५३	५१७४	५४.७३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२.३.११ भवनहरूको बनावट

भूकम्पीय दृष्टिकोणले संवेदनशील रहेको नेपालमा घरहरू निर्माण गर्दा भूकम्प प्रतिरोधी बनाउनु आवश्यक छ । यसको अलावा घरहरू जाडो, गर्मी, तुषारो र हिमपातबाट जनतालाई जोगाउने किसिमका हुनुपर्दछ। अति विपन्न परिवारका लागि एकीकृत बस्ती निर्माण गरी सरकारले उनीहरूको आवास सुरक्षाको अधिकार सुनिश्चित गरेको खण्डमा राज्यको लोक कल्याणकारी भूमिका पुष्टि हुन्छ।

परिवार बसोबास गरिरहेको घर वा आवासीय इकाइको बनौटलाई सो घर/आवासीय इकाइको भौतिक संरचनाका मुख्य अङ्गहरू जग, बाहिरी गारो र छानाको बनावटको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । नतिजा अनुसार परिवारहरूले प्रयोग गरिरहेको घरहरूमध्ये ०.५७ प्रतिशतको सिमेन्ट जडित इटा/ढुङ्गाबाट बनेका, ०.१७ प्रतिशतको ढलान पिलरसहितको, १५.५७ प्रतिशतको काठको खम्बा गाडिएको, ८३.४० प्रतिशतको जग माटो जडित इटा/ढुङ्गाबाट बनेको र बाँकी अन्य बनौटको जग रहेको देखिएको छ।

बजार क्षेत्रमा ढलान पिलरसहितको जग रहेका घर/आवासीय इकाइहरूको धेरै देखिन्छन् साथै घरहरूको जग सिमेन्ट जडित इटा/ढुङ्गा बनेका पनि देखिन्छन् र ग्रामीण क्षेत्रमा भने घरहरूको जग माटो जडित इटा/ढुङ्गा तथा काठको खम्बाबाट बनेको देखिन्छ। यस नगरका सबैभन्दा बढी परिवारहरू ८४.२ प्रतिशत बाहिरी गाह्रो माटोको जोडाई ढुंगा वा ईट्टा भएको घरमा बसेको पाइन्छ। बाहिरी गाह्रो सिमेन्टको जोडाई ढुंगा वा ईट्टा भएको घरमा १.६१ प्रतिशत परिवारहरू तथा बाहिरी गाह्रो काठ वा फलेक भएको घरमा १.२ प्रतिशत परिवारहरू बसोबास गर्दछन्।

आवासीय घरको छानाको बनौट हेर्दा कुल परिवारले बसोबासका लागि प्रयोग गरिरहेका घरहरू मध्ये ११.३३ प्रतिशतको टायल/स्लेटबाट, ५२.३९ प्रतिशतको जस्ता/टिनबाट, ०.८९ प्रतिशतको सिमेन्ट/ढलानबाट, ३४.६४ प्रतिशतको खर/परालबाट छाना बनेको देखिएको छ। त्यसैगरी बाँकी छाना अन्य सामग्रीको प्रयोगबाट बनेको देखिन्छ। बजार क्षेत्रका प्राय धेरैजसो घरहरूको सिमेन्ट/ढलानबाट बनेको देखिन्छ भने अन्य क्षेत्रमा जस्ताबाट छाना निर्मित घरहरूको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ।

तालिका न.१६ : घरको किसिमको आधारमा घरपरिवार विवरण

	जगको प्रकार अनुसार घरको विवरण					
विवरण	माटो इट्टा/ढुङ्गा	सिमेन्ट इट्टा/ढुङ्गा	आर सिसी पिलर	काठको पिलर	अन्य	थाहा नभएको
घरपरिवार	२९०८	२०	६	५४३	१	९
प्रतिशत	८३.४०	०.५७	०.१७	१५.५७	०.०३	०.२६

	बाहिरी गारोको प्रकार अनुसार घरको विवरण						
विवरण	माटो इट्टा/ढुङ्गा	सिमेन्ट इट्टा/ढुङ्गा	काठ/फ्लाक	बाँसको	काचो इट्टा	अन्य	थाहा नभएको
घरपरिवार	२९३६	५६	४२	४४०	३	१	९
प्रतिशत	८४.१९	१.६१	१.२०	१२.६१	०.०८	०.०३	०.२५

	छानाको प्रकार अनुसार घरको विवरण						
विवरण	खर/छ्वाली	जस्तापाता	टायल/स्लेट	आरसिसी	काठ/फ्लाक	अन्य	थाहा नभएको
घरपरिवार	१२०८	१८२७	३९५	३१	२	१२	१२
प्रतिशत	३४.६४	५२.३९	११.३३	०.८९	०.०६	०.३४	०.३४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

२.३.१२ टेलिफोन, बिजुली र अन्य सुविधा

नेपालमा निजी, सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय लगानीमा विद्युतीकरणका प्रयासहरू भईरहेका भए पनि कतिपय नीतिगत अस्पष्टता, प्राविधिक कठिनाई, राजनैतिक अस्थिरता र कडा अनुगमन प्रणालीको अभाव जस्ता कारणले तीव्र गतिमा विद्युतिकरण हुन सकिरहेको छैन। ग्रामीण विद्युतीकरण, लघु जलविद्युत आयोजना तथा बृहत जलविद्युत परियोजना सञ्चालन गरेर देशमा निर्वाहमुखी मात्र होइन कि निर्यात मुखी उत्पादन गरी उर्जा संकट समाधान गर्नुको साथै विदेशी मुद्रा आर्जन गर्न सकिने प्रचुर संभावना नेपालसँग छ। यसका लागि लगानी मैत्री वातावरणको आवश्यकता छ।

यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा विद्युत मर्मत संभार, महसूल असुली तथा विद्युतीकरण योजनाको कार्यान्वयन नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गर्दै आएको छ। घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६ को नजिता अनुसार दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनमा विद्युत प्रमुख स्रोतको रुपमा रहेको देखिन्छ।

गाउँपालिकामा घरपरिवारहरूले दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनको स्रोत विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाका कूल घरपरिवारहरू मध्ये १२३३ अर्थात ३५.३५ प्रतिशतले विजुली (विद्युत), ११११ अर्थात ३१.८६ प्रतिशतले सोलार, ४० अर्थात १.१४ प्रतिशतले मट्टितेल, गोबरग्याँस र अन्य इन्धनको स्रोत प्रयोग गर्ने न्युन पाइयो। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ग्रामीण विद्युतिकरणमा व्यापक विकास नभई विद्युत सेवाको पहुँच नपुगेको परिवारहरू धेरै रहेको देखिन्छ भने सेवा नपुगेका क्षेत्रहरूमा त्यसको विस्तार हुनु जरूरी छ। विद्युतको लागि साधन प्रयोग अनुसार विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका न. १७ : विद्युतको लागि साधन प्रयोग गर्ने साधन

विवरण	विद्युत	मट्टीतेल	गोबर ग्यास	सोलार	अन्य	थाहा नभएको
घरपरिवार	१२३३	४०	०	११११	१०९४	९
प्रतिशत	३५.३५	१.१४	०	३१.८६	३१.३७	०.२५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजाले यस गाउँपालिकाका कुल परिवार मध्ये अधिकांश परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ तथा दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ । कुल परिवारको ९६.४४ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर काठ तथा दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । कुल परिवारको १.३८ प्रतिशतले खाना पकाउन एल पी ग्यास प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । त्यस्तै खाना पकाउन अक्सर गोबर ग्याँस प्रयोग गर्नेको हिस्सा १.५ प्रतिशत रहेको छ । खाना पकाउन मट्टीतेल प्रयोग गर्ने परिवारको प्रतिशत ० रहेको छ । खाना पकाउन सन्ठी गुइठा प्रयोग गर्ने परिवारको प्रतिशत ० रहेको छ । खाना पकाउन विद्युत प्रयोग गर्ने परिवारको संख्या अगन्य देखिन्छ ।

तालिका न. १८ : खाना पकाउनको लागि प्रयोग गर्ने इन्धन

विवरण	जम्मा	काठ/दाउर	मट्टीतेल	एल पी ग्यास	सन्ठी गुइठा	बायो ग्यास	विद्युत	अन्य
घरपरिवार	३४८७	३,३६३	०	४८	१	६६	०	९
प्रतिशत	१००	९६.४४	०.००	१.३८	०.०३	१.८९	०.००	०.२६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

तालिका न.१९ : घरपरिवारमा भएका सुविधा सम्बन्धी विवरण

विवरण		संख्या	प्रतिशत
जम्मा		३४८७	१००
कुनै सुविधा नभएका		६५९	१८.९०
कम्तीमा एउटा सुविधा भएका		२६६९	७६.५४
घरपरिवारमा भएका सुविधा	रेडियो	२०९३	६०.०२
	टेलिभिजन	३०४	८.७२
	केबल टेलिभिजन	२	०.०६
	कम्प्युटर	९	०.२६
	इन्टरनेट	१०	०.७५
	टेलिफोन	४३	१.२३
	मोवाइल फोन	१९४२	५५.६९
	मोटर	११	०.३२
	मोटरसाइकल	७१	२.०४
	साइकल	३६	१.०३
	अन्य सवारी साधन	०	०.००
	फ्रिज	३	०.०९
सुविधा थाहा नभएका		१५९	४.५६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

एक्काईसौं शताब्दीको भूमण्डलीकृत समाज सूचना र सञ्चारको युगमा छ । सूचना र सञ्चारको क्षेत्रमा आएको क्रान्तिलाई नेपालको शहरी क्षेत्रले लगभग आत्मसाथ गरिसकेको भएपनि ग्रामीण क्षेत्रमा टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, ईन्टरनेट, टेलिफोन, मोबाइल र कुरियर सेवा विस्तार हुन बाँकी छ । सञ्चार र प्रविधिका यी माध्यमहरूको पूर्णरुपले विकास गरी ग्रामीण

जनतालाई सूचना र सञ्चारको दुनियाँमा प्रवेश गराउनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ । नेपालको संविधानले जनताको सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा परिभाषित गरेको छ ।

गाउँपालिकामा साधन तथा सुविधाको उपलब्धताको तथ्याङ्क हेर्दा गाउँपालिकामा रहेका कूल घरपरिवारहरू मध्ये सबैभन्दा बढी उच्च मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताको संख्या १९४२ रहेको छ । दोस्रोमा रेडियो सुविधा भएको परिवार संख्या २०९३, टेलिभिजन हुने परिवार संख्या ३०४ रहेको देखिन्छ भने इन्टरनेट १० घरपरिवारमा रहेको देखिन्छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा संचार क्षेत्रको मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताहरू धेरै भएको अवस्था छ । मोबाइल प्रयोगकर्ताले सबैखाले संचारका सुविधा जस्तै श्रव्य, दृष्य, सूचना, गीत, खबर आदान प्रदान लगायतका धेरै काम गर्न सहज हुने भएकोले टेलिभिजन, रेडियो प्रयोगकर्ताको संख्या पछिल्लो समयमा इन्टरनेट तथा मोबाइल फोनको प्रयोग बढ्दै जाँदा न्यून हुँदै जाने देखिन्छ । अर्को तर्फ कार/जीप, एर कन्डिसनर, हिटर वाग्याँस गिजर जस्ता उच्च सुविधाका सामाग्रीहरूको संख्या झन् कम देखिन्छ। यद्यपि ग्रामीण इलाकाहरूमा समेत क्रमशः आधुनिक सुख सुविधाका सामग्रीहरूका प्रयोगकर्ताहरू बढ्नाले उपभोक्तावादी संस्कृतिको विकास भइरहेको देखिन्छ । वडागत रुपमा विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.३.१३ गाउँपालिका क्षेत्र भित्र गरीबीको तथा सुकुम्बासी समस्या र स्थिति

विश्व बैङ्कको सहयोगमा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले तयार पारेको 'नेपालमा गरिबी : नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण तेस्रो २०६६/६७' नाम दिएर प्रकाशन गरिएको प्रतिवेदनमा नेपालमा सालाखाला गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या २५ प्रतिशत रहेको उल्लेख छ । त्यस पश्चात थप प्रतिवेदन तयार भएको छैन भने हाल त्यो प्रतिशत घटेको अनुमान लगाउन सकिन्छ । उक्त प्रतिवेदनमा औषतमा प्रति व्यक्ति प्रति वर्ष रु. १९,२६१।- रुपैयालाई गरिबीको रेखा मानिएको छ भने त्यो शहरी क्षेत्रमा बढी अर्थात् ४०,९३३ र ग्रामीण क्षेत्रमा १५, ९९८ रहेको उल्लेख छ ।

नेपालमा परिवारको जमिन माथिको स्वामित्वको विषयलाई आर्थिक हैसियतसँग गाँसेर हेरिन्छ । नेपालको अर्थतन्त्र कृषिमा आधारित हुँदा जमिन माथिको स्वामित्वलाई आर्थिक हैसियतसँग गाँसेर हेर्नु स्वाभाविक भएता पनि पछिल्लो समयमा वैदेशिक रोजगार लगायत अन्य सेवा क्षेत्रमा मानिसहरूको पहुँच वृद्धि हुँदा गैह्र कृषि क्षेत्रबाट आफ्नो आर्थिक हैसियत निर्माण गर्ने परिपाटी सुरु भएको पाईन्छ । अर्कोतर्फ जमिन माथिको स्वामित्वलाई आफ्नो थातथलो वा आवासको स्थलका रुपमा समेत हेरिन्छ । यसर्थ हरेक नागरिकको जमिन माथिको स्वामित्वलाई सदियौंदेखि एक प्रमुख आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक मुद्दाको रुपमा हेरिँदै आएको छ। त्यस्तै नेपालमा जमिनको वितरण अवैज्ञानिक रहेको । भूमिहीनहरू किसान छन् भने भूमिमा प्रशस्त स्वामित्व भएकाहरूले सामान्यतया खेति पानी गर्दैनन् वा केहीले मात्र गर्दछन् । सामुदायिक आत्मनिर्भर केन्द्र (CSRC) को वेबसाइटमा उल्लेख भए अनुसार नेपालमा २६.१ प्रतिशत कृषक परिवारहरूको आफ्नो स्वामित्व रहेको जमिन छैन । जम्मा १९.७१ प्रतिशत महिलाहरूको जमिनमा स्वामित्व रहेको छ र करिब ४४ प्रतिशत तराई दलितहरू सुकुम्बासी अवस्था रहेका छन् ।

२.३.१४ खानेपानी तथा सरसफाईको स्थिति

नेपालजस्तो फ्रेसवाटरको पर्याप्तता भएको देशमा स्वच्छ पिउने पानीको अभावमा जनताहरूले दुःख पाउनु विडम्बनाको कुरा हो । शुद्ध पिउने पानी भएन भने यसले जन स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर पार्दछ । प्रदुषित पानीबाट विभिन्न किसिमका रोगहरूको संक्रमण हुन्छ । नेपालमा दुर्गम पहाडी ईलाकाहरूमा वर्षेनी प्रदुषित पानीका कारण थुप्रै नागरिकहरूले अनाहकमा झाडापखाला जस्तो सामान्य रोगबाट ज्यान गुमाउनु परिरहेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त शहरी क्षेत्रमा पनि पहिलो कुरो त खानेपानीको आपुर्ति आवश्यकताभन्दा अन्यन्तै न्यून छ । दोस्रो कुरा त सुरक्षित ढल निकासको अभावमा पानीको प्रदुषणले बेलाबेलामा महामारी फैलने गरेको पाईन्छ । तसर्थ शुद्ध खानेपानीप्राप्त गर्नु जनतको नैसर्गिक अधिकार हो भने सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराउनु सरकारको प्रारम्भिक दाहित्व हो ।

यस गाउँपालिकामा रहेका ३४८७ घरपरिवारहरू मध्ये धारा/पाइप मार्फत आपूर्ति गरिएको पानी पिउनेको संख्या २९४३ अर्थात ८४.४ प्रतिशत भएकाले सामान्यतया आधा घरपरिवारले धारा/पाइपको पानी पिउने गर्दछन् भन्न सकिन्छ । यद्यपि दोस्रोमा खुला ईनार/कुवाको पानी पिउने परिवारको संख्या २२६ अर्थात ६.४८ प्रतिशत रहेका छन् । तेस्रोमा ढाकेको कुवा/इनारको पानी पिउने परिवारको संख्या ६९ अर्थात १.९८ प्रतिशत रहेका छन् ।अन्य श्रोत प्रयोग गर्नेको संख्या ३१ अर्थात ०.९२ प्रतिशत रहेको छ । श्रोतगत रुपमा विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका न.२० : खानेपानीको मुख्य श्रोतको आधारमा घरपरिवारको विवरण

विवरण	जम्मा	धारा/पाइप	ट्युवेल	ढाकेको कुवा/इनार	खुला कुवा/इनार	ढुङ्गे धारा	नदी/खोला	अन्य
घरपरिवार	३४८७	२,९४३	०	६९	२२६	२१७	२१	११
प्रतिशत	१००	८४.४०	०.००	१.९८	६.४८	६.२२	०.६०	०.३२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

कतिपय दुर्गम गाउँवस्तीमा अहिले पनि मानिसहरू पानीका श्रोत तथा खुला ठाउँमा दिशा पिसाब गर्ने गर्दछन् । सभ्य समाजको निम्ति यो अभ्यास असभ्यताको प्रतीक हो । खुला क्षेत्रमा गरिने मलमुत्र विर्सजनले मानिसको शरीरमा खाना, पानी र श्वास प्रश्वास मार्फत किटाणुको प्रवेश हुन्छ । त्यसकारण प्रत्येक घरमा शौचालय निर्माण अनिवार्य आवश्यकता हो । सरकार तथा विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरूले हाल आएर शौचालय निर्माणलाई प्राथमिकता दिएको पाईन्छ । निजी घर तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा हातधुने पानी सहित शौचालय हुनु पर्दछ । विपन्न समुदायका परिवारहरूले आफै शौचालय निर्माण गर्न नसकेको अवस्थामा सरकार विशेष गरी स्थानीय सरकारले शौचालय निर्माणमा अनुदान दिनुपर्ने हुन्छ ।

तालिका नं २१: परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकारका आधारमा परिवारको विवरण

विवरण	जम्मा	सौचालय नभएको	फ्लस भएको	साधारण	सुविधा थाहा नभएको
घरपरिवार	३४८७	१७६०	१,२९७	४२२	८
प्रतिशत	१००	५०.४७	३७.२०	१२.१०	०.२३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८

गाउँपालिकामा रहेका कूल घरपरिवारहरू मध्ये १२९७ अर्थात ३७.२० प्रतिशतले फ्लस भएको (सेप्टीट्याङ्क) चर्पी, १२९७ अर्थात १२.१० प्रतिशतले साधारण चर्पीको प्रयोग गरेको पाइयो । ५०.७४ प्रतिशत घरपरिवारहरूले चर्पीको प्रयोग नै नगर्नुले व्यक्तिगत तथा सामुदायिक स्वास्थ्यमा जोखिम बढी रहेको देखाउँछ । सानो संख्याले मात्र खुल्ला स्थानमा दिसापिसाब गर्दा समेत समुदायको ठूलो हिस्साको जनस्वास्थ्य प्राणघातक संक्रामक रोगहरूको जोखिममा पर्ने हुँदा चर्पी प्रयोगलाई अनिवार्य गर्ने र चर्पीको गुणस्तर सुधारमा ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।

२.४ गाउँपालिकाको भौतिक संरचना तथा सेवाको स्थिति

२.४.१ कृषिको स्थिति

आज उच्चतम विकास हासिल गरेका औद्योगिक राष्ट्रहरूको विकासको मेरुदण्ड कृषि नै रहेको इतिहासले देखाउँछ । यूरोप, अमेरिका तथा एसियाली महाशक्ति राष्ट्रहरूको सम्पन्नताको आधार शीला समेत कृषि क्रान्तिमा आधारित भएको पाईन्छ । तसर्थ कृषि बाहेकका अन्य विकल्पहरू न्यून रहेको र कृषिमा पर्याप्त संभावना रहेको हाम्रो देशमा विकासका अन्य महत्वाकांक्षी योजना कार्यान्वयन गर्नु पूर्व खाद्यान्न, फलफूल तरकारीका साथै समग्र कृषि उपजहरूमा आत्मनिर्भर बनी निर्यात समेत वृद्धि गर्न कृषि क्षेत्रमा क्रान्ति नै गर्नुपर्ने पहिलो अनिवार्य आवश्यकता रहेको छ । उच्च प्रविधिहरू विकास भैसकेको आजको यूगमा समेत हाम्रो निर्वाहमूखी परम्परागत खेति प्रणाली सीमित रहि रहनु एक प्रकारको विडम्बना नै छ । तसर्थ स्थानीय सरकारले संभाव्यता हेरि व्यवसायिक र वैज्ञानिक कृषिका लागि आवश्यक सम्पुर्ण कृषि पूर्वाधारहरूको विकास मार्फत कृषि उत्पादन र विकासमा क्रान्ति गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

खाद्यान्न बाली

गाउँपालिकाको ठूलो क्षेत्रफल पहाडी भूभागले भरिएको हुँदा कृषिका लागि उपयोगी क्षेत्र कम रहेको छ । सामान्यत: कृषि प्रणालीमा मुख्य अन्नबालीहरू मकै, धान, कोदो, गहुँ आदि हुन् । यस गाउँपालिकामा नेपालमै प्रसिद्ध जेठोबुढो धान पनि केहि मात्रामा रोपिन्छ । यस्तै दलहन बालीमा बोडी, मास, मसुरो, पिँडालु, भट्टमास, आदी उत्पादन हुने गर्दछ । तेलहन बालीमा तोरी, तिल उत्पादन गरिन्छ भने तरकारी खेतीमा मूला, काऊली, साग, आलु, फर्सी, लौका, सिमी, स्कुस, घिँरौला, बन्दा, नगदे बालीमा अधुवा, बेसार, सुन्तला, अमिलो लगायत हुन । फलफुलमा सुन्तला, केरा, ड्रागन फ्रुट्स, कागती, कीवी आदीको उत्पादन हुन्छ र यिनको उत्पादकत्व पनि बढी छ । गाउँपालिकामा सबैभन्दा ठूलो क्षेत्रमा खाद्यान्न, दलहन र फलफुल बाली लगाइने गरेको छ भने तुलनात्मक रुपले सानो क्षेत्रमा तरकारी बाली लगाइने गरेको छ ।

हिउँदे बाली

गाउँपालिकामा उत्पादन गरिने प्रमुख हिउँदे बालीहरूमा कोदो, गहुँ, मसुरो, मास, भटमास, तोरी, तिल, केरा, सुन्तला जात, आलु, आदि छन् ।

वर्षे बाली

गाउँपालिकामा प्रमुख वर्षे बालीहरूमा धान, मकै, केरा आदि छन् ।

२.४.१.१ खेती जन्य जमिनको विवरणर सिँचाईको सुविधा

नेपाल भू-उपयोग र भुमि सुधार कार्यक्रमहरू निष्प्रभावी रहेका छन् । वैज्ञानिक र व्यवसायिक ढङ्गले भू-उपयोग नहुँदा कृषि क्षेत्रमा ठुलो घाटा व्यहोर्नु परेको अवस्था छ । हरेक स्थानीय तहमा उपलब्ध सम्पर्ण खेति योग्य जमिनको वैज्ञानिक र व्यवसायिक ढङ्गले सदुपयोग हुन सकेको पाइँदैन । खेति योग्य जमिनको उपलब्धता भए पनि पूर्ण सदुपयोग नहुँदा एकातर्फ जमिन बाँझो हुँदै जाने त अर्को तर्फ कृषि उत्पादनमा कमी भई आयात गर्नुपर्ने अवस्था श्रृजना भैरहेको छ ।

जमिन खेति योग्य भएर मात्र हुँदैन त्यसमा सिँचाईको सुविधा अनिवार्य पुगेको हुन पर्दछ । खेति योग्य जमिनमा खेति पाती गरी पूर्ण सदुपयोग गर्न त्यसमा सिँचाईको सुविधा पुऱ्याउनु अनिवार्य हुन्छ । तसर्थ स्थानीय तहहरूले आफ्नो क्षेत्रमा रहेको खेति योग्य जमिनको यथार्थ विवरण तयार पारी त्यस मध्ये सिँचाई पुगेको र नपुगेको जमिनको समेत सही तथ्याङ्क हुन पर्दछ । यस पश्चात सिँचाई नपुगेको जमिनमा एक वा अर्को प्रकारले सिँचाई पुऱ्याउन प्राथमिकता केन्द्रित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

असिंचित जमिनको क्षेत्र फल ज्यादै बढी हुनु र सिंचित जमिनको सही र पूर्ण सदुपयोग नहुँदा खाद्यान्न, तरकारी र अन्य कृषि जन्य उपजहरू आयात गर्नुपर्ने हुन्छ । यसले परनिर्भरता बढाउँछ । तसर्थ गाउँपालिकालाई कृषि र खाद्यान्न उत्पादनमा सबल बनाउन सके आर्थिक क्षेत्रमा उल्लेख्य सुधार भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्न सकिन्छ । अर्को तर्फ सिँचाइ सुविधा नपुगेको कृषि योग्य जमिनमा सुविधा पुऱ्याउन पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ । सिँचाइ सुविधा पुग्न नसक्ने स्थानहरूमा डालेघाँस, फलफुल खेति वा कृषिका कम सिँचाइ वा सिँचाइ आवस्यक नपर्ने वैकल्पिक उत्पादन हुने विधिहरू अपनाई जमिनको सदुपयोग गर्न सकिन्छ ।

२.४.१.२ बाँझो जमिनको विवरण

गाउँ घरमा कतिपय क्षेत्रहरू प्रयोगहीन अवस्थामा बाँझो रहेका हुन्छन् । सबै प्रकारका जमिनहरूको एक वा अर्को प्रकारले सदुयोग गर्न सकिन्छ । जमिन आफैमा एक अमूल्य प्राकृतिक सम्पदा हो । खेति नहुने क्षेत्रमा डाले घाँस वा जडिबुटी लगाउन सकिन्छ भने उपयुक्त स्थानहरू भए खुल्ला क्षेत्र, मनोरञ्जन स्थल, पार्क वा बगैंचाको रुपमा समेत विकास गर्न सकिन्छ । खेति नहुने अवस्थामा आवास विकासका लागि समेत यस्तो जमिनको सदुपयोग गर्न सकिन्छ ।

२.४.१.२ कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण

नेपालमा भौगोलिक विविधिताका कारणले जलवायुमा ठुलो विविधता रहेको छ । माटो बनावट समेत स्थान पिच्छे फरक-फरक रहेको छ । तसर्थ एक प्रकारको जलवायू र माटोमा हुने विरुवा अर्को प्रकारको जलवायू र माटोमा हुँदैन र अर्को भिन्न प्रकारको विरुवा हुने गर्दछ । यसैका कारण स्थान विशेष कृषि उपज पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी त्यस्ता स्थानहरूका सघन रुपमा जलवायू उपयुक्त बाली नालीहरू लगाउने नीति नेपाल सरकारले लिएको छ । यस्ता पकेट क्षेत्रहरूले कुनै पनि स्थानको उपज विशेष पहिचान स्थापित गर्न समेत ठुलो सहयोग पुग्दछ । पकेट क्षेत्र भन्नाले राष्ट्रिय आवश्यकता र स्थानीय संभाव्यताका आधारमा तोकिएको बाली/वस्तुमा न्युनतम १० हेक्टर जमिनमा जिल्ला स्तरमा सञ्चालन गरेको साना व्यवसायिक उत्पादन केन्द्रलाई बुझिन्छ । यसको प्रमुख उद्देश्य पकेटमा समावेश गरिएका बाली/वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नुको साथै पकेट क्षेत्रमा मौसमी रोजगारी सिर्जना गर्नु हो । कृषि मन्त्रालयले स्थानीय संभाव्यताको आधारमा सडकको पहुँच, सिँचाईको उपलब्धता, विद्युतको उपलब्धता, तोकिएको क्षेत्रफल चक्लाबन्दी भएको एउटै कोरिडोरमा रहेको कृषिबाली/व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्रलाई कृषि पकेट क्षेत्र भनिन्छ । कृषि, भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी मन्त्रालयले परिवर्तित नेपालको संरचना अनुसार ७ प्रदेशमा संभावित व्यवसायिक कृषि उत्पादन केन्द्र (पकेट क्षेत्र) निर्धारण गरेको छ । हिमाल, पहाड, तराई र हिमाली जिल्लाहरूमा बालीको प्रकृति अनुसार सार्वजनिक/निजी साझेदारीमा पकेट क्षेत्र घोषणा भई रहेको छ । राष्ट्रिय स्तरमा कृषि क्षेत्रको विकास गर्न पकेट क्षेत्र अवधारणा अनुसार कृषि उत्पादन बढाउने लक्ष्य राखिएको छ । बुलिङ्टार गाउँपालिकामा कृषि पेशा अगाल्ने परिवारको संख्या उच्च रहेको छ । कृषि पेशामा संलग्न श्रम

शक्ति उच्च रहेको यस गाउँपालिकामा कृषि व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले गाउँपालिकामा विभिन्न क्षेत्रलाई कृषि पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गरी नगदे, तरकारी, फलफुल, खाद्यान्न, मौरी पालन, चिया, सुन्तला, उखु जस्ता कृषि उत्पादनको वृद्धि गर्न सक्ने प्रसस्त संम्भावना देखिन्छ।

२.४.२ शैक्षिक स्थिति

यस अघिको चौधौं योजनाको ५ वटा रणनीतिक स्तम्भहरू मध्ये शैक्षिक पूर्वाधारको विकास र गुणस्तर वृद्धि पनि एक थियो । कुनै पनि देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा शिक्षाले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । यसलाई मानव विकासको सूचकको रूपमा लिइन्छ। यसै सिलसिलामा यहाँ बुलिङ्टार गाउँपालिकाको शैक्षिक स्थिती देखाउन खोजिएको छ। विकासको प्रमुख आधार शिला शिक्षा नै हो, शिक्षाको माध्यमबाट व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभाहरूको विकास हुन गई समग्र समाज र राष्ट्रमा नै सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ भन्ने सर्वमान्य सिद्धान्त रहि आएको छ। सचेत, अनुशासित तथा उत्पादनशिल जनशक्ति निर्माण गर्नका लागि शिक्षा क्षेत्रको नै सर्वोपरि भूमिका अनिवार्य रहन्छ। योजना निर्माणमा गरिबी निवारण तथा चौतर्फी विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रलाई मानव संशाधन विकासको एक शसक्त माध्यमको रुपमा नीतिगत रुपमा अबलम्बन गरिएको छ। राज्यको निति समेत शिक्षालाई विकासको प्रमुख पूर्वाधारको रुपमा विकसित, सर्वसुलभ र प्रभावकारी बनाउँदै लैजाने रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको परिसूचकलाई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ। यसै अनुरूप यस गाउँपालिकामा आ.व. २०७४/७५ सम्म सञ्चालन भैरहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण हेर्दा गाउँपालिकामा पठन पाठनका लागि बालविकास केन्द्र ३९, आधारभूत विद्यालयको सङ्ख्या ४१ र माध्यमिक विद्यालयको संख्या ६ र उच्च माध्यमिक विद्यालयको संख्या ३ गरी जम्मा ८९ वटा शिक्षण संस्थाहरू रहेका छन् । वर्तमान समयमा निजी क्षेत्रको संलग्नता बढ्दै गईरहेको अवस्थामा ग्रामीण क्षेत्रमा भने निजी क्षेत्रको न्युन संलग्नता देखिन्छ यद्यपि समुदायिक र संस्थागत निजी क्षेत्रले शिक्षाको क्षेत्रमा विभिन्न समस्याको बावजुत उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउँदै आएको देखिन्छ ।

तालिका नं २३: गाउँपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूको नामावली

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना
	वडा नं. १ (थामवेसी)	
१	छतिस देवी मा. वि.	थामवेशी
२	जनजाग्रिती मा. वि.	ढाडबेसी
३	सृजना प्रा. वि.	ठिउरी
४	कालिका प्रा. वि.	कोटथर
५	जनमैत्री प्रा. वि.	देउडाहा
६	बल विकास प्रा. वि.	साठीमुरी
७	महिन्द्र प्रा. वि.	काफलडाँडा
८	बारायुली प्र. वि.	हातीगौडा
	वडा नं. २ (डाँडाभ्केरी)	
९	जिवन ज्योती आधारभूत विद्यालय	मथार
१०	देवचुली मा. वि.	टाडी
११	भ्केरी खण्डे आधारभुत विद्यालय	बरीमल
१२	जनप्रिय, आधारभुत विद्यालय	कोट भ्केरी-देउराली
१३	शहिद शुक्र आधारभुत विद्यालय	टाँडी स्वाँरा
१४	कालिगण्डकी प्रा. वि.	भाडाँबारी
१५	गोरखनाथ प्रा. वि.	कोटा
१६	दिपेन्द्र प्रा. वि.	रामकोट

१७	सरस्वती प्रा. वि.	छरछरे
वडा नं. ३ (बुलिङटार)		
१८	त्रिभुवन मा. वि.	बुलिङ्गटार
१९	जनउत्थान बाल विकास प्रा. वि.	बुलिङ्गटार
२०	ज्ञानोदय प्रा. वि.	बुलिङ्गटार
२१	बुद्धी विकास प्रा.वि. -प्रा. वि. (कक्षा १-५)	बुलिङ्गटार
२२	कालि गण्डकी प्रा. वि.-बुलिङ्गटार(कक्षा१-५)	बुलिङ्गटार
२३	देवाचुली प्रा. वि.	डाडाथोक
२४	बलि विद्या मन्दिर	डाडाथोक
वडा नं. ४ (अर्खला)		
२५	दुर्गामाता प्रा. वि.	घरेलु डाँडा
२६	तीनकन्या आधारभुत वि.	चुलीबोक्षा
२७	सुर्यकिरण प्रा. वि.	देउराली
२८	सेतीनाग प्रा. वि.	अर्खला माथी
२९	नागढुंगा प्रा. वि.	अर्खला
३०	सिद्धबाबा प्रा. वि.	कमलीकोट
३१	रम्भादेवी प्रा. वि.	कोखेटार
३२	गोरखकाली मा. वि.	सिङयाङ
३३	देवचुली आधारभुत वि.	सुनारथुम्की
३४	सेतीनाग मा. वि.	माथिल्लो अर्खला
३५	गोरखकाली मा. वि.	सिङचाङ
३६	दुर्गामाता प्रा. वि.	घरेलुडाँडा
वडा नं. ५(जौबारी)		
३७	उदय मा.वि.	भदौरी,
३८	गोरखनाथ आधारभुत	रिकोट
३९	सरस्वती प्राथमिक विद्यालय	जौवारी
४०	शिषु आसाराम प्रा.वि.	जौवारी
वडा नं ६ (भारतिपुर)		
४२	शिव मा. वि.	अत्रौलिटार
४३	रामसह नि मा. वि.	भारतिपुर
४४	कामधेनु प्रा. वि.	खजुरी
४५	विष्णु उदय प्रा. वि.	उदयपुर
४६	शिक्षा ज्याती प्रा. वि.	ढवाह
४७	बालहित प्रा. वि.	देउपुर

स्रोत : वाडाभेला तथ्याङ्क सङकलन, २०७७

गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहका कूल १७१३२ जनसंख्या रहेका छन् । गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहका कूल जनसंख्या मध्ये ६३.०७ प्रतिशत साक्षर रहेका छन् । गाउँपालिकामा पढ्न र लेख्न सक्ने साक्षर जनसंख्या १०८०५ रहेका छन् भने पढ्न मात्र सक्ने ६६२ जना रहेका छन् । पढ्ने र लेख्ने दुवै सिप नभएका अर्थात निरक्षर जनसंख्या ५६५६ अर्थात ३३.०३ प्रतिशत रहेको छ ।

२.४.३ स्वास्थ्य सेवाको अवस्था

गाउँपालिका बासीहरू स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा लिन जिल्ला सदरमुकाम जाने गरेको देखिन्छ। यसको अलावा सामान्य स्वास्थ्य सुविधाको लागि गाउँलेहरूले स्थानीय स्वास्थ्य चौकीहरूको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । यस गाउँपालिकामा जन समुदायहरूले चेतनाको क्रमिक विकास संगै स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा समुदायको स्वस्थकर बानी व्यवहार अबलम्बन गर्दै गैरहेको देखिन्छ। तथापी जनताले आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य सुविधा लिन सकेका छैनन् । गाउँपालिकाको केन्द्र क्षेत्रका जनताहरूको पहुँच सहज देखिएता पनि बाँकी जनताको पहुँच केवल स्वास्थ्य चौकी सम्म रहेको छ जहाँ सबै स्वास्थ्य समस्याको समाधान संभव छैन । हेल्थ पोष्टहरूमा पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी र औषधीको उपलब्धता नहुँदा समस्या झेल्नुपर्ने बाध्यता छ । गाउँपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन्। तसर्थ ग्रामीण स्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ ।

तालिका नं २४ : गाउँपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाको विवरण

क्र.सं.	स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम	ठेगाना	उपलब्ध सेवाहरू
१	कोटथर स्वस्थ्य चौक	थमबेसी, वाड न. १	सामान्य उपचार, प्रसुति गृह
२	टाडा भेरी स्वास्थ्य चौकी -टाँडी	टाँडी, वाड न. २	प्राथमिक उपचार
३	पेलेग स्वस्थ्य इकाई	पेलेग, वाड न. २	संचालनमा नआएको
४	बुलिङटार प्राथामिक स्वास्थ्य केन्द	बुलिङटार, वाड न. ३	प्राथमिक उपचार
५	अर्खला स्वास्थ्य चौक	माथिल्ला अर्खला, वाड न. ४	प्राथमिक उपचार
६	स्वास्थ्य सामुदायिक इकाई भवन	सुनाथुम्की, वाड न. ४	निर्माणाधीन
७	चौवारी स्वास्थ्य चौकी	जौवारी, वाड न. ५	प्राथमिक उपचार
८	भारतीपुर स्वास्थ्य चौकी	भारतीपुर, वाड न. ६	प्राथमिक उपचार
९	घुमारी स्वास्थ्य ईकाइ	घुमारी, वाड न. ६	प्राथमिक उपचार

स्रोत : वाडाभेला तथ्याङ्क सङकलन, २०७७

२.४.४ यातायातको अवस्था

कुनै पनि स्थानको भौतिक विकासको निम्ति यातायात सम्भवत प्रारम्भिक शर्त हो। सम्पुर्ण सुविधा सम्पन्न सडक यातायातको विकाससँगै समग्र विकासको ढोका खुल्दछ । स्थानीय तहको हकमा वडा केन्द्रहरूलाई गाउँपालिका केन्द्रसँग जोड्नु तथा गाउँपालिका केन्द्रलाई जिल्ला सडक हुँदै राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोड्नु आवश्यक हुन्छ । गाउँ बस्तीहरूमा कृषि सडकहरूको विकास र स्तरोन्नति मार्फत कृषि उत्पादनहरूको बजारी करण गरी जनताको आर्थिक अवस्थालाई मजबुत बनाउन सकिन्छ। सुविधा सम्पन्न सडक सञ्जाल मार्फत उद्योग तथा पर्यटन क्षेत्रको विकास गरी आर्थिक क्रान्ति संभव छ । यसको अलावा धार्मिक क्षेत्रहरूमा सडक सञ्जाल मार्फत पहुँच पुऱ्याएर आन्तिरक तथा बाह्य पर्यटकहरू आकर्षित गर्न सकिन्छ। राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणाली, रणनैतिक सडक, जिल्ला सडक तथा स्थानीय सडक भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधारको आधार स्तम्भ अर्थात माध्यम हो । बुलिङ्टार गाउँपालिकामा सडक सञ्जालको अवस्था त्यति सहज देखिँदैनन् । यस गाउँपालिकामा कुनै पनि सडक कालोपत्रे छैनन्। नदीको वारीपारि रहेको सडक सञ्जालले गाउँपलिकाको यातायात सम्पर्क स्थापित गरेको छ। गाउँपालिकाका सडकहरू कच्ची भएको हुँदा बर्षायाममा सडक सञ्जालमा अवरोध आउँछ। २०५० को नक्सांकन कार्य गर्ने समय सम्म नेपालका पहाडी क्षेत्रमा सडकको अवस्था निकै कमजोर थियो । तर २०४६ को आम परिवर्तन पछि स्थानीय निकायलाई राष्टि क य कोषबाट रकम बिनियोजन गर्ने परिपाटी भए अनुसार ग्रामीण क्षेत्रमा पनि सडक बिस्तारको कार्यले गती लिन थाल्यो । तत्पश्चात सडक सञ्जालको बिस्तारमा ग्रामीण क्षेत्रले पनि फड्को मारेको छ । तर दुर्गम पहाडी भूभागका कारण कतिपय त्यस्ता स्थलगत संरचनाको नक्सांकन कार्य हुन नसकेको र तथ्यगत सूचनाको अभावमा ती क्षेत्रहरूमा के कति सडक सञ्जालको बिस्तार भएको छ भन्न एकिन तथ्याङ्क उपलब्ध छैन । यही प्रशंगमा

गाउँपालिका यातायात गुरुयोजना (RMTMP{Rural Municipality Transport Master Plan) को परिकल्पना हरेक गाउँ क्षेत्रको यातायात सञ्जालका तथ्यांकमा आधारित नक्सा र तथ्यको आधारमा गर्नु पर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था गरिएको थियो । तर ग्रामीण बस्तीहरूमा त्यो पुगेको थिएन । २०७२ को नयाँ संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले व्यवस्था गरेको स्थानीय तह निर्धारण पश्चात हरेक गाउँ विकास समिति पनि गाउँपालिकाको मातहतमा आएका कारण गाउँपालिकामा समेत गाउँपालिका यातायात गुरुयोजनाको कार्य क्षेत्र भित्र परेको हुँदा यस गाउँपालिकामा पनि तत्सम्बन्धी कार्य प्रारम्भ भएका कारण यहाँको सडक सञ्जालको तथ्यांक तथा त्यसका लागि आवश्यक सडकको क्षेत्रगत विस्तारको अध्याबधिक तथ्यांक यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं २५ : गाउँपालिकाको सडक संजालको विद्यमान अवस्था

क्र.सं.	सडक संजालको नाम	प्रकार	लम्बाई
वडा नं. १ (थामवेसी)			
1	छतिशा-हात्ती घोडा	कच्ची	१८ कि.मी.
2	राजवृक्ष-कराङ्ग भञ्ज्याङ्ग	कच्ची	१५ कि.मी.
3	देउडा-अर्खला	कच्ची	५ कि.मी.
4	थामबेशी -वडा कार्यालय	कच्ची	२ कि.मी.
5	ताले-सुर्यघाट हुँदै गौडा	कच्ची	६ कि.मी.
6	ताले-छातीसा -कोटथर	कच्ची	७ कि.मी.
7	गौडा- सिमादी	कच्ची	८ कि.मी.
8	सिजाली चोक -मालदेव घाट	कच्ची	२ कि.मी.
9	वकरमटार पुल-श्याम चोक	कच्ची	३ कि.मी.
10	वालुवावारी-माइटार	कच्ची	२.५ कि.मी.
11	ठिउडरे आर आर -जाँती ढुङ्गा	कच्ची	५ कि.मी.
वडा नं. २ (डाँडाझेरी)			
१.	झेरीखण्डे मोटर बाटो-टाडीस्वारा-वरीमल-काफल डाँडा	कच्ची	१५ कि.मी.
२.	भागबारी-टाडी-कोटा	कच्ची	१० कि.मी.
३.	भथार-गोडडाँडा-रामकोट-छरछरे	कच्ची	१५ कि.मी.
४.	धथारी रिङ्गरोड-कृषि सडक	कच्ची	१ कि.मी.
५.	टाडी स्वाँरा रिङ्ग रोड	कच्ची	५ कि.मी.
६.	भेलारी कृषि सडक	कच्ची	३ कि.मी.
वडा नं. ३ (बुलिङटार)			
१.	प्रहरी चौकी-छरछरे	कच्ची	१ कि.मी.
२.	धारापनी -कमलीकोट	कच्ची	३ कि.मी.
३.	सुन्दरथोक-धारापानी-सिंगुवा	कच्ची	२.५ कि.मी.
४.	धारापानी-ढोलबजार-अर्चलेढिक	कच्ची	१ कि.मी.
५.	कोरी...बाट रामेश्वर घाट	कच्ची	१.५ कि.मी.
६.	सुन्दरथोक-माथिल्लो बाजगरा-कसेनी हाईस्कुल	कच्ची	२ कि.मी.
७.	छात्राबास-दलितमार्ग	कच्ची	१ कि.मी.
८.	मुल नहर-खान ३- गाउँपालिका -त्रि.मावि	कच्ची	२ किमि, कच्ची
९.	चन्टार-कुखुरे जोड	कच्ची	१.५ कि.मी.
१०.	सिंगुवा-खसुवा -दैवसद खोला	ग्राभेल	१.५ कि.मी.
११.	डाडाखोला-दमार	कच्ची	३ कि.मी.

१२.	प्रहरी चौकी-सुन्दर चोक	कच्ची	७०० मी.
वडा नं. ५(जौबारी)			
१.	लाकासिङ्ग–जौवारी-निरन्दीखोला	कच्ची	५ कि.मी.
२.	जौवारी भञ्ज्याङ-भारदेपुर	कच्ची	
३.	भदौरी-खहरे	कच्ची	५.५ कि.मी.
४.	लपाक-भालुखोला	कच्ची	३ कि.मी.
५.	कोलडाडा-गेजा जोडने बाटो	कच्ची	२ कि.मी.
६.	जौवारी-नागेस्वर मन्दीर	कच्ची	१ कि.मी.
७.	निरन्दी खोला-आमडाडा	कच्ची	३ कि.मी.
वडा नं ६ (भारतिपुर)			
१	जौवारी-अत्रौलीटार सडक	कच्ची	६.५ कि.मी.
२	भरतीपुर-ढासी सडक	कच्ची	४.५ कि.मी.
३	भरतीपुर-अर्खला सडक	कच्ची	७.५ की.मी.
४	घुमारीटार-नयाँ बस्ती सडक	कच्ची	७ की.मी.
५	सीतलपुर-हडाह सडक	कच्ची	४ की.मी.
६	देउपुर-निरन्दी सडक	कच्ची	३ की.मी.
७	जोगीथुंम्का-सालबास-नयाँ बस्ती सडक	कच्ची	७ की.मी.
१०	खयर भञ्ज्याङ-सीतलपुर सडक	कच्ची	३ की.मी.
११	भारतपुर-चैनपुर-सीतलपानी सडक	कच्ची	२ की.मी.
१२	रातामाटा-बासपानी सडक	कच्ची	२ की.मी.
१३	हडाह रिङ्गरोड सडक	कच्ची	४ की.मी.

स्रोत : वाडाभेला तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७७

गाउँपालिकामा रहेका ३४८७ घर परिवारहरू मध्ये सबैभन्दा धेरै अस्थायी सडकको पहुँच रहेको देखिन्छ। पूर्वाधार विकासमा सबैभन्दा महत्वपूर्ण सडकको अवस्था नाजुक हुँदा अन्य विकासले गति लिन सक्दैन तसर्थ सहज आवागमनका लागि गाउँपालिकाले सडक संचालनको विकास र स्तरको उन्नतिका लागि यातायात गुरुयोजना निर्माण गरी लागू गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

सडक यातायात सुविधाको विस्तार तथा सडकहरूको स्तरोन्नति गरी वडा केन्द्रहरूलाई गाउँपालिका केन्द्रसम्म जोड्नु आवश्यक छ। वडा केन्द्र र गाउँपालिका केन्द्रको बीचमा कनेक्टिभिटि स्थापित गर्न झोलुङ्गे पुलहरूले पनि भूमिका खेल्दछन् । सडक सञ्जालको विकास भए मात्र उद्योग, बन्द व्यापारको विकासका साथै कृषिको आधुनिकी करण र कृषि उत्पादनको बजारीकरण संम्भव छ। ग्रामीण इलाकाका सडकहरू वर्षायामको बेलामा हिलाम्य हुने भएका कारण ती सडकलाई “फेयर वेदर सडक” का रुपबाट “अल वेदर” सडकको रुपमा स्तरोन्नति गरी वडा केन्द्रहरूलाई गाउँपालिका केन्द्रसँग जोडेर जिल्ला सडक हुँदै राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोड्नु पर्ने हुन्छ।

गाउँपालिकाका वडा केन्द्र देखि गाउँपालिकाको केन्द्र र टाढाको बस्ती देखि वडा केन्द्रसम्मको दुरीले गाउँपालिकासँग जनताको पहुँचलाई निर्धारण गर्दछ। त्यसैले गाउँपालिका केन्द्र र वडा केन्द्र बीचको दुरी सबै वडा तथा टाढाको बस्तीहरू सापेक्ष हुनु जरुरी हुन्छ। स्थानीय संरचनामा जनताले आफ्नो वडा केन्द्र तथा गाउँपालिका केन्द्रबाट आवस्यक सेवा सजिलै ग्रहण गर्न सक्ने किसिमको हुनु पर्छ। जनताले सार्वजनिक सेवा ग्रहण गर्न वडा कार्यालय तथा गाउँपालिका कार्यालयको दुरी सेवा ग्राहीको सहज पहुँचमा आधारित हुनुपर्दछ। जसले गर्दा जनताले सेवा सुविधा प्राप्त गर्न कठिनाइ हुँदैन। त्यसको लागि सबै स्थानका जनताहरूलाई मध्यनजर गर्दै वडा कार्यालय तथा गाउँपालिका केन्द्र निर्धारण गर्नु उचित हुन्छ। यसर्थ टाढाको बस्तीबाट वडा केन्द्र कति दुरीमा पर्छ भन्ने कुरा महत्वपुर्ण हुन्छ।

२.५ गाउँपालिकाको सरसफाई सम्बन्धी व्यवस्था

विशेषगरी शहरी क्षेत्र र बजार केन्द्रहरूमा जन घनत्व बढी हुने भएका कारण मानव उत्सिर्जित तथा उद्योग धन्दा र कलकारखानाबाट निस्कने फोहोरले बस्तीको सौन्दर्यलाई विरुप पार्नुको साथै सार्वजनिक स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ । यस्तो अवस्थामा सरकार तथा समुदाय दुवैको तर्फबाट फोहर व्यवस्थापन प्रणालीलाई दीर्घकालीन रुपमा सम्बोधन गर्नु पर्दछ । फोहरले स्वास्थ्य र सौन्दर्य दुवैलाई हानी गर्दछ भन्ने हृदयंगम गर्दै फोहरको समुचित व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । कतिपय कुहिने प्रकृतिको फोहरबाट प्राङ्गारिक मल पनि बनाउन सकिन्छ ।

त्यसैगरी नदी वा खोल्सामा फाल्ने, फोहर थुपार्ने क्यानमा राख्ने, घरमै फोहर लिन आउने, सडक/सार्वजनिक स्थलमा फ्याल्ने र अन्य रहेका छन् । ग्रामीण इलाका तथा कृषि मुख्य पेशाको रुपमा रहेकोले यहाँका घरपरिवारले फोहरलाई कम्पोष्ट मलको रुपमा प्रयोग गर्नु सर्वोत्तम हुने भएकोले यो फोहर व्यवस्थापनको उत्तम उपाय रहेता पनि फोहरको प्रकृति अनुसार प्लाष्टिक जन्य तथा अन्य नसड्ने फोहरहरू खेती योग्य जमिनमा पर्न जाँदा क्रमशः भू-प्रदुषण वृद्धि भई उत्पादकत्वमा ह्रास आउन सक्ने देखिन्छ । अर्को तर्फ जलाउने, खोल्सामा फाल्ने साथै सार्वजनिक स्थलमा समेत फाल्ने कार्यहरूले प्रदुषण वृद्धि गराई जनस्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर गर्दछ । तसर्थ फोहरको उचित व्यवस्थापनमा सजग बनाई गाउँपालिकामा अव्यवस्थित फोहर व्यवस्थापनलाई समयमै सम्बोधन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

२.५.१ ढल निकासको अवस्था, ल्याण्डफिल साइटको अवस्था

शहर बजार केन्द्र र एकीकृत बस्ती भएका ठाउँमा ढल निकासको राम्रो प्रबन्ध हुनु आवश्यक छ । ढल निकास पनि भौतिक विकासको एक महत्वपुर्ण पुर्वाधार हो । सडक निर्माणसँगै ढल निकासको व्यवस्थापन भएको खण्डमा सरकार पुर्वाधार विकासमा गरिने दोहोरो खर्चबाट बच्दछ । यसका अलावा मानव बस्तीबाट उत्सर्जित फोहरलाई मानव बस्तीभन्दा निश्चित टाढाको दुरीमा ल्याण्डफिल साईट बनाएर व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ । फोहरहित स्वच्छ र सफा वातावरण सभ्यताको परिचायक हो ।

२.५.२ सडक नालाहरूको अवस्था

सडकहरूको निर्माण गर्दा सडकलाई फराकिलो तथा कालोपत्रे युक्त बनाएर मात्र पुग्दैन । हिलो, फोहर तथा भूक्षयबाट जोगाउनका लागि सडकको दुवै किनारमा सडक नालाहरूको विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । हाल आएर सरकारले तोकेको मापदण्डलाई अबलम्बन गरी सडक निर्माण गर्दा अनिवार्य रुपमा सडक नालाहरू बनाउनु पर्दछ ।

परिच्छेद ३ : दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

३.१ पृष्ठभूमि

संविधानको धारा २३२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह वीचको अन्तर सम्बन्ध सहकारीता, सह अस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने व्यवस्था गरेर तीनै तहबीच समान सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति सहितको सहकारिताबाट मात्र राज्यले सोचेको समृद्धिको सपना पुरा हुने कुराको परिकल्पना गरेको छ । तसर्थ स्थानीय सरकारले निर्माण गर्ने योजना संघीय र प्रादेशिक योजनाको आधार स्तम्भमा तय गर्नु पर्ने हुन्छ। बुलिङ्टार गाउँपालिकाको हकमा पनि दिगो विकास लक्ष्य, संघीय सरकारको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजना, गण्डकी प्रदेशले अंगिकार गरेको प्रादेशिक योजना, अन्तरपालिका सम्वन्ध तथा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिती र स्थानीय आवश्यकताका आधारमा योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

हाल बुलिङ्टार गाउँपालिकाको आर्थिक आधार कृषि तथा पशुपालन जन्य उत्पादनसँग वढी सम्वन्धित भएपनि कालिगण्डकी करीडोर जस्ता वहूआयामिक परियोजनाले भविश्यमा गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक परिवेशमा परिवर्तन ल्याउन सक्ने देखिन्छ। तसर्थ दीर्घकालिन सोचको विकास गर्न गाउँपालिकाले योजनावद्ध रणनीति अवलम्बन गर्नु पर्ने हुन्छ।

३.२ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

नेपाल सरकारको “समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” तथा गण्डकी प्रदेश सरकारको “समृद्ध प्रदेश सुखी नागरिक” को दीर्घकालिन सोचलाई दृष्टिगत गर्दै बुलिङ्टार गाउँपालिकाले २५ वर्षे सोचको निर्माण गर्नका लागि बहुसरोकरवालाहरुको सहभागितामा सम्पन्न आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाले बुलिङ्टार गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति निम्न अनुसार निर्धारण गरेको छ ।

३.२.१ दीर्घकालिन सोच (दुर दृष्टि)

“बुलिङ्टार समृद्धिको आधार : कृषि, पर्यावरण र पूर्वाधार ”

३.२.२ लक्ष्य

“स्थानीय स्रोत साधनको परिचालन एवम् संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी व्यवसायिक कृषि एवम् उद्यम सिर्जना गरी वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्दै दिगो विकास हासिल गर्ने ।” बुलिङ्टार

३.२.३ उद्देश्य

- यान्त्रिक उपकरणसहितको व्यवसायिक कृषि र उद्यमशिलताको विकासको माध्यमबाट स्थानीय सम्भावनाका आधारमा स्वरोजगार तथा आय आर्जनका अवसरहरुको सिर्जना गरि समुदायको जिवन स्तरमा सुधार गर्न सहयोग गर्नु, .
- पर्यावरणीय तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गरि हरियालीयुक्त गाउँपालिका निर्माण गर्नु, साथै समुदायलाई दैवी प्रकोप सम्बन्धि सचेतना अभबृद्धी, पुर्व तयारीका साथै जलवायु परिवर्तनका असरलाई न्यूनीकरण गर्न अनुकुलनका उपायहरुको अवलम्बन गर्नु,
- गाउँपालिका क्षेत्रमा स्तरयुक्त भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासको माध्यमबाट जनताको आर्थिक, सामाजिक क्रियाकलापहरुमा पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
- गाउँपालिकाको वित्तीय साधन श्रोतको अभिबृद्धिका उपायहरु पहिल्याउँदै, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र संस्थागत विकासका प्रयासलाई पारदर्शी, न्यायपूर्ण र परिणाममुखी बनाउनु,

३.२.४ रणनीति

उद्देश्य नं. १ यान्त्रिक उपकरणसहितको व्यवसायिक कृषि र उद्यमशिलताको विकासको माध्यमबाट स्थानीय सम्भावनाका आधारमा स्वरोजगार तथा आय आर्जनका अवसरहरुको सिर्जना गरि समुदायको जिवन स्तरमा सुधार गर्न सहयोग गर्नु,
रणनीतिहरु
१. स्थानीय बालीको उत्पादन तथा पशुपंछि पालनलाई व्यवसायिक तथा यान्त्रिकरणको माध्यमबाट तुलानात्मक तथा प्रतिष्पर्धात्मक लाभका आधारमा विकास गर्ने ।

२. कृषि भूमिको संरक्षण र चक्लाबन्दीलाई प्रोत्साहन गर्दै साझेदारी, सामूहिक, सहकारी र करार खेतीलाई प्रोत्साहित गर्ने ।
३. कृषिको औद्योगिकरणमा सहयोग गर्ने ।
उद्देश्य नं. २ पर्यावरणीय तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सार्वजनिक र निजि जग्गामा कृषि वन विकास गरि समुदायको काष्ठ जन्य वस्तुको मागलाई सम्बोधन गर्दै हरियालीयुक्त गाउँपालिका निर्माण गर्नु, साथै समुदायलाई दैवी प्रकोप सम्बन्धि सचेतना अभबृद्धी, पुर्व तयारीका साथै जलवायु परिवर्तनका असरलाई न्यूनीकरण गर्न अनुकुलनका उपायहरुको अवलम्बन गर्नु,
रणनीतिहरु
१. सामाजिक पूजीका रुपमा रहेका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्धन र दीगो तथा उच्चतम व्यवस्थापनको नीतिगत व्यवस्थाबाट समुदायको आर्थिक विकास गर्ने
२. समुदायलाई वातावरण संरक्षण, फोहरमैलाको व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतना अभिबृद्धि गरि सरसफाईको उचित व्यवस्थापन गर्ने
३. जलवायु परवर्तनको असर न्युनिकरंण र दैविप्रकोप व्यबस्थापनका लागि वडा स्तरमानै सामुदायिक दैवीप्रकोप व्यवस्थापन समितिहरु गठन गरि परिचालन गर्ने
उद्देश्य ३ : गाउँपालिका क्षेत्रमा स्तरयुक्त भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासको माध्यमबाट जनताको आर्थिक, सामाजिक क्रियाकलापहरुमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
रणनीतिहरु
१. अन्तरपालिका समन्वयका माध्यमबाट पूर्वाधार विकासको गुणस्तरीयता तथा दीगोपना कायम गर्न नीतिगत व्यवस्था र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने
२. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा आधारभूत स्वास्थ्य सुविधामा गाउँपालिकाका सबै नागरिकको पहुँच विस्तार गर्ने
उद्देश्य ४ : गाउँपालिकाको वित्तीय साधन श्रोतको अभिबृद्धिका उपायहरु पहिल्याउँदै, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र संस्थागत विकासका प्रयासलाई पारदर्शी, न्यायपूर्ण र परिणाममुखी बनाउनु
रणनीतिहरु
१. नागरिकहरुलाई प्रत्यक्ष करको भार नपर्ने गरि आन्तरिक राजस्वका क्षेत्रको खोजि गरि तिनको दिगो परिचालन गर्ने
२. गाउँपालिकाको संस्थागत संरचना (राजनीतिक प्रतिनिधि, कर्मचारी प्रशासन, विषय विज्ञ तथा भौतिक पूर्वाधार) को वर्तमान अवस्थालाई अत्याधुनिक, स्मार्ट, उच्च मनोवल युक्त, सकारात्मक र परिणाममुखी वनाउन नीतिगत व्यवस्था गर्ने
३. युवावर्गलाई दक्ष तथा प्रतिष्पर्धी बनाउन युवा लक्षित उद्यमशिलता उन्मुख कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने

३.३ परिमाणात्मक लक्ष्य

क स	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष्य		गण्डकी प्रदेशको लक्ष्य		गाउँपालिकाको लक्ष्य	
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक बर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक बर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष (आ.व. ०७७/७८	आर्थिक बर्ष २०८०/८१
१	आर्थिक बृद्धिदर	प्रतिशत						
२	कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत						
३	उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत						
४	सेवा क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत						
५	प्रति व्यक्ति बार्षिक आय	अमेरिकी डलर						
६	सम्पत्तिमा आधारित गिनी गुणक	गुणक						
७	वहुआयामिक गरीवी	प्रतिशत						
८	निरपेक्ष गरिबी	प्रतिशत						
९	साक्षरता (१५ बर्ष माथि)	प्रतिशत						
१०	स्वास्थ्य कर्मीबाट प्रसुति गराउने महिला	प्रतिशत						
११	बाल कुपोषण दर	प्रतिशत						
१२	वाल विवाहको दर	प्रतिशत						
१३	प्रौढ साक्षरता दर	प्रतिशत						
१४	खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत						
१५	पक्की शौचालयको सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत						
१६	प्रमुख वजार क्षेत्रहरुको संख्या	प्रतिशत						
१७	विद्युत सेवामा पहूच भएको जनसंख्या	संख्या						
१८	बाह्रै महिना संचालन हुने सडक	किमी						
१९	सिचाई सुविधा पुगेको क्षेत्र	प्रतिसत						

२०	रुख विरुवाले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत							
२१	गाउँपालिकाभित्रको बेरोजगारको दर	प्रतिशत							
२२	बैदेशिक रोजगारीमा गएकाको संख्या	प्रतिशत							
२३	बालबालिकाको खोप कभरेज	प्रतिशत							
२४	उत्पादनमूलक कार्यमा रेमिट्यान्सको उपयोग	प्रतिशत							
२५	बैंक र बजार केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट							
२६	औषत आयु	बर्ष							
२७	मानव विकास सुचकाङ्क	सुचकाङ्क							

३.४ राजश्व प्रक्षेपण

तोकिएको समय सिमा भित्र समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य र प्रतिफल प्राप्त गर्न बुलिङ्गटार गाउँपालिकाले आफ्नो आन्तरिक राजस्व तथा आयका साथै संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदानमा भर पर्नुपर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाले आगामी पाँच वर्षमा प्रक्षेपित राजश्वका आधारमा आवधिक योजनामा उल्लिखित प्रतिफल हासिल गर्न बार्षिक योजना र त्यसको कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । त्यसका लागि पालिकाले आन्तरिक श्रोतको खोजि र त्यको परिचालन गर्नु पनि त्यतिकै आबस्यक हुन्छ ।

तालिकामा गाउँपालिकाको चालु आवको लागि विनियोजित बजेट र त्यसैको आधारमा आगामी ३ बर्षका लागि प्रक्षेपित राजश्व परिचालनको अवस्थालाई प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपित राजश्व चालु आवमा परिचालिन कुल राजश्वमा प्रति वर्ष १० प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमानका आधारमा तयार पारिएको हो । आ. व २०७७/७८ मा कुल **३७,२९,९७,१७०** राजश्व परिचालन भएको थियो भने आगामी ३ बर्ष (आ.व.०८०/८१) मा गाउँपालिकाको कुल राजश्व परिचालन **५६,७२,८२,०७०** हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

क.स.	आयको स्रोत	अनुमानित आय रकम (रु.)	कैफियत
१	संघिय राजश्व बाँडफाँड	६९२४११७०	
२	संघिय समानिकरण अनुदान	८४३०००००	
	संघिय सर्सत अनुदान	१५१८०००००	
३	प्रदेश राजश्व बाँडफाँड	३१५८०००	
४	प्रदेश समानिकरण अनुदान	१२१५८०००	
५	प्रदेश सर्सत अनुदान	१०००००००	
६	आन्तरिक आम्दानी (सेवा प्रवाह)	१८०००००	
७	आन्तरिक आम्दानी (प्राकृतिक स्रोत)	५५४००००	
जम्मा रकम		३७,२९,९७,१७०	

परिच्छेद ४ : आर्थिक विकास

बुलिङ्गटार गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रको प्रमुख आधार कृषि, वन, साना तथा घरेलु उद्योग लगायतका क्षेत्र हुन् । उपयुक्त हावापानी, कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको मध्यपहाडी क्षेत्र तथा सानो उपत्यका भएको हुँदा गाउँपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन् । गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा रणनीतिक तथा ग्रामीण सडक सञ्जालका कारण गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा पहुँच सहज बनाएको छ ।

४.१ कृषि तथा पशुपालन

४.१.१ पृष्ठभूमि

लगभग ९९ प्रतिशत जनसंख्या कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा आवद्ध भएको यस गाउँपालिकाको जिविकोपार्जनको मुख्य आधार कृषि तथा पशुपालन हो । यहाँका प्रमुख अन्न बालीहरुमा मकै, कोदो, धान, गहुँ बाली आदि हुन् भने प्रमुख नगदे बालीहरुमा मास, गहत, बोडी, बेसार, अदुवा, सुन्तला, कागती, नस्पाती, केरा, लीची, किवी, आभोकादो, पिँडालु, कफी बाली आदि हुन् । गाउँपालिकामा पालन गरिने मुख्य पशुपंक्षीहरुमा कुखुरा, बाख्रा, भैसी, हिमाल मौरी, बंगुर रहेका छन् । सामान्यतया व्यवसायिक पशुपालनको विकाससँगै वर्णशंकर तथा उन्नत जातका पशुहरुको हिस्सा कुल पशुको तुलनामा वृद्धि हुँदै गएको पाइन्छ । गाई भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाख्रा र बंगुरतर्फ उन्नत जातका भालेहरुसँग प्रजनन् गराउने परिपाटी विकास हुँदै गरेको छ । पशुपालन तर्फ गाउँपालिकामा परम्परागत पशुपालनको बाहुल्यता देखिन्छ ।

४.१.२ समस्या

यस गाउँपालिकाको कृषिमा साना र मझौला किसानहरुको बाहुल्यता रहेको छ । समग्रमा कृषि र पशुपंक्षीपालन निर्वाहमुखि रहनु र यसमा सम्लग्न कृषकहरुको उत्पादकत्व न्यून रहनु यस क्षेत्रका मुलभूत समस्याहरु हुन् । यसबाट बैकल्पिक अवसरहरुको अभावमा युव जनशक्ति पलायन हुने र कूल उत्पादन घट्ने प्रबृत्ति बढदै गइरहेको छ । नगदे वाली उत्पादन साथै सम्पूर्ण कृषि उत्पादनलाई व्यावसायिकरण गर्न सकेको छैन । कृषि फार्महरु प्रशस्त रहेको तर दर्ता नभएकोले व्यावसायिक रुपमा अगाडी बढ्न सकेको छैन । पशुपालनलाई पनि सोचे अनुरुप व्यावसायिकरण गर्न सकेको छैन । कृषि गर्नको लागि सिचाईको अभाव (बर्खे पानीमा निर्भर) हुनु परेको छ । कृषि उत्पादनलाई मुल्य श्रृङ्खलासंग तथा कृषि उद्योगसँग जोड्न नसक्दा वजारीकरणमा समस्या देखिएको छ ।

४.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

यहाँको कृषि र पशुपालन मूलतः प्राकृतिक श्रोत (मौसम, सतह सिंचाई) मा आधारित रहेकोले यिनीहरुको दीगो उपयोग मार्फत कृषिमा व्यवसायिकरण र आधुनिकीकरण गर्न चुनौती छ । कृषि बालीहरुमा बाँदर र जङ्गली जनावरले दुख दिने गरेको छ । वर्षेनी युवा जनशक्तिको विदेश पलायनले गर्दा कृषि क्षेत्रमा रहेको श्रम अभावलाई सम्बोधन गर्न चुनौती छ ।यसको साथै विभिन्न कृषि बालिहरुको उत्पादन बृद्धि गर्नको लागि सिंचाइको सुविधा उपलब्ध गराउन चुनौती छ ।

अवसर

बुलिङ्गटार गाउँपालिकावासी अधिकांश जनताहरुको जीविकाको आधार कृषि हो । यसको व्यवसायिकीकरण र आधुनिकीकरण गर्न विभिन्न क्षेत्रहरुलाई विभिन्न कृषि कार्यहरुको पकेट क्षेत्र बनाई आवश्यक सेवा र सुविधाहरु प्रदान गरी उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेख्य बृद्धि मार्फत जनताको जीवनस्तरमा दीगो सुधार, निरपेक्ष गरीबी उन्मूलन गर्न सकिन्छ । सिंचाईको व्यवस्था राम्रो भएमा कृषिबाट आर्थिक लाभ हुन्छ । माछा पालन र मौरी पालनको राम्रो सम्भावना रहेको छ । स्वदेशी लगानीमै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाको सुरुवात भई सुपरजोन, जोन, ब्लक तथा पकेट क्षेत्रको पहिचान हुनु, विदेशबाट फर्किएका युवाहरू सीप, ज्ञान, पुँजी र उन्नत प्रविधिसहित कृषि क्षेत्रमा आकर्षित हुँदै जानु आदी यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

४.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन, सम्बृद्ध गाउँपालिकाको निर्माण ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाका जनताको खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गरी आत्मनिर्भर र निर्यात उन्मुख बनाउने ।

उद्देश्य

१. कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि क्षेत्रलाई आधुनिक आत्मनिर्भर, व्यवसायिक तथा रोजगारउन्मुख बनाउँदै खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल लगायतका उत्पादनहरुको निर्यातबाट आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु ।
२. कृषि उत्पादन र पशुपन्छीजन्य व्यवसायलाई वातावरणमैत्री, प्रविधियुक्त, पर्यटनसँग जोड्दै परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।

४.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि क्षेत्रलाई आधुनिक आत्मनिर्भर, व्यवसायिक तथा रोजगारउन्मुख बनाउँदै खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल लगायतका उत्पादनहरुको निर्यातबाट आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु ।	
१.१ कृषि तथा पशुपालनलाई रोजगारी सृजनाको प्रमुख आधारको रुपमा विकास गर्ने	१.१.१ कृषि व्यवसायलाई व्यवस्थित बनाउन नीतिगत व्यवस्था गरिने छ ।
	१.१.२ विभिन्न वडालाई तरकारी, फलफुल तथा खाद्यान्न उत्पादनको पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गरिने छ ।
	१.१.३ कृषि उपज बेच बिखन केन्द्र स्थापना र बजार व्यवस्थित गरिने छ ।
१.२ कृषक वर्गीकरण सहितको कृषि प्रसार सेवा र कृषि योग्य भूमिको उच्चतम उपभोग गर्ने	१.२.१ सम्भावना तथा उत्पादकत्वका आधारमा कृषि भूमि वर्गीकरण गरीने छ ।
	१.२.२ निजी तथा सरकारी कृषियोग्य भूमिलाई बाँझो नराख्ने नीति लिईने छ ।
	१.२.३ कृषक पहिचान तथा वर्गीकरण गरी कृषक वर्गीकरणको आधारमा अनुदान तथा अन्य सेवालाई उत्पादन लक्षित गरिनेछ ।
१.३ कृषि उत्पादनको सुरक्षा तथा वजारलाई सुनिश्चित गर्ने	१.३.१ कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको स्थापना गरिने छ
	१.३.२ प्रशोधन केन्द्र तथा चिस्यान केन्द्रको स्थापना गरिने छ ।
	१.३.३ कृषि तथा पशु विमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
उद्देश्य २ कृषि उत्पादन र पशुपन्छीजन्य व्यवसायलाई वातावरणमैत्री, प्रविधियुक्त, पर्यटनसँग जोड्दै परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।	
२.१ वातावरण मैत्री प्रविधि, वित्तिय सहयोग, बजारीकरण, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास गरी कृषि, पशुपंक्षी एवं मत्स्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्नु ।	२.१.१ प्राङ्गारिक खेतीका सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान एवम् उत्पादनमा वृद्धि गरी उत्पादित प्राङ्गारिक वस्तुको ब्रान्ड प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय स्तरमा बजारीकरण गरिने ।
	२.१.२ कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै माटो सुहाउँदो एवम् जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न अनुसन्धानमा आधारित वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको अबलम्बन गरिने ।
	२.१.३ पशुपन्छी विशेष उत्पादन क्षेत्र तोकी त्यस्ता क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी उन्नत नस्ल, पशु आहारा, पशु सेवा, पशु स्वास्थ्य, सुलभ ऋृण, बिमासहितको प्राविधिक सेवा प्रदान गरिने ।
	सम्भाव्यताका आधारमा व्यवस्थित चरन क्षेत्र निर्माण गरिने छ

	२.१.४ पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाउन विभिन्न निकायको सहयोग र सहकार्यमा उन्नत प्रविधिको प्रयोग तथा प्रसार गरिने ।

४.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. पशुपंक्षीपालक तथा मत्स्यपालक कृषकमैत्री नीति, ऐन र नियम, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने

२. कृषि उत्पादन पकेट क्षेत्र र नमूना फार्म विकाससम्बन्धि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

३. कृषि उपजको बजारीकरण तथा व्यवसायिकरणमा सहयोग पुर्याउन कृषि उपज संकलन केन्द्र, विक्री केन्द्र, हाट बजार, चिस्यान केन्द्र स्थापनामा सहयोग उपलब्ध गराउने ।

४.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
							२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१					कृषि तथा पशुपालन विकास नीति							गा.पा.
२					तरकारी, खाद्यान्न, तथा फलफुल पकेट क्षेत्र कार्यक्रम							
३					माटो तथा रोग परिक्षण शिविर							
४					कृषि संकलन केन्द्र							
५					पशु संकलन केन्द्र							
६					अदुवा प्रशोधन केन्द्र,							
७					चिस्यान केन्द्रको स्थापना (सुन्तला, आलु, ...)							
८					कृषि तथा पशु विमा कार्यक्रम							
९					व्यवस्थित डेरी स्थापना							
१०					कृषि तथा पशुपालनका लागी प्राविधिक तालिमको कार्यक्रम							
११					आधुनिक कृषि औजार अनुदान कार्यक्रम							
१२					उन्नत जातको बिउ भीजन तथा पशुपन्छी उपलब्ध गराउने तथ अनुदान कार्यक्रम							

४.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्ध	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत	स्थासत संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/७१								
प्रभाव	आधुनिक, व्यवस्थित र व्यवसायिक कृषि को विकासवाट युवा वर्गको रोजगारको प्रमुख आकर्षणको रुपमा विकास भई खाद्य आत्मनिर्भरताको प्रत्याभूति भएको हुने ।	व्यवसायिक कृषि संलग्न घरधुरीमा बृद्धि	संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
		नगदेवालीको उत्पादकत्वमा बृद्धि	मे ट						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
		कृषि जन्य उद्योगको बृद्धि	संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					

असर १	कृषि उत्पादकत्व बृद्धि भएको हुने	खाद्यान्न (धान, मकै, गहुँ र कोदो) उत्पादन	मे.ट.						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
		नगदेवालीको उत्पादन	मे.ट.						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
प्रतिफल १.१	कृषि तथा पशुपालन नीति निर्माण भएको हुने	कृषक मैत्री नीति, निर्देशिका	संख्या			१			गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
प्रतिफल १.२	तरकारी, फलफुल तथा खाद्यान्न उत्पादनको पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास भएको हुने	खाद्यान्न, फलफुल तथा मौरीपालनको पकेट क्षेत्र (क्षेत्रफल)	संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
प्रतिफल १.३	माटो तथा रोग परिक्षण शिविरका कार्यक्रम भएको हुने	उच्च कृषि उत्पादकत्व भएको जमिन (हेक्टर)							गापा पार्श्व चित्र	गा पा					

प्रतिफल १.४	कृषि संकलन केन्द्र स्थापना भएको हुने	निजी तथा सरकारी कृषियोग्य बाँझो जमिन (हेक्टर)							गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
प्रतिफल १.८	पशु संकलन केन्द्र स्थापना भएको हुने		संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा					
प्रतिफल १.९	अदुवा प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने														
प्रतिफल १.१०	चिस्यान केन्द्रको (सुन्तला, आलु, ...) स्थापना भएको हुने									गा पा					
प्रतिफल १.११	कृषि तथा पशु विमा कार्यक्रम संचालन भएको हुने		संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा		४	२	३	

प्रतिफल १.१२	व्यवस्थित डेरी स्थापना भएको हुने		संख्या						गापा पार्श्व चित्र	गा पा		४	२	३	
प्रतिफल १.१३	कृषि तथा पशुपालनका लागी प्राविधिक तालिमको कार्यक्रम संचालन भएका हुने		संख्या	०	१		१	२	गापा पार्श्व चित्र	गा पा		४	२	३	
प्रतिफल १.१४	आधुनिक कृषि औजार अनुदान कार्यक्रम संचालन भएका हुने		संख्या	०	१	१	१	३	गापा पार्श्व चित्र	गा पा		४	२	३	
प्रतिफल १.१५	उन्नत जातको बिउ भीजन तथा पशुपन्छी उपलब्घ गराउने तथ अनुदान कार्यक्रम संचालन भएका हुने														

४.२ उद्योग तथा वाणिज्य

४.२.१ पृष्ठभूमि

उद्योग एवं अन्य व्यवसायहरु संचालन गरेर आर्थिक गतिविधि मार्फत बुलिङ्टारको समृध्दि हासिल गर्न सकिन्छ । यहाँ संचालित विभिन्न साना तथा घरेलु उद्योग संचालन गरी आय आर्जन गर्न सकिन्छ । ग्रील, ब्लक, टायल, इट्टा, काष्ठ, ढुङ्गा खानी, आरन, फर्निचर, राइस मिल, कपडा आदिको उत्पादन गरी उद्योग प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ । होटल व्यवसाय, किराना व्यवसाय र अन्य व्यापारहरु जस्तै होम स्टे प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ ।

४.२.२ समस्या

कृषी, वन तथा खनिज बस्तुमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगहरु प्रवर्धन नहुनु, गाँउमा उत्पादित वस्तुहरुको उचित मूल्य निर्धारण र बजार व्यवस्थापन हुन नसक्नु, बुलिङ्टारमा आवश्यक पर्ने विभिन्न पैदावार र सामाग्रीको बाहिरवाट आयत गरी आयात प्रतिस्थापन हुन नसक्नु, स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग कल कारखानाको कमी , व्यवसाय सञ्चालनका लागि सीपमूलक तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

४.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

रोजगारमूलक उद्योगहरूको स्थापना हुन नसक्नु, व्यवसायिक सोचमा कमी हुनु, गाँउमा उत्पादित कृषि, वन र खनिज पैदावारको प्रशोधन गरी विभिन्न उद्योगहरु संचालन र प्रवर्धन गर्न । गाउँलाई आत्मनिर्भर बनाउन विभिन्न वस्तुको उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन गर्न आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन् ।

अवसर

औद्योगिक क्षेत्रको स्थापना गरी ठूला, मझौला तथा साना उद्योगको स्थापनामा प्रोत्साहन गर्ने, व्यवसाय उन्मुख सीप विकास तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, परम्परागत सीपमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगहरूको स्थापनामा प्रोत्साहन गर्ने, उद्योग स्थापनामा अनुदानका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने व्यवस्थित बजारको विकासका निमित्त निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी पूर्वाधार विकास लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

४.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

उद्योग र व्यवसायको प्रवर्धन, बुलिङ्गटारको आर्थिक समृद्धिको शान ।

लक्ष्य

उद्योग र व्यवसायको पूर्वाधारको विकास गरी बुलिङ्टारलाई उत्पादनमुखी बनाउने ।

उद्देश्य

१. उद्योगहरूको स्थापना र उत्पादन वृद्धि गरी कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
२. उद्योगको प्रवर्द्धनद्वारा व्यापार घाटा, बेरोजगारी र गरिबी न्त्यूनीकरण गर्नु ।

४.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ उद्योगहरूको स्थापना र उत्पादन वृद्धि गरी कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु	
१.१ साना तथा घरेलु उद्योगहरु संचालन र प्रवर्धन गर्ने ।	१.१.१ औद्योगिक विकासको लागि उद्योग दर्तादेखि बहिर्गमनसम्म सरलीकरण गर्न स्थानीय औद्योगिक नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.२ साना तथा घरेलु उद्योग संचालनको लागि प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदानको व्यवस्था गरी वजारीकरणमा समन्वय गर्ने ।
	१.१.३ स्थानीय स्रोत एवम् सीपको उपयोग गरी लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.४ लघु उद्यम विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकाय तथा सहयोगी निकायसँग समन्वय गरी क्षमता विकास गर्दै गरिनेछ ।

	१.१.५ उत्पादित वस्तुहरूको गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्रको विकास गरिनेछ।
१.२ उद्योगहरुलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधार विकासमा जोड दिने।	१.२.१ व्यवस्थित पूर्वाधार र आधुनिक सुविधा सहितको औद्योगिक ग्रामको निर्माण गरिनेछ।
	१.२.२ औद्योगिक क्षेत्रमा स्थापना हुने उद्योगहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरिनेछ।
	१.२.३ औद्योगिक क्षेत्रमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार कार्यक्रमलाई निजी क्षेत्रसँगको सहभागितामा प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गरिनेछ।
उद्देश्य २ उद्योगको प्रवर्द्धनद्वारा व्यापार घाटा, बेरोजगारी र गरिबी न्यूनीकरण गर्नु	
२.१ प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका उद्योगहरूको स्थापनामा जोड दिई निर्यातयोग्य वस्तुको उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने।	२.१.१ वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापनामा जोड दिइनेछ।
	२.१.२ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापनामा जोड दिइनेछ।
	२.१.३ बहुमूल्य जडीबुटीबाट अधिकतम फाइदा लिन जडीबुटी प्रशोधन तथा जडीबुटीमा आधारित औषधीजन्य उत्पादन र निकासीमा विषेश जोड दिइनेछ।

४.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. व्यवस्थित पूर्वाधार र आधुनिक सुविधा सहितको औद्योगिक ग्रामको निर्माण गर्ने।

२. साना तथा घरेलु उद्योग संचालनको लागि प्राविधक परामर्श तालिम र अनुदानको व्यवस्था गर्ने।

३. जडीबुटीमा आधारित औषधीजन्य उत्पादनमा विषेश जोड दिने।

४.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य				योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
							२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१			
१					औद्योगिक नीति तर्जुमा	संख्या							
२					उद्योग संचालनको लागि प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदान	संख्या							
३					लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्थापना	संख्या							
४					लघु उद्यम विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी क्षमता विकास	पटक							
५					स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापनाका लागि नीतिगत व्यवस्था	संख्या							
६					औद्योगिक ग्रामको निर्माण	संख्या							
७					उद्योगहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि	पटक							
८					औद्योगिक क्षेत्रमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार कार्यक्रमलाई निजी क्षेत्रसँगको सहभागिता	पटक							
९					वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना	संख्या							
१०					स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना	संख्या							

११					अदुवा प्रशोधन केन्द्र	संख्या						
१२					आलु चिप्स उध्योग	संख्या						

४.३ पर्यटन

४.३.१ पृष्ठभूमि

घुमारी घाट, चमेरो गुफा, रम्भाडाडा ताल, गोरखनाथ, गढकेश्वर महादेव, भेरी रवन्डे दरवार, सुन भकारी गुफा, टापु मच डाँडा, छतिश देवी घगरङ्ग, जलदेवी मन्दिर, शान्तीपार्क दद्राली, देवचुली डाँडा, देवचुलीमाई गुफा, रुद्रपुर गडी -धौवाडी रुद्र-(रुद्रसेनको दरवार) , बाशुकी नागेश्वर मन्दी, विशेष ठाँउहरु हुन् । वडा नं. ६ मा रहेको घुमारी घाट एक पर्यटकिय स्थल हो । धेरैजसो मठ मन्दिरहरु नाजुक अवस्थामा रहेका छन् । सबै मठ मन्दिरहरुको संरक्षण र प्रवर्धन गरी पर्यटन व्यवसायको विकास गर्ने संभावना बढी छ । मठ मन्दिरहरुको घेराबार गर्न आवश्यक छ । कुनै कुनै मन्दिरहरुसम्म पुग्ने बाटो नभएको अवस्था छ । नयाँ पर्यटक स्थल बनाउने योजनाहरु पनि प्रस्तावित भएका छन्, जस्तैः छतिश देवी घगरङ्ग-थानवेशी राफ्टिङ्ग (वडा नं. १), जलदेवी मन्दिर (वडा नं. २),देवचुली पर्यटकीय स्थलको प्रवर्द्धनको नीमित -ट्रेकिङ्ग माग(वडा नं. ३),चुलीबोझा-देवचुलीमाई गुफा -केवलकार (वडा नं. ४),रुद्रपुर गडी -धौवाडी रुद्र-(रुद्रसेनको दरवार) (वडा नं. ५),घुमारी घाट राफ्टीङ्ग (वडा नं. ५) ।

४.३.२ समस्या

पर्यटन व्यवसायको यथेष्ट संभावना हुँदा हुँदै पनि पर्यटन पूर्वाधारको विकास नहुनु, अकाला देवी मन्दिर, मौलाकालीका दुर्गा भवानी मन्दिर, तीन कन्यामाई मन्दिर, कामधेनु मन्दिर नाजुक अवस्थामा रहेको, पर्यटकहरु आएर बस्नको लागि होम स्टे, होटलको समस्या रहेको, होम स्टेको लागि आवश्यक ज्ञान तथा तालिमको अभाव हुनु, भ्यू प्वाईन्टको सम्भावना हुँदा पनि प्रचार प्रसार, व्यवस्थापन तथा निमार्णको कमि हुनु, पिक्निक स्पोटहरुमा आवश्यक पर्ने आधारभूत पूर्वाधारहरु निर्माण गर्न नसक्नु आदि यसका क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

४.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने, पर्यटकीय होटल तथा होम-स्टे कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार गर्ने एवं उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने आदि यसका क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

अवसर

पदयात्रालाई सहज हुने गरी विभिन्न स्थानमा सामुदायिक होम स्टे (जस्तैः धम्जाको ओख्ले र देउराली, तँग्रामको फापरखेत, बिहुँको घोडाबाँधे) को विस्तार र सुधार, दृश्यावलोकन स्थल तथा क्याम्पिङ साइटको निर्माण, प्रचार प्रसार सामाग्रीको निर्माण तथा वितरण, एवं पदयात्रा मार्ग सुधार लगायतका कियाकलापहरु संचालन गरिने छ । पदयात्रा मार्ग सम्बन्धी प्रचारप्रसार गर्न कुनै निश्चित समय तोकी हरेक बर्ष पदयात्रा अभियान समेत संचालन गरिने छ । होम स्टेमा स्थानीय संस्कृति झल्किने सांस्कृतिक कार्यकम संचालन गर्ने गरी जनशक्तिको विकास गरिने छ ।

४.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

लक्ष्य

उद्देश्य

१. पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

२. पर्यटनमार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्नु ।

४.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु	
१.१ आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यहरूमा पूर्वाधारको स्तरोन्नति गर्ने ।	१.१.१ सडक, पुल, भवन लगायतका पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दा स्थानीय संस्कृति र मौलिकता प्रवर्द्धन गर्ने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्य र उपजहरूको दिगो उपयोग र संरक्षण गरिनेछ ।

	१.१.३ आकर्षक पर्यटक गन्तव्यमा पुग्ने सडक तथा पदमार्गहरू बाह्रै महिना सञ्चालन हुने व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.४ पर्यटकीय गन्तव्यहरूमा राष्ट्रिय स्तरको ठूला पर्यटन पूर्वाधार विकास गरी पर्यटक आकर्षित गरिनेछ ।
उद्देश्य २ पर्यटनमार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्नु	
२.१ पर्यटकको बसाई अवधि लम्ब्याउने र खर्च बढाउने वातावरणको निर्माण गर्ने ।	२.१.१ भारतिपुरमा , घुमारी घाटलाई बेवस्थि तथा पुर्वधार सहितको मनोरन्जन् पार्क निर्माण गर्ने ।
	२.१.२ पर्यटन पूर्वाधार (होटेल, रेष्टुराँ, पदमार्ग, पर्यटन सडक) को विकास गर्ने ।
	२.१.३ हरेक वडा एक पर्यटकीय गन्तव्य तथा उपजको अवधारणा अनुसार पर्यटनलाई विकास गरिनेछ ।

४.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. पर्यटकिय गुरु योजना तयार गर्ने ।
२. भारतिपुरलाई पर्यटकिय क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने ।
३. पर्यटन पूर्वाधार (होटेल, रेष्टुराँ, पदमार्ग, पर्यटन सडक) को विकास गर्ने ।

४.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य				योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
							२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१			
१					पर्यटन गुरुयोजना निर्माण	संख्या							
२					गाउँपालिकाका पर्यटकीय सम्भावनाका क्षेत्रलाई समेटेर भिडियो डकुमेन्ट्री तयार	संख्या							
३					घुमारी घाटलाई संरक्षण गरी पार्क निर्माण र रफ्ति¨ संचालन कार्यक्रम	संख्या							
४					पदमार्ग स्तर उन्नति, विकास, निर्माण र व्यवस्थापन	प्रतिशत							
५					"बुलिटार गाउँपालिका होमस्टे परियोजना" (अनुगमन, मूल्यांकन, नियमन, सशक्तीकरण, प्रोत्साहन)								
६					स्थानीय समुदायलाई व्यापक मूल्य शृङ्खलामा आवद्ध गराउन व्यावसायिक तालिम	संख्या							
७					पर्यटक तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापन								
८					प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यको संरक्षण								

४.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसर संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	धार्मिक, सांकृतिक, पर्या तथा कृषिपर्यटन स्थानीय अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा विकास भएको हुने	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थान	संख्या											
		व्यवस्थित होमस्टे र पर्यटकीय गाउँ	संख्या											
असर १	पर्यटन विकासका लागि आधारभुत पूर्वाधार तयार भएको हुने	औषत दैनिक आन्तरिक पर्यटक आगमन	संख्या											
प्रतिफल १.१	पर्यटकिय गुरु योजना तयार भएको हुने	गुरु योजना	संख्या											
प्रतिफल १.२	विभिन्न ठाउँमा भएका भ्यू प्वाईन्टहरुमा आवश्यक पूर्वाधारहरु विकास भएको हुने	भ्यू प्वाईन्ट	संख्या											

प्रतिफल १.३	होमस्टेहरु विकास भएको हुने	होमस्टे	संख्या											
प्रतिफल १.४	संस्कृति र मौलिकता प्रवर्द्धन भएको हुने	संस्कृति र मौलिकता प्रवर्द्धन	प्रतिशत											
प्रतिफल १.५	प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यको संरक्षण भएको हुने	पर्यटकीय गन्तव्यको संरक्षण	संख्या											
प्रतिफल १.६	पर्यटक गन्तव्यमा पुग्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने	सडक	संख्या											
प्रतिफल १.७	घुमारी घाटलाई संरक्षण गरी पार्क निर्माण र रफि्त¨ संचालन भएका हुने		संख्या											
प्रतिफल १.८	पर्यटक तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापन भएका हुन		संख्या											
प्रतिफल १.९	गाउँपालिकाका पर्यटकीय सम्भावनाका क्षेत्रलाई समेटेर भिडियो डकुमेन्ट्री तयार		संख्या											

४.४ सहकारी वित्तीय क्षेत्र

४.४.१ पृष्ठभूमि

सहकारी संचालन गरेर आर्थिक गतिविधि मार्फत बु लिङ्गटारको समृध्दि हासिल गर्न सकिन्छ। यहाँ संचालित विभिन्न सहकारी संस्था मार्फत पूँजी संकलन गरी जनताको दैनिक खाचो टार्नको साथै साना तथा घरेलु उद्योग संचालन गरी आय आर्जन गर्न सकिन्छ।

४.४.२ समस्या

बैंक तथा वित्तीय संस्थामा विपन्न तथा पिछडिएका वर्गका घरपरिवारको पहुँच कमी हुनु तथा कारोवार समेत कम हुनु, लाभान्वित समूहहरू दोहोरिनु, ऋणको उपयोग व्यवसायिक कार्यमा कम हुनु, चर्को ब्याजदरमा ऋण प्रवाह हुनु, सहकारीहरू उद्धेश्यमा तोकिए अनुसार सञ्चालनमा नरहेको आदि यसका समस्याहरु हुन्।

४.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

सहकारी संस्थालाई सहकारी नीति अनुरुप संचालन गरी व्यवस्थित गर्न, सहकारी सम्बन्धी ज्ञानको अभाव, स्थानीय वासीको आयस्रोतमा कमीको कारण बचतमा समस्या, लगानीको लागि मुद्राको अभाव आदि यसका क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन्।

अवसर

बैंकिङ्ग कारोवारमा अभ्यस्त गराउन एक घर एक बैंक खाता लागू गर्ने, वित्तीय सुविधामा देखिएको दोहोरोपना हटाउने, व्यवसायिक सीप तालिम सञ्चालन गर्ने, सहकारी ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गराउने, सहकारीको विनियमको पूर्ण पालना गराउने, सहकारी सम्बन्धी शिक्षा, तालिम र सूचनाको व्यवस्था गर्ने, वित्तीय संस्थाहरूको प्रभावकारी सुपरीवेक्षण गर्ने, सहकारीहरूको एकीकरण कार्यमा सहजीकरण गर्ने जस्ता अवसरहरु छन्।

४.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

व्यवस्थितसहकारी संस्था, समाजवाद उन्मुख समृद्धि हाँसिल।

लक्ष्य

सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित गरी उत्पादन र रोजगारीमा अग्रसर गर्ने।

उद्देश्य

१. सहकारी क्षेत्रलाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गरी दिगो बनाउनु।

२. सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउनु।

४.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सहकारी क्षेत्रलाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गरी दिगो बनाउनु।	
१.१ सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने।	१.१.१ सहकारी सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा गरिनेछ।
	१.१.२ सहकारी प्रशिक्षण, नियमन तथा सूचना प्रणालीको स्थापना गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
उद्देश्य २ सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउनु।	
२.१ सहकारी संस्थालाई उत्पादनमुखी बनाउने।	२.१.१ एक सहकारी एक सदस्य नीति लागु गरिनेछ।
	२.१.२ एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्वन गरिनेछ।
	२.१.३ उत्पादनमा संग्लन सहकारी संस्थालाई गाँउपालिकाले अनुदानको समेत व्यवस्था गरिनेछ।

	२.१.४ सहकारी संस्थाद्धारा उत्पादित वस्तुको बजारीकरणमा गाँउपालिकाले समन्वय गरिनेछ।

४.३.६ कार्यकमको प्राथमिकता

१. सहकारी सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा गर्ने ।
२. एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम लागु गर्ने ।
३.उत्पादनमा संलग्न सहकारी संस्थालाई अनुदान प्रदान गर्ने ।

४.४.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	सहकारी सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा	संख्या			१		१	गापा
२			१.१.२	क	सहकारी प्रशिक्षण, नियमन तथा सूचना प्रणालीको स्थापना गरी कार्यान्वयन	संख्या			१निरन्तर			”
३	२	२.१	२.१.१	क	एक सहकारी एक सदस्य नीति	प्रतिशत					१००	”
४			२.१.२	क	एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्वन	प्रतिशत					१००	”
५			२.१.३	क	उत्पादनमा संग्लन सहकारी संस्थालाई गाँउपालिकाले अनुदान	प्रतिशत					१००	”
६			२.१.४	क	सहकारी संस्थाद्धारा उत्पादित वस्तुको बजारीकरणमा गाँउपालिकाले समन्वय	संख्या			निरन्तर			”

४.४.८नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	उपलब्धि २०७९/८०	उपलब्धि २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	स्थानीय, श्रम, सीप, पुँजी, प्रविधि, ज्ञान र बजारको अधिकतम परिचालन मार्फत् उत्पादन र उत्पादकत्वमा गुणस्तरीय वृद्धि भई आयातमा न्यूनीकरण भएको हुने	उत्पादन क्षेत्रमा सहकारीको लगानी वृद्धि हुने	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		४	२	३
		खाद्यान्नको उत्पादकत्वमा गुणस्तरीय वृद्धि हुने	मे.ट.						”	”		४	२	३

		खाद्यवस्तुको आयातमा कम हुने	मे.ट.						”	”		४	२	३
असर १	सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम भएको हुने	सहकारीको अनुगमन नियमन भएको हुने	संख्या		१	१	१	३	”	”				
प्रतिफल १.१	सहकारी सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून तथा मापदण्डको तर्जुमा भएको हुने	सहकारी सम्बन्धी स्थानीय नीति एवम् कानूनहरूको तयार	संख्या		१			१	”	”				
प्रतिफल १.२	सहकारी प्रशिक्षण, नियमन तथा सूचना प्रणालीको स्थापना भई कार्यान्वयन भएको हुने	प्रशिक्षण तथा सूचना केन्द्रका लागि सहकारी निर्देशनालय	संख्या			१		१	”	”				
असर २	सहकारीको स्रोत पहिचान भई उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी भएको हुने	सहकारी शिक्षा र तालिम	संख्या		२	२	२	६	”	”				
		सहकारी चेतना विस्तार गर्ने सूचनामूलक कार्यक्रम तथा सूचना प्रवाह	संख्या		२	२	२	६	”	”				
प्रतिफल २.१	सहकारी खेती, उद्योग, सेवा र व्यवसायको विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि भौतिक पूर्वाधारको विकास भएको हुने	भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा वित्तीय सहयोग प्राप्त उत्पादनमूलक सहकारी संस्थाको संख्या	संख्या	०				१	”	”				
प्रतिफल २.२	सहकारीको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरणमा सहयोग पुगेको हुने	उत्पादन, संकलन, प्रशोधन तथा बजारीकरण गर्ने सहकारी	संख्या		१	१	१	३	”	”				

प्रतिफल २.३	एक सहकारी एक उत्पादनको नीति कार्यान्वयन भएको हुने	विशेष प्रोत्साहन पाएका उत्पादनमूलक सहकारी संस्थाहरू	प्रतिशत					१००	"	"					

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास

जनसंख्या वृद्धि, आकार, वितरण, घनत्व, बसाइँसराई आदिले कुनै पनि स्थानको जनसंख्या व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण प्रभाव पारेको हुन्छ। स्थानीय जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार लगायत विभिन्न सुविधाहरु उपलब्ध गराएर उनीहरुको जीवनस्तर माथि उठाउन सकिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार बुलिङ्टार गाउँपालिकाको जनसंख्या १९१२२ रहेको छ जस मध्ये पुरुष ४७.९९ प्रतिशत (८६६३ जना) र महिला ५२.० प्रतिशत (१०४५९ जना) रहेका छन् भने तेस्रो लिङ्गी ० जना रहेका छन्। सोही अनुसार लैंगिक अनुपात (Sex Ratio) अर्थात् प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ७५ रहेको छ। जनघनत्व (प्रतिवर्ग किलोमिटरमा रहेको जनसंख्या) १३० जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ । कुल ३४८७ घरपरिवार रहेको यस गाउँपालिकामा प्रति परिवार औषत ५.४ जना सदस्य रहेको देखिन्छ। यहाँका आधिकांश मानिसहरु परम्परागत कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न छन् भने गैह्र कृषि पेशामा संलग्न मानिसहरुको संख्या ज्यादै कम छ। विभिन्न अवसरहरुको खोजीमा यस गाँउपालिकाबाट बसाइँसराई गरी अन्य स्थानमा जाने मानिसहरुको संख्या क्रमिक रुपमा वृद्दि भइ रहेको छ। माथि उल्लेखित तथ्यबाट थाह हुन्छकि यहाँको जनसंख्या पक्षमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् । यहाँका मानिसहरुलाई आधुनिक विविध सुविधाहरु उपलब्ध गराई उनीहरुको गुणस्तरीय जीवन कायम गर्नु आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो।

यस शिर्षकमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण आदि क्षेत्रका सम्भावना तथा अवसर , उपयोगका नीति र समस्या तथा चुनौती तथा समाधानका उपायहरू देहाय अनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ शिक्षा

५.१.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा मानिसको लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत आवश्यकता हो । शिक्षाको माध्यमबाट मानिसमा ज्ञान, बुध्दि, विवेक र अन्तरनिहित प्रतिभाको प्रष्फुटन हुन्छ। शिक्षित व्यक्तिमा मानवीय गुणको विकास भएको हुन्छ। शिक्षा व्यावसायिक व्यवहारिक, प्राविधिक र जीवनोपयोगी हुन पर्दछ। साक्षरताले पढ्न र लेख्न सक्ने सिपभन्दा माथि समग्र मानव विकास सूचकलाई इंगित गर्दछ । तथ्यहरूका अनुसार महिला साक्षरताले समग्र बहुआयामिक गरिबी सूचकमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दामाथि उमेर समूहका कूल १७१३२ जनसंख्या रहेका छन्। गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहका कूल जनसंख्या मध्ये ६३.०६ प्रतिशत साक्षर रहेका छन् । गाउँपालिकामा पढ्न र लेख्न सक्ने साक्षर जनसंख्या १०८०५ रहेका छन् भने पढ्न मात्र सक्ने ६६२ जना रहेका छन्। पढ्ने र लेख्ने दुवै सिप नभएका अर्थात निरक्षर जनसंख्या ३३.०१ प्रतिशत रहेको छ । पुरुष र महिला तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी साक्षरता प्रतिशत पुरुषको ७३.३ रहेको छ भने महिलाको ५४.७ प्रतिशत रहेको छ।

५.१.२ समस्या

भौतिक पूर्वाधार (कक्षाकोठा, कार्यालय र पुस्तकालय र खेलमैदान) को कमी, विद्यार्थी संख्या अनुसार शिक्षक संख्या कमी, विद्यार्थीहरूको नियमित उपस्थिति नहुनु, विद्यालय उमेरका केहि बालबालिका विद्यालय बाहिर रहेको, अभिभावकहरूमा शिक्षाको महत्वबारे जानकारीमा कमी रहेको, गरिवीको कारण विद्यालय उमेरका विद्यार्थी विद्यालय जान नसकेको, बालबालिकालाई विद्यालय प्रति आकर्षण गर्ने कार्यक्रममा कमी, प्राविधिक धारको विद्यालय नरहेको, विचैमा विद्यालय छाड्ने दर बढ्दो अवस्थामा रहेका, सबै विद्यालयहरूमा विद्युत सुविधा नरहेको, सबै विद्यालयहरूमा घेराबारा नरहेको, भूकम्पीय मापदण्डका भवन नभएको आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन्।

५.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

अपुग शिक्षक दरवन्दी र विषय शिक्षकको व्यवस्थापन गर्न, प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना र दीगो रुपमा सचालन गर्न, विद्यालय भवन, फर्निचर, खेलकुद मैदान लगायत अन्य भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउन, अपाङ्ग मैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्न, दिवा खाजालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न, विद्यालयहरु संमायोजन गरी शिक्षण सिकाई कियाकलापलाई प्रभावकारी ढंगले संचालान गर्न, आवसीय विद्यालयहरु व्यवस्थित ढङले संचालन गर्न, वसाईसराईको कारणले गाउँ छोडी अन्यत्र जाने विद्यार्थीहरुलाई आकर्षित गराउने, अनुगमन पद्धतीलाई प्रभावकारी बनाउदै कमजोर विद्यालय व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित र सुदृढ गराउन जस्ता चुनौतीहरु छन्।

अवसर

गाउँपालिकाको शिक्षाको सम्पूर्ण जिम्मा स्थानीय सरकारलाई भएकाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गरी शिक्षक दरवन्दी, पाठयपुस्तक, शैक्षिक सामाग्री, पाठ्यक्रम, पठनपाठन, भौतिक सुविधा, खेलकुद, पुस्तकालय, विद्यालय व्यवस्थापन, अनुगमन र निरीक्षणलाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्ने जस्ता अवसरहरु छन् ।

५.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समृद्ध बुलिङ्गटारको आधार, गुणस्तरिय र प्रविधीमैत्री शिक्षा नै पूर्वाधार ।

लक्ष्य

संचालित कक्षा र अध्ययनरत विधार्थीको अनुपातमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने।

उद्देश्य

१.शिक्षण संस्थाहरूमा भौतिक सुविधा उपलब्ध गरी आधुनिकीकरण गर्नु ।

२. आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी पठनपाठनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।

३. प्राविधिक शिक्षा जोड दिँदै शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु ।

५.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ शिक्षण संस्थाहरूमा भौतिक सुविधा उपलब्ध गरी आधुनिकीकरण गर्नु ।	
१.१ भुकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग मैत्री र दिगो पूर्वाधारको निर्माण गरी भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउने ।	१.१.१ भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग मैत्री विद्यालय भवनको निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.२ विद्यालयमा खानेपानीको आपूर्ती गरिनेछ ।
	१.१.३ विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.४ विद्यालयमा फर्निचर र अन्य भौतिक सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.५उच्च मा.वि लाई स्तर वृद्धि गरी स्नातक स्तर संचालन गर्ने । (त्रिभुवन मा.वि. बुलिङ्गटार)
उद्देश्य २आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी पठनपाठनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।	
२.१ पठनपाठनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	२.१.१ विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.२ पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्री समयमा उपलब्ध गरिनेछ ।
	२.१.३ प्राविधिक विषय शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.४ अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन गरी विद्यार्थीको अन्तरनिहित प्रतिभाको विकास गरिनेछ ।
उद्देश्य ३प्राविधिक शिक्षा जोड दिँदै शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु ।	
३.१विद्यालयमा बहुआयामिक शिक्षण सिकाइ प्रणाली विकास गरी सबै शिक्षण संस्थामा लागु गर्न सहकार्य, सहयोग, सहजीकरण अनुगमन तथा समन्वय व्यवस्था सुदृढ गर्ने ।	३.१.१गुणस्तरीय शिक्षण प्रभावकारी बनाउन नीतिगत मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
	३.१.२योग्यता, कार्य दक्षता र कार्य कुशलताको आधारमा शिक्षकको नियुक्ति गरिनेछ ।
	३.१.३विद्यालय व्यवस्थापन समिति, निवार्चित जनप्रतिनिधि, शिक्षा समन्वय र सरोकारवालालाई विद्यालयमा नियमित निरीक्षण गरिनेछ ।

५.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. सुविधायुक्त आवासीय विद्यालय स्थापना गर्ने ।
२. सामुदायिक विद्यालयहरु एकीकृत गर्ने ।
३. शिव सरस्वती मा.वि. मा स्नातकसम्मको कक्षा संचालन गर्ने ।

५.१.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	ख	भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग मैत्री विद्यालय भवनको निर्माण	संख्या		२	२	२	६	गापा
२			१.१.२	क	विद्यालयमा खानेपानीको आपूर्ती	प्रतिशत					१००	”
३			१.१.३	ख	विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान निर्माण	संख्या		२	२	२	६	”
४			१.१.४	क	विद्यालयमा फर्निचर र अन्य भौतिक सुविधाको व्यवस्था	संख्या		३	३	३	९	”
५			१.१.५	ख	उच्च मा.वि लाई स्तर वृद्धि गरी स्नातक स्तर संचालन (त्रिभुवन मा.वि. बुलिङ्टार)	संख्या					१	”
५	२	२.१	२.१.१	क	विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	”
६			२.१.२	क	पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्री समयमा उपलब्ध	प्रतिशत					१००	”
७			२.१.३	क	प्राविधिक विषय शिक्षकको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	”
८			२.१.४	क	अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन गरी विद्यार्थीको अन्तरनिहित प्रतिभाको विकास	संख्या	निरन्तर					”
९	३	३.१	३.१.१	क	गुणस्तरीय शिक्षण प्रभावकारी बनाउन नीतिगत मापदण्ड तयार	संख्या		१			१	”
१०			३.१.२	क	योग्यता, कार्य दक्षता र कार्य कुशलताको आधारमा शिक्षकको नियुक्ति	संख्या	निरन्तर					”
११			३.१.३	क	विद्यालय व्यवस्थापन समिति, निवार्चित जनप्रतिनिधि, शिक्षा समन्वय र	संख्या		२	२	२	६	”

					सरोकारवालालाई विद्यालयमा नियमित निरीक्षण							

५.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	बजारको माग र आवश्यकतालाई धान्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन भएको हुने	दक्ष र व्यवसायिक विद्यार्थी उत्पादन गर्ने विद्यालय	संख्या					सबै विद्यालय	गापा	गापा		२	४	६
असर १	उत्पादनमुखी, व्यवसायिक र प्रतिष्पर्धात्मक जनशक्ति उत्पादन गर्न शिक्षण संस्थाहरुको संरचनात्मक सुधार भएको हुने	संरचनात्मक सुधार भएको विद्यालय	संख्या		५	५	५	१५	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.१	विद्यालय शिक्षा सुधार नीति बन्ने	नीति	संख्या		१			१	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.३	विद्यालयमा अपाङ्ग, वाल तथा लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधारभएको हुने	अपाङ्ग, वाल तथा लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधारभएको विद्यालय	संख्या		३	३	३	९	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.४	एक वडा एक नमुना आवासीय विद्यालय स्थापना भएको हुने	नमुना आवासीय विद्यालय	संख्या					१	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.५	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात पुगेको हुने	शिक्षकको संख्या	प्रतिशत					१००	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.६	विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान निर्माण भएको हुने	विद्यालय	संख्या		२	२	२	६	"	"		२	४	६

असर २	साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढेको हुने	पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर	प्रतिशत					१००	”	”		२	४	६
		पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर (पुरुष)	प्रतिशत					१००	”	”		२	४	६
		पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर (महिला)	प्रतिशत					१००	”	”		२	४	६
प्रतिफल २.१	विद्यालय शिक्षामा सवै समुदायको समान पहुँच भएको हुने	विद्यालय	संख्या					सबै विद्यालय	”	”		२	४	६
प्रतिफल २.२	स्नातक तहको शिक्षा प्रदान गरेको हुने	विद्यालय	संख्या					१	”	”		२	४	६
प्रतिफल २.३	अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन गरी विद्यार्थीको अन्तरनिहित प्रतिभाको विकासभएको हुने	अतिरिक्त कृयाकलाप	संख्या		निरन्तर				”	”		२	४	६

५.२ स्वास्थ्य

५.२.१ पृष्ठभूमि

गाउँवासीहरू स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा लिन जिल्ला सदरमुकाम जाने गरेको देखिन्छ। यसको अलावा सामान्य स्वास्थ्य सुविधाको लागि गाउँलेहरूले स्थानीय स्वास्थ्य चौकीहरूको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यस गाउँपालिकाका जनसमुदायहरूको बिचमा चेतनाको क्रमिक विकास भएसंगै स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा समुदायको स्वस्थकर बानी व्यवहार अबलम्बन गर्दै गैरहेको देखिन्छ। तथापी जनताले आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य सुविधा लिन सकेका छैनन्। जनताको पहुँच केवल स्वास्थ्य चौकी सम्म रहेको छ जहाँ सबै स्वास्थ्य समस्याको समाधान संभव छैन। स्वास्थ्य चौकीहरूमा पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी र औषधीको उपलब्धता नहुँदा समस्या झेल्नुपर्ने बाध्यता छ। गाउँपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन्। तसर्थ ग्रामीण स्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ।

५.२.२ समस्या

अस्पतालको अभाव र स्वास्थ्य चौकीको सेवा अप्रयाप्तता, निशुल्क औषधी, स्वास्थ्य प्रयोगशाला,चिकित्सक सेवा र स्वास्थ्य औजारको अभाव, पोषणयुक्त खानाको कमी, सवै वडामा स्वास्थ्य संवन्धी पहुँच नपुग्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन्।

५.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

गाउँपालिकामा प्रयोगशाला सहितको सुपिधा सम्पन्न अस्पताल संचालन गर्न, भइरहेका स्वास्थ्य चौकिमा प्रयोगशाला, निशुल्क औषधि र चिकित्सक सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्न, स्वास्थ्य चौकीको सेवा नपुगेका स्थानमा स्वास्थ्य चौकी स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन जस्ता चुनौतीहरु छन्।

अवसर

गण्डकी प्रदेशको नीति तथा कार्यक्रमामा प्रत्येक गाँउपालिकामा २५ शैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना गर्ने, हाल संचालनमा रहेका स्वास्थ्य चौकीमा निशुल्क औषधि, स्वास्थ्य सामाग्री र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्ने, गाँउपालिकाले पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना अभिवृद्धि गरी पोषण कार्यक्रम संचालन गर्ने, स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारी र गैह्र सरकारी क्षेत्रको समन्वयन र सहकार्य अभिवृद्धी गर्ने, स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध जडीबुटीहरुको व्यवस्थापन गरी आर्युवेद चिकित्सा प्रणालीलाई विकसित गर्ने जस्ता अवसरहरु छन्।

५.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

उपचारात्मक गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा, स्वस्थ्य र निरोगी गाँउपालिका वासी।

लक्ष्य

रुदिवादी कुसंस्कार त्याग गरी स्वास्थ्य प्रपि सचेत भई निरोगी जीवन यापन गराउने।

उद्देश्य

१. स्वास्थ्य सुविधाकोव्यवस्थापन सुदृढीकरणगरी गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु।

२.स्वास्थ्य सुविधालाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु।

५.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ स्वास्थ्य सुविधाकोव्यवस्थापन सुदृढीकरणगरी गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु।	
१.१ स्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने।	१.१.१ स्वास्थ्य संस्थामा औषधी, ल्याव र उपकरणको व्यवस्था गरी स्तरोन्नति गरिनेछ।
	१.१.२ स्वास्थ्य संस्थामा Birthing center स्थापना गरी घरमा सुत्केरी हुने दरलाई शुन्यमा झार्नेछ।
	१.१.३ बुलिगङ्टारमा (वडा ३) १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गरिनेछ।

	१.१.४ एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास गरी तालिम प्राप्त चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको परिचालन गरिनेछ।
उद्देश्य २ स्वास्थ्य सुविधालाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु।	
२.१ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	२.१.१ बालवालिका, गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा पँहुच अभिवृद्धि गरिनेछ।
	२.१.२ बालवालिकालाई आवश्यक खोप र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने र प्रसुती सेवालाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गरिनेछ।

५.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

२.स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकीमा मापदण्ड अनुसार कर्मचारी दरबन्धिको व्यवस्था गर्ने।

३. बुलिङ्गटारमा (वडा ३) १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गर्ने।

५.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र स	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	ख	स्वास्थ्य संस्थामा औषधी, ल्याव र उपकरणको व्यवस्था	संख्या		२	२	२	६	गा.पा.
२			१.१.२	ख	स्वास्थ्य संस्थामा Birthing center स्थापना	संख्या		१	१	१	३	"
३			१.१.३	ख	बुलिङ्टारमा (वडा ३) १५ शैयाको अस्पताल निर्माण	संख्या		१			१	"
४			१.१.४	ख	एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास	संख्या		१	१	१	३	
५	२	२.१	२.१.१	क	बालवालिका, गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा पँहुचअभिवृद्धि	प्रतिशत					१००	"
६			२.१.२	क	बालवालिकालाई आवश्यक खोप र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध र प्रसुती सेवालाई प्रभावकारी ढंगले संचालन	प्रतिशत		निरन्तर			१००	"

५.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	समुदायमा न्युनतम स्वास्थ्य सुविधाको पहुँच विस्तार भएको हुने	३० मिनेट भित्र अस्पतालको पहुँचमा भएको जनसंख्या	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		२	३	६
		दक्ष प्रसुतीबाट गराईएको जन्म	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		स्वास्थ्य विमा गर्ने घर संख्या	प्रतिशत					१००	"	"				
असर १	स्वास्थ्य सुविधा गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा कम खर्चिलो भएको हुने	२५०० ग्रामभन्दा कम जन्म तौल भएका शिशु	संख्या					०	"	"		२	३	६
		स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		दक्ष प्रसुतीबाट गराईएको जन्म	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		झाडा पखालाको संक्रमण दर (प्रतिहजारमा)	संख्या					०	"	"		२	३	६
		स्वास्थ्य संस्थामाकार्यरत स्वास्थ्यकर्मी	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		भिटामिन ए प्राप्तगर्ने बालबालिका	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		सबै खोप लिएका बालबालिका	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६

		स्वास्थ्य विमा गर्ने घर संख्या	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र संचार सचेतना कार्यक्रममा सहभागि	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		स्वास्थ्य शिविर	पटक		४	४	४	१२	"	"		२	३	६
		आयोडिनयुक्त नून प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
		सुविधा सम्पन्न अस्पताल	संख्या					२	"	"		२	३	६
		आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदी) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत					१००	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.१	स्वास्थ्य नीति तर्जुमा भएको हुने	स्वास्थ्य नीति	संख्या		१			१	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.२	स्वास्थ्य पूर्वाधार, औषधि तथा उपकरणको उपलव्धतामा बृद्धि भएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या		२	२	२	६	"	"		२	३	६
असर २	स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् जोखिम न्यूनीकरण भएको हुने	विपद व्यवस्थापन समिति	संख्या		१ निरन्तर									
प्रतिफल २.१	विपद् तथा महामारीको	विपद् तथा महामारीको तत्काल सम्वोधनका लागि	संख्या		८			८	"	"		२	३	६

	पुर्वतयारी तथा व्यवस्थापनका लागि प्रतिकार्य योजना भएको हुने	टोली परिचालनको अवस्था												
		एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास गरी तालिम प्राप्त चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको परिचालन	संख्या		१	१	१	३						

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल जस्तो ताजा पानीको पर्याप्तता भएको देशमा स्वच्छ पिउने पानीको अभावमा जनताहरूले दुःख पाउनु विडम्बनाको कुरा हो । शुद्ध पिउने पानी भएन भने यसले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर पार्दछ । प्रदुषित पानीबाट विभिन्न किसिमका रोगहरूको संक्रमण हुन्छ । नेपालमा दुर्गम पहाडी ईलाकाहरूमा वर्षेनी प्रदुषित पानीका कारण थुप्रै नागरिकहरूले अनाहकमा झाडापखाला जस्तो सामान्य रोगबाट ज्यान गुमाउनु परिरहेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त शहरी क्षेत्रमा पनि पहिलो कुरो त खानेपानीको आपुर्ति आवश्यकता भन्दा अन्यन्तै न्यून छ । दोस्रो कुरा त सुरक्षित ढल निकासको अभावमा पानीको प्रदुषणले बेलाबेलामा महामारी फैलने गरेको पाईन्छ । तसर्थ शुद्ध खानेपानी प्राप्त गर्नु जनताको नैसर्गिक अधिकार हो भने सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराउनु सरकारको प्रारम्भिक दाहित्व हो ।

विशेषगरी शहरी क्षेत्र र बजार केन्द्रहरूमा जनघनत्व बढी हुने भएका कारण मानव उत्सिर्जित तथा उद्योगधन्दा र कलकारखानाबाट निस्कने फोहरले बस्तीको सौन्दर्यलाई विरुप पार्नुको साथै सार्वजनिक स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ । यस्तो अवस्थामा सरकार तथा समुदाय दुवैको तर्फबाट फोहर व्यवस्थापन प्रणालीलाई दीर्घकालीनरुपमा सम्बोधन गर्नुपर्दछ । फोहरले स्वास्थ्य र सौन्दर्य दुवैलाई हानी गर्दछ भन्ने हृदयंगम गर्दै फोहरको समुचित व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । कतिपय कुहिने प्रकृतिको फोहरबाट प्राङ्गारिक मल पनि बनाउन सकिन्छ ।

५.३.२ समस्या

सम्पूर्ण घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको आपूर्ती हुन नसकेको, सम्पूर्ण घरमा सुविधा सम्पन्न पक्की शौचालयको व्यवस्था हुन नसकेको, फोहोर मैलाको उचित ढंगले व्यवस्थापन नभएको, सडक र मार्गमा नालीको व्यवस्था नभएको, सरसफाई संवन्धी सचेतनाको कमी भएको ।

५.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

प्रत्येक घरमा सुविधा सम्पन्न शौचालय निर्माण गर्न, फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरी नाला ढलको निर्माण गर्न, प्रत्येक नागरिकलाई व्यक्तिगत सरसफालाई संवन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्न ।

अवसर

खानेपानी मुहान संरक्षण गरी प्रत्येक घरमा शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउन गा. पा. समपुरक कोष मार्फत नीति लिएको, पूर्ण सरसफाईयुक्त गाँउपालीका घोषणा गर्ने नीति, प्रत्येक वडामा १/१ वटा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने गा.पा. को नीति हुनु,

५.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समृद्ध बुलिङ्टारको शान, स्वच्छ पिउने पानी र सफा घर आँगन ।

लक्ष्य

प्रत्येक घरमा स्वच्छ पानी पुऱ्याउने,वातावाण संरक्षण र सफाइ अभियानलाई दिगो बनाउने ।

उद्देश्य

१. गाउँवासीलाई शुद्ध तथा स्वस्थ खानेपानी उपलब्ध गराउनु ।

२. आधारभूत सरसफाईको प्रत्याभूति गर्नु ।

५.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ गाउँवासीलाई शुद्ध तथा स्वस्थ खानेपानी उपलब्ध गराउनु ।	
	१.१.१ एक घर एक धाराको नीति कार्यन्यन गरिनेछ ।

१.१ शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराई सरसफाईसम्वन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।	१.१.२ खानेपानीको मुल संरक्षणको लागि वृक्षारोण गरिनेछ ।
	१.१.३ निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती गर्ने ।
	१.१.४ एकीकृत खानेपानी व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार पारी लागु गरिनेछ ।
उद्देश्य २ आधारभूत सरसफाईको प्रत्याभूति गर्नु ।	
२.१ सरसफाई सेवाको स्तरवृद्धि गर्ने ।	२.१.१प्रत्येक वडाको १, १ ठाउँमा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना गरी फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन व्यवास्थापन कोष मार्फत गरिनेछ ।
	२.१.२ उचित ठाउँ हेरी डम्पिङ्ग साइटकोविकास गरिनेछ ।
	२.१.३ सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.४ वातावाण संरक्षणका निमित्त सार्वजनिक स्थलहरुमा सफाइ अभियान चलाइनेछ ।
२.२ शत प्रतिशत घरहरूमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाई सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	२.२.१ सबै सामुदायिक भवन, विद्यालय तथा व्यक्तिगत घरहरूमा आधारभूत शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. एक घर एक धाराको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
२. निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनालाई समयमा सम्पन्न गराई चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती गर्ने ।
३. प्रत्येक वडामा ठोस फोहोर मैलाको संकलन केन्द्र स्थापना गरी फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
४. सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्ने ।

५.३.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/ ७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/ ७९	२०७९/ ८०	२०८०/ ८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	एक घर एक धाराको नीति कार्यन्यन	संख्या		१			१	गापा
२			१.१.२	क	खानेपानीको मुल संरक्षणको लागि वृक्षारोण	संख्या						”
३			१.१.३	ग	निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती	प्रतिशत					१००	”
४			१.१.४	ग	एकीकृत खानेपानी व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार	संख्या		अध्यन				
५	२.	२.१	२.१.१	ख	प्रत्येक वडाको १, १ ठाउँमा फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या		१	१	१	३	”
			२.१.२	ग	डम्पिङ्ग साइटको विकास	संख्या			१		१	
६			२.१.३	क	सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या		१	१	१	३	”
७			२.१.३	क	वातावाण संरक्षणका निमित्त सार्वजनिक स्थलहरुमा सफाइ अभियान	संख्या		निरन्तर				
८		२.१	२.२.१	क	सबै सामुदायिक भवन, विद्यालय तथा व्यक्तिगत घरहरूमा आधारभूत शौचालयको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	”

५.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/ ७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९/ ८०	२०८०/ ८१							
प्रभाव	पालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै नागरिकहरुलाई सफा, स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी उपलब्धता र	निजीधारा उपलब्ध घर परिवार	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		७	६	५

	सरसफाई व्यवस्थित भएको हुनेछ	उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत					१००	"	"				
		स्वच्छ -प्यानभएको) शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत					१००	"	"				
असर १	गाउँवासीलाई शुद्ध तथा स्वस्थ खानेपानी उपलब्ध भएको हुने	सक्रिय खानेपानी र सरसफाई उपभोक्ता	संख्या					८	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.१	सम्भाव्य खानेपानी आयोजना कार्यान्वयन भएको हुने	खानेपानी आयोजना	संख्या		अध्यन				"	"		७	६	५
प्रतिफल १.२	एकीकृत खानेपानी गुरुयोजना तयार भएको हुने	खानेपानी आयोजना	संख्या		अध्यन				"	"		७	६	५
प्रतिफल १.३	हरेकको घरमा धारा भएको हुने भएको हुने	धारा भएको घरमा	प्रतिशत					१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.४	खानेपानीको मुल संरक्षणको लागि वृक्षारोण गरेको हुने	वृक्षारोण	प्रतिशत					१००	"	"				
असर २	आधारभूत सरसफाईको प्रत्याभूति गरेको हुने	छात्र छात्राको अलग अलग शौचालय	प्रतिशत					१००	"	"		७	६	५
		फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	प्रतिशत					१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.१	फोहोर संकलन केन्द्र स्थापना भएको हुने	फोहोर संकलन केन्द	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.२	डम्पिङ्ग साइटको विकास भएको हुने	डम्पिङ्ग साइट	संख्या			१		१	"	"		७	६	५

प्रतिफल २.३	सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको हुने	शौचालय	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.४	सार्वजनिक स्थलहरुमा सफाइ अभियान भएको हुने	सफाइ अभियान	संख्या		निरन्तर				"	"		७	६	५
प्रतिफल २.५	सबै सामुदायिक भवन, विद्यालय तथा व्यक्तिगत घरहरूमा आधारभूत शौचालयको व्यवस्था भएको हुने	शौचालयको व्यवस्था भएको सामुदायिक/सरकारी भवन	प्रतिशत					१००	"	"		७	६	५

५.४ लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेसिता

५.४.१ पृष्ठभूमि

वालबालिका, युवा, किशोरकिशोरी, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति द्वन्द्वपीडित, उत्पिडित वर्ग, समुदायहरुलाई राज्यको तर्फवाट सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ । उनीहरुलाई अन्य नागरकि सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरुको शारिरीक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्वोधन गर्नु पर्दछ । उनीहरु सामाजिक रुपले कुनै न कुनै प्रकारको उत्पीडनमा परेका हुन्छन् । समाजमा रहेका यी उत्पीडीत वर्ग र समुदायको हितको निम्ति सुरक्षा र संरक्षण प्रदान नगर्ने हो भने स्वच्छ, सुन्दर र शान्तिपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने परिकल्पना साकार हुन सक्दैन । तसर्थ उनीहरुलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उनीहरुको अधिकार र हितको ग्यारेण्टी गर्नु पर्दछ ।

५.४.२ समस्या

आर्थिक, समाजिक,सांस्कृतिक र राजनैतिक क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता कम हुनु, महिला सशक्तिकरणका कायर्क्रम नियमित रुपमा संचालन नहुनु र गरीव र उत्पीडित वर्ग र समुदायका महिलाहरुलाई संवोधन गर्ने प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन नहुनु, बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण, शिक्षा, मनोरञ्जन लगायतका सुविधा पर्याप्त मात्रमा उपलब्ध नहुनु, किशोर किशोरीहरुको मनोभाव बुझेर व्यवहार नगर्नु र उनिहरुलाई समाजमा घुलमिल हुने वातावरण सृजना नहुनु, जेष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई समाजले ग्रहण गर्न नसक्नु, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, खानपिन र स्याहारमा उचित ध्यान नदिनु र उनीहरुको लागि दिवा मनोरञ्जन र आश्रय स्थलको निमार्ण नहुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई समाजले हेयको दृष्टिकोणले व्यवहार गर्नु र उनीहरुलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सीपमूलक तालिमको व्यवस्था नहुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सपाङ्ग सरह समाजमा प्रतिस्थापन गराउने वातावरण सिर्जना नहुनु, द्वन्द्व पीडित व्यक्तिहरुलाई समाजमा सहज ढङगले पुर्नस्थापित गराउन प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन नहुनु, उत्पीडित तथा पिछडीएको वर्गको हितमा अपेक्षित कार्यक्रम संचालन नहुनु

५.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

समाजमा व्याप्त महिला हिंसा अत्य गर्न सामजिक विभेद र असमानता हटाई महिला सशक्तिकरण गराउन । जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, खानपिन, स्वास्थ्य उपचार, मनोरञ्जन र आश्रय स्थलको निर्माण गरी उनीहरुलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्न । अपाङगताको पहिचान गर्न, तालिम र प्रशिक्षण प्रदान गर्न र सपाङगता सरह समाजमा जीउनको लागि रोजगारी र व्यवसाय संचालन गर्ने वातावरण तयार गर्न । उत्पीडित तथा पिछडिएको वर्गको हितमा प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन गराउन ।

अवसर

सचेतनामूलक र सशक्तिकरणसम्बन्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरी सामाजिक विभेद न्यूनिकरण गराई सभ्य समाजको निर्माण गर्न । राज्यको तर्फबाट जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न ।

५.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

बुलिङ्गटारका जनताको ध्यान, समावेशिकरण सहित लैंगिक समानतको अभियान ।

लक्ष्य

समाजमा पछि परेका र पारिएका जनतालाई समााजिक विकासको मुल धारमा ल्याउने ।

उद्देश्य

१. लैंगिक तथा जातिय समानता कायम गर्नु ।
२. अपाङ्ग तथा विपन्नमैत्री बुलिङ्गटार बनाउनु ।
३. लोपउन्मुख समुदाय पहिचान र व्यवस्थापन गर्नु ।

५.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ लैंगिक तथा जातिय समानता कायम गर्नु ।	

१.१ लक्षित समुहलाई सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने ।	१.१.१ लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू प्रति हुने सामाजिक विभेद हटाउन सचेतनामूलक तथा क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.२ महिला सशक्तिकरणलाई प्रभावकारी ढङ्गले संचालन गरिनेछ ।
	१.१.३ लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, खेलकुद, मनोरञ्जन लगायत सुविधा उपलब्ध गरिनेछ ।
	१.१.४ जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रय स्थलको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य २ अपाङ्ग तथा विपन्नमैत्री बुलिङ्गटार बनाउनु ।	
२.१ अपाङ्ग तथा आर्थिक रूपले विपन्नलाई विशेष प्राथमिकता दिदैं आर्थिक सशक्तीकरण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने ।	२.१.१ अपाङ्ग, विपन्न, उत्पीडित, द्वन्द्वपीडीत र पिछडीएको वर्ग र समुदायको हितमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्न गापाले अनुदान र बजेटको संयोजन गरिनेछ ॥
	२.१.२ सामाजिक असमनता, विभेद र, उत्पीडनलाई न्युनीकरण गर्न सचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी र कार्यशाला संचालनमा गापाले संयोजन गरिनेछ ।

५.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, खेलकुद, मनोरञ्जन लगायत सुविधा उपलब्भ गर्ने ।
२.जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रय स्थलको व्यवस्था गर्ने ।
३.अपाङ्ग, विपन्न, उत्पीडित, द्वन्द्वपीडीत र पिछडीएको वर्ग र समुदायको हितमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्न गापाले अनुदान र बजेटको संयोजन गर्ने ।

५.४.७विस्तृत कार्यक्रम

क्र	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू प्रति हुने सामाजिक विभेद हटाउन सचेतनामूलक तथा क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		२	२	२	६	गापा
२			१.१.२	क	महिला सशक्तिकरणलाई प्रभावकारी ढङ्गले संचालन	संख्या			निरन्तर			”
३			१.१.३	ख	लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, खेलकुद, मनोरञ्जन लगायत सुविधा उपलब्ध	प्रतिशत					१००	”
४			१.१.४	ख	जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रय स्थलको व्यवस्था	संख्या		१	१	१	३	”
५	२	२.१	२.१.१	क	अपाङ्ग, विपन्न, उत्पीडित, द्वन्द्वपीडीत र पिछडीएको वर्ग र समुदायको हितमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्न गापाले अनुदान	प्रतिशत					१००	”
६			२.१.२	क	सामाजिक असमनता, विभेद र, उत्पीडनलाई न्युनीकरण गर्न सचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी र कार्यशाला संचालन	संख्या		२	२	२	६	”

५.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइँको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	महिला र पछाडी पारिएका वर्गको क्षमता बृद्धि भएको हुने	परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानून अनुसार समावेशीसमिति, संयन्त्रतथा संजाल	संख्या					८	गापा	गापा		६	५	६

असर १	समाजमा हुने जातिय तथा लैङ्गिक वभेदको अन्त्य गर्दै सामाजमा सम्मानजनक वसाईको प्रत्याभूति भएको हुने	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (बार्षिक)	संख्या					०	”	”		६	५	६
		व्यवसायिक अनुदान प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	प्रतिशत					१००	”	”		६	५	६
प्रतिफल १.१	लैङ्गिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा भएको हुने	नीति	संख्या			१		१	”	”		६	५	६
प्रतिफल १.२	लैंगिक उत्तरदायी वजेट विनियोजनभएको हुने	वजेट	प्रतिशत					१००	”	”		६	५	६
प्रतिफल १.३	आर्थिक सशक्तिकरणका लागि जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या		२	२	२	६	”	”		६	५	६
प्रतिफल १.४	लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, खेलकुद, मनोरञ्जन लगायत सुविधा उपलब्ध भएको हुने	सुविधा	प्रतिशत					१००	”	”		६	५	६
प्रतिफल १.५	जेष्ठ नागरिक दिवा आश्रय स्थलको व्यवस्था भएको हुन	जेष्ठ नागरिक भवन	संख्या		१	१	१	३	”	”		६	५	६

५.५ युवा, खेलकुद तथा मनोरञ्जन

५.५.१ पृष्ठभूमि

वालबालिका, युवा, किशोरकिशोरी, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति द्वन्द्वपीडित, उत्पिडित वर्ग, समुदायहरुलाई राज्यको तर्फवाट सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ। उनीहरुलाई अन्य नागरकि सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरुको शारिरीक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्वोधन गर्नु पर्दछ। उनीहरु सामाजिक रुपले कुनै न कुनै प्रकारको उत्पीडनमा परेका हुन्छन् । समाजमा रहेका यी उत्पीडीत वर्ग र समुदायको हितको निम्ति सुरक्षा र संरक्षण प्रदान नगर्ने हो भने स्वच्छ, सुन्दर र शान्तिपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने परिकल्पना साकार हुन सक्दैन । तसर्थ उनीहरुलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उनीहरुको अधिकार र हितको ग्यारेण्टी गर्नु पर्दछ ।

५.५.२ समस्या

युवा, युवतीलाई सिर्जनशिल कार्यमा संग्लग्न गराउन नसकनु, सामाजिक गतिविधिमा युवाहरुको संलग्नता नहुनु,
युवायुवतीको शारीरीक एवं मानसिक विकासको लागि खेलकुद, मनोरञ्जन र व्यायामको उचित व्यवस्था नहुनु,
गाउँपालिकामा संचालन हुने विभिन्न कार्यकममा युवायुवतीहरुलाई संलग्न नगराउनु,

५.५.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

वालबालीका, किशोर किशोरी र युवाहरुलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, मनोरञ्जन, खेलकुद लगायत विभिन्न सुविधा उपलब्ध गराएर उनीहरुको शारिरिक, मानसिक एवं संवेगात्मक भावनाको विकास गराउन। दिर्घकालिन योजनाहरु निर्माण गर्न नसक्नु, आर्थिक व्यवस्थापन नहुँदा युवाहरु विदेश जानुपर्ने, भौगोलिक अवस्था समथन नहुनाले खेलकुदको विकास हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतिहरु हुन् ।

अवसर

वेरोजगार युवाहरुलाई सीप, प्रविधि र पुँजी उपलब्ध गराई स्वरोजगार र उद्यमशिलतामा सम्लग्न गराउन । प्रत्येक वडामा वडा स्तरीय खेलकुद समितिहरु गठन गरी खेलकुद विकासमा जोड दिने, सुविधा सम्पन्न खेलकुद मैदानहरु निर्माण गर्ने, विद्यालय तहका बालबालिकाको खेल प्रतिको रुची क्षमता पहिचान गरी उनीहरुलाई व्यावसायीक खेलाडी वनाउने, प्रत्येक वडाहरुमा व्याडमिन्टन तथा अन्य Indoor खेलहरुको लागि सुविधा सम्पन्न कभर्डहलको निर्माण, व्यवस्थापन गर्ने, गाउँ स्तरीय खेलकुदमा प्रतियोगिताहरु बढाउँदै लैजाने आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

५.५.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

युवा जनशक्ति विकास र खेलकुद पूर्वाधार, बुलिङ्टार समृद्धिको आधार ।

लक्ष्य

प्राविधिक शिक्षा, उद्यमशीलता, रोजगारी, एवं सिर्जनशीलताको विकास गरी युवाहरुको सर्वाङ्गिण विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१. शिप, दक्षता र क्षमताको विकास गरी युवा वर्गको परिचालन गर्नु ।
२. खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि युवा वर्गलाई आकर्षित गर्नु ।

५.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ शिप, दक्षता र क्षमताको विकास गरी युवा वर्गको परिचालन गर्नु ।	
१.१ प्राविधिक र व्यवसायिक शिपका माध्यमबाट युवा वर्गलाई उद्यमशील वनाउने ।	१.१.१ औद्योगिक, कृषि तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासका लागि युवाहरुमा व्यवसायिक तालिम प्रदान गरिनेछ ।
	१.१.२ विदेशबाट फर्किएका युवालाई लक्षित गरी व्यवसायिक कृषि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

उद्देश्य २ खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि युवा वर्गलाई आकर्षित गर्नु ।	
२.१ स्थानीय तहमा मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	२.१.१ एक वडा एक खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ एउटा पालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.४ खेलकुद विकासका लागि सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थासँग सहयोग र सहकार्य गरिनेछ ।
	२.१.५ पर्यटक आकर्षण गर्ने साहसिक र मनोरञ्जनात्मक खेलकुदलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

५.५.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. युवाहरूको लागि उत्पादनमूलक व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम दिने ।

२.एक वडा एक खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

३.एउटा पालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

५.५.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	औद्योगिक, कृषि तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासका लागि युवाहरुमा व्यवसायिक तालिम	संख्या		४	४	४	१२	गापा
२			१.१.२	ख	विदेशबाट फर्किएका युवालाई लक्षित गरी व्यवसायिक कृषि कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	"
३	२	२.१	२.१.१	ख	एक वडा एक खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण	संख्या		१	१	१	३	"
४			२.१.२	ग	एउटा पालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण	संख्या		१			१	"
५			२.१.३	ख	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन	संख्या		१	१	१	३	"
६			२.१.४	ख	खेलकुद विकासका लागि सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थासँग सहयोग र सहकार्य	प्रतिशत		निरन्तर			१००	"
७			२.१.५	क	पर्यटक आकर्षण गर्ने साहसिक र मनोरञ्जनात्मक खेलकुदलाई प्रवर्द्धन	प्रतिशत		निरन्तर			१००	"

५.५.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगाल संकेत	द्विविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	युवाहरुको सर्वाङ्गिण विकासकालागि प्राविधिक शिक्षा, उद्यमशीलता, रोजगारी, एवं सिर्जनशीलताको विकास हुनुका साथै खेलकुद क्षेत्रमा	वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	संख्या					०	गापा	गापा		२	८	८
		युवाक्लब, संजाल तथा संस्था	संख्या		भएकाको स्तरोन्नति				"	"		२	८	८

	प्रतिभाशाली खेलाडीहरु उत्पादन भएका हुनेछन्													
असर १	शिप, दक्षता र क्षमताका आधारमा युवा वर्गको परिचालन गर्नु	उद्यम, व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	प्रतिशत					१००	"	"		२	८	८
प्रतिफल १.१	व्यवसायिक तालिम	तालिम	संख्या		४	४	४	१२	"	"		२	८	८
प्रतिफल १.२	व्यवसायिक कृषि कार्यक्रम		संख्या		१	१	१	३	"	"		२	८	८
असर २	खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि युवा वर्गलाई आकर्षित भएको हुने	खेलकुद क्षेत्रमा युवा वर्ग	प्रतिशत					१००	"	"		२	८	८
प्रतिफल १.३	एक वडा एक खेलकुद मैदान भएको हुने	खेलकुद मैदान	संख्या		१	१	१	३	"	"		२	८	८
प्रतिफल १.४	एउटा पालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	पालिका स्तरीय खेलकुद मैदान	संख्या		१			१	"	"		२	८	८
प्रतिफल १.५	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन भएको हुने	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स	संख्या		१	१	१	३	"	"		२	८	८

परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास

६.१ यातायात

६.१.१ पृष्ठभूमि

गाँउपालिकाको आर्थिक एवं सामाजिक विकासको लागि यातायात पूर्वधार निर्माण महत्वपूर्ण हुन्छ । सडक, पुल, केवलकार लगायतका यातायातका साधनहरुको व्यवस्थापनले गाँउपालिकाको विकासमा टेवा पुर्‍याँउछ । बुलिङ्गटार गाँउपालिकामा भौगोलिक विकटता भएको हुनाले तदानुरुप यातायातका साधनहरुको विकास र विस्तार गर्नु पर्दछ । यहाँ हालसम्म केही सडकहरु मत्र कालो पत्रे भएका छन् । यी कच्ची सडकहरुको स्तर उन्नती गरी कालो पत्रे गर्ने र कतिपय स्थानमा नयाँ ट्र्याक खोली पक्की पुल र कल्भर्ट निर्माण गरी यातायातलाई सुचारु र व्यवस्थित गर्नु नितान्त जरुरी छ । यसको साथै पर्यटकीय पदमार्गको संचालन गरी पर्यटन व्यवसायको संभाव्यता अध्ययन गरी पर्यटन व्यसाय मार्फत गाँउपालिकामा रोजगार सिर्जना गरी आर्थिक गतिविधि बढाउनु पनि उत्तिकै जरुरी छ ।

६.१.२ समस्या

सम्पूर्ण सडकहरु कच्ची र साँगुरा हुनु, सडकहरु कालोपत्रे गर्न वित्तीय श्रोतको कमी हुनु, विभिन्न सडकलाई जोड्ने पक्की पुल, पुलेसा, नाली र कर्ल्भटको निर्माण नहुनु, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिई सडक विस्तार गर्नु, पर्यटकीय पदमार्गको विस्तार नहुनु, सडक यातायात बाहेक अन्य यातायातका साधनहरुको अभाव हुनु, सडक निर्माणमा बजेट विनियोजन र संचालनमा कुशलताको अभाव र ठेक्कापट्टा व्यवस्थापनमा कमजोरी रहनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।

६.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरुको स्तर उन्नती गरी कालो पत्रे गर्न प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन गर्न, वडा केन्द्रदेखि गाँउपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको विस्तार र कालो पत्रे गर्न, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिई सडक विस्तार र स्तर उन्नती गर्न, सडक यातायात बाहेक यातायातका अन्य साधनहरु जस्तै रज्जु मार्ग र केवकारको संचालन गर्न, गाँउपालिकाका विभिन्न पहाडी धुरीलाई जोडेर रिङरोड निर्माण गर्न, यातायातका साधनलाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाउन उपयुक्त भाडादर कायम गर्न, यात्रु विमा, चालक प्रशिक्षण तालिम र पुराना सवारी साधनहरु हटाउन जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्र सम्म जोड्ने सडक निर्माणमा प्रदेश सरकारले आर्थिक सहयोग र समन्वयन गर्नु, गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु स्तर उन्नती र कालो पत्रे गर्न र पर्यटकीय पदमार्ग निर्माणमा संघीय सरकारको सहयोग हुनु, महत्पूर्ण सडकहरु जोड्ने पक्कीपुल निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकारको समन्वयन हुनु जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

६.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

गुणस्तरीय पक्की पुल तथा सडक पूर्वाधार, बुलिङ्गटार गाँउपालिकाको दिगो विकासको आधार ।

लक्ष्य

दिगो सडक संजालको विस्तार गरी आर्थिक तथा सामाजिक अवसरहरुमा बुलिङ्गटार गाँउवासीको पहुचँ वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात संजालको विस्तार गर्नु ।
२. आवश्यक ठाउँमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण गर्नु ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात संजालको विस्तार गर्नु ।	
१.१आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिलाई सन्तुलित, समावेशी,	१.१.१ गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु कालो पत्रे गरिनेछ ।
	१.१.२ आवश्यक ठाउँमा पक्की पुल र झोलुङ्गे पुल निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.३वडा केन्द्रदेखि गाँउपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको स्तर वृद्धि गरिनेछ ।

गतिशील बनाउन योगदान पुर्‍याउन सक्नेसडक सञ्जाल सुदृढ गर्ने ।	१.१.४पर्यटक पदमार्ग संचालन, केवलकार र रिङरोडको संभाव्यता अधयययन गरिनेछ ।
	१.१.५ पुराना सवारी साधन विस्थापन गरी नयाँ सवारी साधन संचालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ आवश्यक ठाउँमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण गर्नु ।	
२.१ बसपार्क र बस स्टपहरु जस्ता पूर्वाधार विकास गर्ने ।	२.१.१ आवश्यक स्थानमा बसपार्कको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	२.१.२ आवश्यक स्थानमा बस स्टपहरु निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ वैज्ञानिक भाडादर, बस काउन्ट र चालक प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु कालो पत्रे गर्ने र पक्की पुल निर्माण गर्ने ।
२.आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।
३.पर्यटक पदमार्ग संचालन, केवलकार र रिङरोडको संभाव्यता अधयययन गर्ने ।

६.१.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	गाँउपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु कालो पत्रे गर्ने र पक्की पुल निर्माण	किमी		१०	१०	१०	३०	गापा
			१.१.२	ग	आवश्यक ठाउँमा पक्की पुल र झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या		१	१	१	३	
२			१.१.३	ख	वडा केन्द्रदेखि गाँउपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको स्तर वृद्धि	किमी		१०	१०	१०	३०	"
३			१.१.४	ख	पर्यटक पदमार्ग संचालन, केवलकार र रिङरोडको संभाव्यता अधयन			अधययन				"
४			१.१.५	क	पुराना सवारी साधन विस्थापन गरी नयाँ सवारी साधन संचालन	प्रतिशत					१००	"
५	२	२.१	२.१.१	ग	आवश्यक स्थानमा बसपार्कको व्यवस्थापन	संख्या		१			१	"
६			२.१.२	ख	आवश्यक स्थानमा बस स्टपहरु निर्माण	संख्या		१	१	१	१	"
७			२.१.३	क	वैज्ञानिक भाडादर, बस काउन्ट र चालक प्रशिक्षणको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	"

६.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	उपलब्धि २०७९/८०	उपलब्धि २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	गाउँपालिकाको सवै वडा केन्द्र, प्रमुख बजार क्षेत्र र पर्यटक स्थलहरु सम्म	कालोपत्रे सडक	किमी		१०	१०	१०	३०	गापा	गापा		३	९	५

	१२ महिना सवारी साधन संचालन हुने सडक निर्माण भएको हुनेछ	ग्राभेल सडक	किमी		१०	१०	१०	३०	"	"		३	९	५
असर १	सडक तथा पुल लगायतका पुर्वाधारहरु दिगो, भरपर्दो तथा गुणस्तरीय हुनेछन्		प्रतिशत						"	"		३	९	५
प्रतिफल १.१	यातायात गुरुयोजना कार्यान्वयन	यातायात गुरुयोजना	संख्या					१	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.२	आवश्यक ठाउँहरूमा पुल निर्माण भई यातायातमा पहुँच अभिबृद्धि भएको हुने	पक्की पुल	संख्या		१	१	१	३	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.३	कृषि सडकहरु निर्माण भई यातायातमा पहुँच अभिबृद्धि भएको हुने	कृषि सडक	किमी		१०	१०	१०	३०	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.४	बसपार्क निर्माण भएको हुने		संख्या					१	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.५	बस स्टपहरु निर्माण भएको हुने		संख्या		१	१	१	३	"	"		३	९	५

६.२ सिचाई

६.२.१ पृष्ठभूमि

नयाँ खेतीको विधि तथा ढाँचाहरूको अभ्यास गर्ने र उत्पादकत्व बढाई खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुर्‍याउन सिंचाईको मुख्य भूमिका रहने हुँदा उच्च प्राथमिकताका साथ कार्य गर्ने आवश्यकता रहेको छ। आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नुपर्ने जरुरी छ। पक्की कुलाहरुको निर्माणको सुरुवात भइसकेको छ।

६.२.२ समस्या

हिउँदमा सिचाँइको अभावले गर्दा व्यवसायिक कृषिमा असर, कृषिको मुख्य समस्या नै सिचाइँको अभाव हुनु, नहरहरुको राम्रो व्यवस्थापन हुन नसकेको, सिर्जनशील सिचाइँ नहुनु, आधुनिक उपकरणको प्रयोग नहुनु, धेरै ठाउँहरुमा कच्ची कुलाहरु रहेको, व्यवस्थित सिंचाईको व्यवस्था गर्न नसक्नु, सिंचाई गुरुयोजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, दिगो सिंचाईको व्यवस्था गर्न नसक्दा उत्पादकत्व कम हुने र खाद्यान्न उत्पादन प्रति कृषक तथा समुदायको उत्साहजनक आकर्षण नहनु, र बहुउद्देश्यीय सिंचाई आयोजनाहरू विस्तार गर्न नसक्नु, परम्परागत कृषक कुलोहरूको आधुनिकीकरण तथा सुधार हुन नसक्नु, अन्य भौतिक पूर्वाधारहरूको तुलनामा सिंचाई पूर्वाधारप्रति समुदायहरूको चासो कम रहनु, आदि सिंचाई क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

६.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

कृषि आकाशे सिचाईमा निर्भर रहेको, भौगोलिक विकटता, विज्ञ प्रशिक्षक र तालिम प्राप्त सीपहरुको अभाव, आर्थिक अभाव, लगानीमा कमी, सिंचाई सेवा शुल्क संकलन कार्य प्रभावकारी बनाई आयोजनाहरूको मर्मतसम्भार, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई दिगो बनाउनु, सिंचाई आयोजना विकासप्रति समुदायको चासो वृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तन तथा नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अव्यवस्थित दोहनले सिंचाई क्षेत्रमा पारेको असरहरूको पहिचान गरी असर न्यूनीकरण गर्नु आदि सिंचाई क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

अवसर

अन्य विभिन्न नयाँ प्रविधिहरूको विकास हुँदै जानु, ठूला व्यावसायिक कृषि फार्म तथा आयोजनाहरू विकासतर्फ निजी क्षेत्रको आकर्षण बढ्दै जाँदा सिंचाईको सुविधाको माग बढ्दो क्रममा रहनु, आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

६.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको मूल आधार, दिगो सिचाईको विकास।

लक्ष्य

सिंचाई प्रणालीको विकास र व्यवस्थापन गरी कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. जीर्ण सिंचाई पूर्वाधारको सुधार तथा पुनर्स्थापना गर्नु साथै नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु।
२. सिंचाई प्रणाली तथा नदीको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु।

६.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जीर्ण सिंचाई पूर्वाधारको सुधार तथा पुनर्स्थापना गर्नु साथै नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु।	
१.१ खेतीयोग्य जमिनहरुमा प्रविधियुक्त सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने।	१.१.१ परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरुलाई बाहै महिना सिंचाई उपलब्ध हुन सक्ने गरि स्तरोन्नती गरिनेछ।
	१.१.२ भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र स्रोत पहिचान र सम्भावित सिचाई योजनाका परिदृश्यहरू समेत प्रतिविम्बित हुने गरी विस्तृत सिंचाई गुरुयोजना तयार गरिनेछ।
	१.१.३ चक्लाबन्दी भएका क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्ममा, आवश्यकताको आधारमा सिंचाईको व्यवस्था गरिनेछ।

उद्देश्य २ सिंचाई प्रणाली तथा नदीको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।	
२.१ सिंचाई प्रणालीको व्यवस्थापनको लागि संस्थागत संरचना सुदृढीकरण गर्ने ।	२.१.१ सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ ।
	२.१.२ सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई आत्मनिर्भर बनाउन सिंचाई सेवा शुल्क निर्धारण गरी संकलन गर्ने कार्यलाई कानूनी र प्रक्रियागत व्यवस्था गर्न आवश्यक कानून निर्माण गरी लागु गरिनेछ ।
	२.१.३ सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान संरक्षण गरिनेछ ।

६.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र स्रोत पहिचान र सम्भावित सिचाई योजनाका परिदृश्यहरू समेत प्रतिविम्बित हुने गरी विस्तृत सिंचाई गुरुयोजना तयार गर्ने ।

२. सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान संरक्षण गर्ने ।

३. खेतीयोग्य जमिनहरुमा प्रविधियुक्त सिंचाई सुविधा उपलब्ध गर्ने ।

६.२.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरुलाई बाहै महिना सिंचाई उपलब्ध	प्रतिशत					१००	गापा
२			१.१.२	ग	सिंचाई गुरुयोजना तयार	संख्या				१	१	”
३			१.१.३	ख	चक्लाबन्दी भएका क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्ममा, आवश्यकताको आधारमा सिंचाईको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	”
४	२	२.१	२.१.१	क	सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास	प्रतिशत		निरन्तर			१००	”
५			२.१.२	क	सिंचाई सेवा शुल्क निर्धारण गरी संकलन गर्ने कार्यलाई कानूनी र प्रक्रियागत व्यवस्था गर्न आवश्यक कानून निर्माण	संख्या		१			१	”
६			२.१.३	क	सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान संरक्षण	प्रतिशत		निरन्तर			१००	”

६.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	उपलब्धि २०७९/८०	उपलब्धि २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगाल संकेत	लिंगिल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	कूल खेतीयोग्य जमिनमा १२ महिना पर्याप्त मात्रामा सिंचाई सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ	१२ महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		४	२	५
असर १	कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि गर्न भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ	सिचाई	संख्या					८	”	”		४	२	५

प्रतिफल १.१	भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र स्रोत पहिचान र सम्भावित सिचाई योजनाका परिदृश्यहरू समेत प्रतिविम्बित हुने गरी विस्तृत सिंचाई गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ	विस्तृत सिंचाई गुरुयोजना	संख्या				१	१	”	”		४	२	५
प्रतिफल १.२	परम्परागत सिंचाई स्तरोन्नती कार्यक्रम भएको हुनेछ	सुचारु सिंचाई आयोजना	संख्या		२	२	२	६	”	”		४	२	५
प्रतिफल १.३	चक्लाबन्दी भएका क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्ममा, आवश्यकताको आधारमा सिंचाईको व्यवस्था भएको हुनेछ	सिचाई	संख्या					८	”	”		४	२	५
प्रतिफल १.४	संचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास भएको हुनेछ	संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	”	”		४	२	५
प्रतिफल १.५	सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई आत्मनिर्भर बनाउन सिंचाई सेवा शुल्क निर्धारण गरी संकलन गर्ने कार्यलाई कानूनी र प्रक्रियागत व्यवस्था गर्न आवश्यक कानून निर्माणभएको हुनेछ	कानून निर्माण	संख्या		१			१	”	”		४	२	५
प्रतिफल १.६	सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान संरक्षणभएको हुनेछ	मुहान संरक्षण	संख्या		निरन्तर				”	”		४	२	५

६.३ भवन तथा सहरी विकास

६.३.१ पृष्ठभूमि

सरकारी र सामुदायिक भवन जनताका आवास र वस्ती सुरक्षित स्वस्थ्यकर, वातावरणमैत्री, भुकम्प प्रतिरोधी र किफायती हुनु पर्दछ। गाँउपालिकाले राष्ट्रिय भवन निर्माण संहितालाई ध्यानमा राखेर भवन निर्माण कार्यविधि निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ। घरवार विहिन जनता र भुकम्प पीडितहरुलाई आवास कार्यक्रम अन्तरगत समावेश गर्नु जरुरी छ। छरिएर रहेका घर वस्ती, बाढी पहिरो र भु-क्षयको जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माण गर्न गाँउपालिकाले जोड दिनु पर्दछ।

६.३.२ समस्या

सुरक्षित सहरी विकासको बारेमा जनचेतनाको कमी हुनु, भवन निर्माण गर्न रोजगारको अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन नहुनु, भवन निर्माण गर्ने कामदारमा प्राविधिक क्षमता र दक्षतामा कमी हुनु, गुणस्तरीय निर्माणको सामाग्री अभाव, भवन निर्माण किफायती नभई महँगो हुन जानु, भवन निर्माणमा प्राविधिकको रेखदेख, निरीक्षण र अनुगमनको कमी, सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवास निर्माण नहुनु, सामुदायिक आवास निर्माणमा जनचासो कम हुनु, जोखिमयुक्त वस्तीहरु स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको अवधारणासंवन्धी कम ज्ञान हुनु।

६.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

लालपूर्जा नभएको जग्गाहरु धेरै संख्यामा रहेको, राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता अनुरुप भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी कार्यन्वयन गर्न, सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त, कम खर्चिलो, भु-कम्प प्रतिरोधी, वातावरण मैत्री भवन निर्माण गर्न, दक्ष कामदार, प्राविधिक र गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री उपलब्ध गराई भवन तथा आवास निर्माण गर्न, जोखिमयुक्त र छरिएका बस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गराई एकीकृत बस्ती निर्माण गर्न।

अवसर

चोकमा प्रतिक्षालय विस्तार गर्ने तथा व्यवस्थित बनाउने, स्ट्रिट लाइटको संख्या बढाउन सक्ने, सरकारी र सामुदायिक भवन निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध सामाग्री, गाउँपालिकामा कार्यरत प्राविधिक र स्थानीय कामदारद्धारा कम खर्चमा भवन तथा आवास निर्माण गर्न, भवन तथा आवास निर्माणसंवन्धी ज्ञानको क्रमशः अभिवृद्धि हुदै जानु, जोखिमयुक्त वस्तीको विषयमा जनतामा जानकारी प्राप्त हुनु।

६.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सामुदायिक र सरकारी भवन, आवास तथा एकीकृत वस्तीको विकास, दिगो सामाजिक, भौतिक एवं आर्थिक विकास।

लक्ष्य

वातावरण मैत्री, प्रविधियुक्त,सुरक्षित, सुविधायुक्त र स्थानीय निर्माण सामाग्रीमा आधारित भवन आवास तथा वस्तीको निर्माण गर्ने।

उद्देश्य

१.स्थानीय निर्माण सामाग्रीको आधिकतम प्रयोग गरी सुरक्षित, वातावरणमैत्री र किफायती भवन निर्माण गर्ने।

२. जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको योजना तयार गर्ने।

६.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ स्थानीय निर्माण सामाग्रीको आधिकतम प्रयोग गरी सुरक्षित, वातावरणमैत्री र किफायती भवन निर्माण गर्ने।	

१.१ भवन मापदण्ड कार्यन्वयन गरी सुरक्षित र वाातावरण मैत्री भवन निर्माणमा जोड दिने ।	१.१.१ स्थानीय निर्माण सामाग्रीको प्रयोग गरी भवन तथा आवास निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.२राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयनगरिनेछ ।
	१.१.३स्थानीय भू-उपयोग योजना निर्माण गरी वातावरणमैत्री भवनहरु प्राविधिकको डिजाइन र सुपेरिवेक्षणमा निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.४स्थानीय कामदारको दक्षतामा अभिवृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.५ एक वडा एक विशेष मौलिक पहिचान सहितको गाउँ विकास गरिनेछ ।
उद्देश्य २जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको योजना तयार गर्ने ।	
२.१ एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन गरी योजना तयार गर्ने ।	२.१.१ जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर वस्तीहरुको पहिचान गरी तथ्याङ तयार गरिनेछ ।
	२.१.२ एकीकृत वस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
	२.१.३ एकीकृत वस्ती संवन्धी जनचृतना अभिवृद्धि गरी जनमत तयार गरिनेछ ।

६.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन गर्ने ।
२.स्थानीय भू-उपयोग योजना निर्माण गरी वातावरणमैत्री भवनहरु प्राविधिकको डिजाइन र सुपेरिवेक्षणमा निर्माण गर्ने ।
३. एकीकृत वस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।

६.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	ख	स्थानीय निर्माण सामाग्रीको प्रयोग गरी भवन तथा आवास निर्माण	प्रतिशत					१००	गापा
२			१.१.२	क	राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन	प्रतिशत					१००	"
३			१.१.३	ख	स्थानीय भू-उपयोग योजना निर्माण गरी वातावरणमैत्री भवनहरु प्राविधिकको डिजाइन र सुपेरिवेक्षणमा निर्माण	प्रतिशत					१००	"
४			१.१.४	क	स्थानीय कामदारको दक्षतामा अभिवृद्धि	संख्या		२	२	२	६	"
५			१.१.५	क	एक वडा एक विशेष मौलिक पहिचान सहितको गाउँ विकास	संख्या					८	
६	२	२.१	२.१.१	क	जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर वस्तीहरुको पहिचान गरी तथ्याङ तयार	प्रतिशत					१००	"
७			२.१.२	ख	एकीकृत वस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी एकीकृत वस्तीको संभाव्यता अध्ययन			अध्ययन				"
८			२.१.३	क	एकीकृत वस्ती संवन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनमत तयार	संख्या		२	२	२	६	"

६.४ विद्युत तथा उर्जा

६.४.१ पृष्ठभूमि

नवीकरणीय उर्जाको विकास नभएको यस गाँउपालिकामा जलविद्युत शक्ति नै उर्जाको महत्वपूर्ण श्रोत हो । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार गाउँपालिकामा घरपरिवारहरूले दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनको स्रोत विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाका कूल घरपरिवारहरू मध्ये १२३३ अर्थात ३५.३५ प्रतिशतले विजुली (विद्युत), ११११ अर्थात ३१.३७ प्रतिशतले सोलार, ४० अर्थात १.१४ प्रतिशतले मट्टितेल, गोबरग्याँस र अन्य इन्धनको स्रोत प्रयोग गर्ने न्युन पाइयो । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ग्रामीण विद्युतिकरणमा व्यापक विकास नभई विद्युत सेवाको पहुँच नपुगेको परिवारहरू धेरै रहेको देखिन्छ भने सेवा नपुगेका क्षेत्रहरूमा त्यसको विस्तार हुनु जरूरी छ । माथि उल्लेखित सबै प्रकारका उर्जाको उत्पादन मार्फत रोजगारी सिर्जना गरी आगामि ५ वर्ष भित्र गाँउपालिकालाई उज्यालो गाँउपालिकाको रुपमा घोषणा गरी आर्थिक रुपमा सम्पन्न र समृध्द गाँउपालिकाको रुपमा विकसित गर्न पर्दछ ।

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पुर्व) हाईड्रोपावर जस्ता विद्युतीय आयोजना यसै गाउँपालिकामा निर्माण हुँदै रहेको, गाउँपालिका स्थापना भईसकेपछि हालसम्म लगभग सम्मपूर्ण क्षेत्रमा विजुली पुगेको, विद्युत सेवा नपुगेको ठाउँमा सौर्य उर्जाको रुपमा वैकल्पिक उर्जा प्रयोग भएको अवस्था छ ।

६.४.२ समस्या

सबै वस्तीमा विद्यूत सेवा उपलब्ध नरहेको, विद्यूत उपलब्ध रहेको स्थानहरूमा ट्रान्सफर्मरको क्षमता र संख्यामा कमी रहेको, विद्यूत लाइनमा पोल तथा तार जिर्ण भएको, भौगोलिक विकटताले गर्दा बिद्युत प्रसारण व्यवस्थित गर्नुपर्ने, हावा पानी जस्ता प्राकृतिक विपत्तीको कारणले हप्ता दिन सम्म बिधुत नआउने हुनाले प्राविधिको व्यवस्था गर्नुपर्ने, विभिन्न वैकल्पिक उर्जा प्रयोगमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले लगानी गर्नुपर्ने, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध नहुनु, विद्युत सवस्टेसनको निर्माण नहुनु , विद्युत पोलहरु भरपर्दो र टिकाउ नहुनु , नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन नहुनु, उर्जा उत्पादनमा प्राविधिक र वित्तीय श्रोतको अभाव ।

६.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

जिल्ला, प्रदेश र संघिय समन्वय गर्न अप्ठयारो रहेको, भौगोलिक विकटताले गर्दा समयमै विद्युतीय समस्या समाधान हुन नसक्नु, वैकल्पिक उर्जा उत्पादन गर्नका लागि दक्ष प्राविधिक उत्पादन गर्न गा.पा. र अन्य निकायको चासो कम, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध गराउन । विद्युत संम्वन्धी नीति, नियम र सम्झौता संघीय सरकारबाट हुनाले आयोजना समयमा नै सम्पन्न गराउन कठिन, प्राविधिक र वित्तीय अभावले गर्दा फलाम र स्टिलका पोलहरु व्यवस्थापन गर्न, नवीकरणीय उर्जा उत्पादन संवन्धी नीति निमार्ण गरी कार्यन्वयन गर्न ।

अवसर

उचाईको हिसावले यस ठाउँमा वायु उर्जाको सम्भावना हुनु, प्राविधिक र वित्तीय साझेदारीमा वायु शक्तिद्धारा उर्जा उत्पादन गर्न, सौर्य उर्जाको क्षेत्रलाई विस्तार गरि विभिन्न कियाकलाप सञ्चालन गर्ने, विद्युत उत्पादन गरि तनँहु हाईड्रोपावरबाट गाउँपालिकालाई उज्यालो गाउँपालिका बनाउन सक्ने, गाँउपालिकामा धेरै खोलाहरु भएकोले जलविद्युत उत्पादन भई उज्यालो गाँउपालिका कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्न, गाँउपालिका साझेदारीमा घर घरमा सौर्य बत्ती उपलब्ध गराई उज्यालो गाँउपालिका कार्यक्रममा सहयोग पुऱ्याउन,

६.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

जलविद्युत र नवीकरणीय उर्जा उत्पादन मार्फत दीगो आर्थिक विकास ।

लक्ष्य

पालिकाका सवै घरधुरी लगायत सार्वजनिक क्षेत्र, उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा समेत १२ है महिना गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।

उद्देश्य

१.वैकल्पिक उर्जाको विकास गरी कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरुलाई प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययि वनाउनु।

२.विद्युत सेवालाई दीगो र भरपर्दो बनाई उर्जा सुरक्षामा योगदान पुयाउनु ।

६.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ वैकल्पिक उर्जाको विकास गरी कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरुलाई प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययि वनाउनु।	
१.१ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जालाई गाउँपालिकाको कृषि, औद्योगिक उत्पादन तथा रोजगारीसँग जोड्ने ।	१.१.१ सबै घरहरुमा सौर्य बत्ती जडान गरिनेछ ।
	१.१.२ गाँउपालिका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजारकेन्द्र (Market center) मा सौर्य वत्ती जडान गरिनेछ ।
	१.१.३ वायु उर्जाको संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
	१.१.४ नवीकरणीय उर्जाको प्रयोग मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जना गरिनेछ ।
उद्देश्य २विद्युत सेवालाई दीगो र भरपर्दो बनाई उर्जा सुरक्षामा योगदान पुयाउनु ।	
२.१ विद्युत सेवालाई व्यवस्थापन गर्ने ।	२.१.१ संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सव स्टेसनहरुको निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ लघु विद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
	२.१.३ विद्युत आयोजना स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चत गरिनेछ ।
	२.१.४विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापनसुनिश्चत गरिनेछ ।

६.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सव स्टेसनहरुको निर्माण गर्ने ।

२. गाँउपालिका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजारकेन्द्र (Market center) मा सौर्य वत्ती जडान गर्ने ।

३. नवीकरणीय उर्जाको प्रयोग मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जनागर्ने ।

६.४.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	सबै घरहरुमा सौर्य बत्ती जडान	प्रतिशत					१००	गापा
२			१.१.२	ख	गाँउपालिका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द्, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजारकेन्द्र (Market center) मा सौर्य वत्ती जडान	प्रतिशत					१००	"
३			१.१.३	ख	वायु उर्जाको संभाव्यता अध्ययन		संभाव्यता अध्ययन					"
४			१.१.४	ख	नवीकरणीय उर्जाको प्रयोग मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जना	प्रतिशत					१००	"
५	२	२.१	२.१.१	ख	संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सव स्टेसनहरुको निर्माण	संख्या		२०	२०	२०	६०	"
६			२.१.२	ख	लघु विद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन		संभाव्यता अध्ययन					"
७			२.१.३	क	विद्युत आयोजना स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चत	प्रतिशत					१००	"
८			२.१.४	ख	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चत	प्रतिशत					१००	"

६.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	पालिकाका सवै घरधुरी लगायत सार्वजनिक क्षेत्र, उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा समेत १२ है महिना गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ	सोलार प्रणाली सहित विद्युत सेवा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		३	७	२
असर १	वैकल्पिक उर्जाको विकास गरी कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरु प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययि बनेको हुने	वैकल्पिक उर्जा प्रविधिमैत्री पकेट क्षेत्र	संख्या		१	१	१	३	"	"		३	७	२
		सुधारिएको उर्जा (वायोग्यास, एलपि) प्रयोग गर्ने	प्रतिशत					१००	"	"		३	७	२
		सुधारिएको वा धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	प्रतिशत					१००	"	"		३	७	२
प्रतिफल १.१	वैकल्पिक उर्जा नीति, कानुन तथा मापदण्ड तयारी भएको हुने	नीति, कानुन तथा मापदण्ड	संख्या		१			१	"	"		३	७	२

प्रतिफल १.२	वैकल्पिक उर्जा सम्वन्धि प्रविधिको विकास तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या		२	२	२	६	”	”		३	७	२
प्रतिफल १.३	सबै घरहरुमा सौर्य बत्ती जडान भएको हुने	सौर्य बत्ती जडान भएको घर	प्रतिशत					१००	”	”		३	७	२
प्रतिफल १.४	गाँउपालिका केन्द्र र यसका शाखाहरु, वडा केन्द, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजारकेन्द्र (Market center) मा सौर्य वत्ती जडान भएको हुने	सौर्य बत्ती जडान भएको सरकारी कार्यालय	प्रतिशत					१००	”	”		३	७	२
प्रतिफल १.५	नवीकरणीय उर्जाको प्रयोग मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जना भएको हुने	रोजगारी	प्रतिशत		२०	२०	२०	६०	”	”		३	७	२
प्रतिफल १.६	संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सव स्टेसनहरुको निर्माण भएको हुने	पोलहरु र सव स्टेसनहरु	संख्या						”	”		३	७	२
प्रतिफल १.७	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापनसुनिश्चतभएको हुने	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन	प्रतिशत					१००	”	”		३	७	२

६.५ सुचना तथा संचार प्रविधि पूर्वाधार

६.५.१ पृष्ठभूमि

एक्काईसौं शताब्दीको भूमण्डलीकृत समाज सूचना र सञ्चारको युगमा छ । सूचना र सञ्चारको क्षेत्रमा आएको क्रान्तिलाई नेपालको शहरी क्षेत्रले लगभग आत्मसाथ गरिसकेको भएपनि ग्रामीण क्षेत्रमा टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, ईन्टरनेट, टेलिफोन, मोबाइल र कुरियर सेवा विस्तार हुन बाँकी छ । सञ्चार र प्रविधिका यी माध्यमहरूको पूर्णरुपले विकास गरी ग्रामीण जनतालाई सूचना र सञ्चारको दुनियाँमा प्रवेश गराउनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ । नेपालको संविधानले जनताको सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा परिभाषित गरेको छ ।

६.५.२ समस्या

टावर संख्या कम रहेको तथा क्षमता कम भएको, सबै स्थानमा मोवाइल सेवा सुचारु नभएको, मोवाइल टावरमा व्याक अप सुविधा नभएको, इन्टरनेट सेवाको गुणस्तर कमजोर रहको, गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालयहरूमा इन्टरनेटको क्षमता कमजोर रहेको, प्रविधिमैत्री पुस्तकालय र वाचनालयको अभाव, गाँउपालिका, वडा, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र अन्य सामाजिक संघ संस्थामा इन्टरनेट पूर्वाधारको कमीले छीटो छरितो ढंगले काम नहुनु, आवश्यक मात्रामा टेलीफोन टावर स्थापना नहुनु ।

६.५.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराई प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाई क्रियाकपाल संचालन गर्न र प्रविधिमैत्री स्वास्थोपचार सुविधा उपलब्ध गराउन, प्रत्येक विद्यालयमा प्रविधिमैत्री पुस्तकालय संचालन गर्न र प्रत्येक वडामा १।१ वटा वाचनालय संचालन गर्न, गाउँपालिका एवं यसका शाखाहरु र वडा कार्यालयका कामलाई डिजिटल रुपमा संचालन गर्न, गाँउपालिका भित्र संचालित कार्यक्रमहरुलाई रेडियो, एफ .एम लगायत अन्य संचार माध्यमद्वारा प्रचार प्रसार गराउन ।

अवसर

सूचना तथा संचारसंवन्धी नीति नियम निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकार क्रियाशील हुनु, संचार क्षेत्रको विकासका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, गाँउपालिकाका कामहरु डिजिटल रुपमा व्यवस्थित हुदै जानु, इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरुको संख्या वृद्धि हुदै जादाँ गुणस्तरमा समेत प्रतिस्पर्धात्मक स्थितिको सिर्जना हुनु, जनतामा डिजिटल साक्षरता क्रमश: बढदै जानु ।

६.५.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सूचना तथा सञ्चार, प्रविधीमैत्री बुलिङ्टार निर्माणको आधार ।

लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार विधिलाई विकास गर्दै गाउँवासीको जीवनलाई सहज र सरल बनाउने ।

उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र आकर्षक क्षेत्रका रुपमा विकास गर्नु ।
२. सूचना तथा सञ्चार माध्यमलाई व्यावसायिक बनाउँदै गाउँपालिकाभित्र सञ्चारको पहुँच वृद्धि गर्नु ।

६.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र आकर्षक क्षेत्रका रुपमा विकास गर्नु ।	
१.१ सूचना र सञ्चार क्षेत्रको पूर्वाधार तयार र प्राविधिक जनशक्ति विकासगर्ने ।	१.१.१गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरुप सुचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा गरिनेछ ।

	१.१.२आम जनतामा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
	१.१.३ हरेक सरकारी कार्यालयहरुमा र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास गरिनेछ।
	१.१.४ सबै भेगमा मोवाइल डाटाको गुणस्तर बृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास गरिनेछ।
	१.१.५ सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास गरिनेछ।
	१.१.६ सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।
उद्देश्य २ सूचना तथा सञ्चार माध्यमलाई सघन बनाउँदै गाउँपालिकाभित्र सञ्चारको पहुँच वृद्धि गर्नु।	
२.१ गाउँपालिकाभित्र सबै गाउँवासीमा सञ्चारको पहुँच विस्तार गर्ने।	२.१.१ सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।
	२.१.२ सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना गरिनेछ।

६.५.६ कार्यकमको प्राथमिकता

१.हरेक सरकारी कार्यालयहरुमा र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास गर्ने।
२.सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धिगर्ने।
३.सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास गर्ने।
४.सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना गर्ने।

६.५.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरुप सुचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा	संख्या			१		१	गापा
२			१.१.२	क	आम जनतामा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		२	२	२	६	"
३			१.१.३	ख	हरेक सरकारी कार्यालयहरुमा र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास	संख्या		३	३	३	६	"
४			१.१.४	ख	सबै भेगमा मोवाइल डाटाको गुणस्तर बृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास							"
५			१.१.५	ख	सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास	संख्या		१	१	१	३	"
६			१.१.६	ख	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या		२	२	२	६	"
७	२	२.१	२.१.१	ग	सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहित			निरन्तर				"
८			२.१.२	क	सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना	प्रतिशत					१००	"

६.५.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइँको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	भरपर्दो, विश्वसनीय एवं गुणस्तरीय सूचना तथा संचार सेवाको विकास र विस्तार भएको हुने	संचारका कुनै एक साधन उपलब्ध परिवार	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		३	९	५
		इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत					१००	”	”		३	९	५
असर १	गाउँपालिका वासीमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचलाई सहज र सरल वनाउनु	मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत					१००	”	”		३	९	५
		कम्प्युटर प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत					१००	”	”		३	९	५
		टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत					१००	”	”		३	९	५
		सञ्चारका कुनै पनि साधन प्रयोग नगर्ने	प्रतिशत					०	”	”		३	९	५
प्रतिफल १.१	सुचना तथा सञ्चार नीति, कानुन तथा मापदण्ड तयारी भएको हुने	नीति	संख्या				१	१	”	”		३	९	५
प्रतिफल १.२	सुचना प्रविधि मैत्री विद्यालय भएको हुने	सुचना प्रविधि मैत्री विद्यालय	प्रतिशत					१००	”	”		३	९	५
प्रतिफल १.३	आम जनतामा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम भएको हुने	तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम	संख्या		२	२	२	६	”	”		३	९	५

प्रतिफल १.४	हरेक सरकारी कार्यालयहरुमा र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास भएको हुने	सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास भएको सरकारी कार्यालय	संख्या		३	३	३	६	”	”		३	९	५
प्रतिफल १.५	सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास भएको हुने	टेलिसेन्टर	संख्या		१	१	१	३	”	”		३	९	५
प्रतिफल १.६	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने	तालिम	संख्या		२	२	२	६	”	”		३	९	५

परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन विकास

७.१ वन तथा भू-संरक्षण

७.१.१ पृष्ठभूमि

वनको पूर्णत सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन खेती योग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अबलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

७.१.२ समस्या

अनाधिकृत वन फडानी तथा विनाश, नयाँ बोट विरुवा रोपाईको अभाव, खुल्ला चरिचरन,सबै जातजातिको विरुवाको अभाव तथा संरक्षणको अभाव, जडिबुटिको पहिचान नभएको तथा अरु सम्भावित क्षेत्रमा ध्यान नपुगेको, वनमा आश्रित वर्ग समुदायमा सीपमुलक तालिमको कमी, जीविकोपार्जन सुधार योजना तथा कार्यक्रमको कमी, भू-उपयोगमा आयको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।

७.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

भूक्षय, वनविनाश, धुवाधुलोको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षण गर्न, वातावरणमैत्री विकास संस्थागत हुन नसक्नु, खोला सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोको अत्यधिक र अनियन्त्रित प्रयोग, प्राकृतिक स्रोतको अधिक दोहन, स्थानीय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको संरचना प्रभावकारी गराउनु, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी दायित्वबोध गराउनु प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

वन जगंल संरक्षण गर्न वन व्यवस्थापन समितिलाई व्यवस्थित गर्ने, नयाँ विरुवा रोप्ने, चरिचरनमा रोक लगाउने, जग्गा यकिन गरी अतिक्रमित जग्गा समेत लाई संरक्षण गर्नु पर्ने, विभिन्न जातजातिको विरुवा वेर्ना को उपलब्धता सहित घेरावेरा एवं संरक्षण, सम्वन्धित विज्ञबाट पहिचान गराई जडिबुटिको व्यवसायिकरण गर्ने, जैविक विविधतालाई संरक्षण गर्ने उपायको खोजी तथा कार्यान्वयन गर्ने, पिकनिक स्थलको निर्माण र व्यवस्थापन, जडिबुटि उत्पादन र सँकलन गर्ने, जडिबुटी सँरक्षणका लागी जनचेतना कार्यक्रम, उपभोक्ताहरूलाई सीपमुलक तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

७.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

वन, जलाधार र जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापन, बुलिङ्टार को आर्थिक समृद्धिमा योगदान र वातावरण सन्तुलन ।

लक्ष्य

जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै वन तथा जलाधारीय स्रोतहरूको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१.वन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण, वैज्ञानिक व्यवस्थापन र व्यावसायीकरण गर्नु ।
२.वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता हाँसिल गर्दै यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने ।

७.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ वन तथा भू उपयोग प्रणालीको संरक्षण, वैज्ञानिक व्यवस्थापन र व्यावसायीकरण गर्नु ।	
१.१ वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण गर्ने ।	१.१.१ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत् वन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गरिनेछ ।
	१.१.२ विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्ट्याई महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण गरिनेछ ।

	१.१.३मृत, क्षतिग्रस्त र रोगग्रस्त रुख तथा रुखका हाँगाहरू जङ्गलबाट हटाउन समुदायलाई प्राविधिक सहयोग गरिनेछ ।
उद्देश्य २वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता हाँसिल गर्दै यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्नु ।	
२.१ वन पैदावरमा आधारित प्रविधि विकास गरी नयां रोजगारी वृद्धि गर्ने ।	२.१.१ विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुडीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधीकरण र प्रविधि विकास गरी नयां रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना गरिनेछ ।
	२.१.२ जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
	२.१.३ गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा वजारीकरण गरिनेछ ।
	२.१.४ वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा व्यावसायीकरण गर्न नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

७.१.६ कार्यकमको प्राथमिकता

१.विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण गर्ने ।
२.जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
३.गैरकाठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा वजारीकरण गर्ने ।

७.१.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत् वन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण	संख्या			१ निरन्तर			गापा
२			१.१.२	ख	विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण	संख्या			१ निरन्तर			”
३			१.१.३	ख	मृत, क्षतिग्रस्त र रोगग्रस्त रुख तथा रुखका हाँगाहरू जङ्गलबाट हटाउन समुदायलाई प्राविधिक सहयोग	संख्या		१	१	१	३	”
४	२	२.१	२.१.१	ख	विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुडीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधीकरण र प्रविधि विकास गरी नयां रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना	प्रतिशत					१००	”
५			२.१.२	ग	जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या				१	१	”
६			२.१.३	क	गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा वजारीकरण	संख्या			१ निरन्तर			”
७			२.१.४	क	वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा व्यावसायीकरण गर्न नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन	संख्या		१			१	”

७.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम भई वन तथा जैविक स्रोतहरूको उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने	कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र	प्रतिशत						गापा	गापा		७	१३	३
असर १	वन संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण भएको हुने	उत्पादनमुखी वन क्षेत्र	प्रतिशत					१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.१	समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत् वन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण भएको हुने	पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण	संख्या		१ निरन्तर				"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.२	विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण भएको हुने	विशेष संरक्षण क्षेत्र	संख्या		१ निरन्तर				"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.३	मृत, क्षतिग्रस्त र रोगग्रस्त रुख तथा रुखका हाँगाहरू जङ्गलबाट हटाउन समुदायले प्राविधिक सहयोग पाएको हुने	प्राविधिक सहयोग	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१३	३

असर २	वन पैदावरमा आधारित प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी वृद्धि भएको हुने	रोजगारी	प्रतिशत					१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल २.१	विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुडीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधीकरण र प्रविधि विकास गरी नयां रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना भएको हुने	रोजगारी	प्रतिशत					१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल २.२	जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने	जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र	संख्या				१	१	"	"		७	१३	३
प्रतिफल २.३	गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा वजारीकरण भएको हुने	पैदावारको खेती	संख्या		१ निरन्तर				"	"		७	१३	३
प्रतिफल २.४	वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा व्यावसायीकरण गर्न नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन भएको हुने	नीति	संख्या		१			१	"	"		७	१३	३

७.२ जलाधार संरक्षण

७.२.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा ५०.९४ प्रतिशत अर्थात सबैभन्दा धेरै वन क्षेत्रले ओगटेको छ भने दोस्रोमा ४३.७४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन रहेको छ। कुनैपनि स्थानको समग्र भू-आवरण मध्ये ४० प्रतिशत भन्दा बढी वन क्षेत्र हुनु वातावरणीय सन्तुलनका हिसाबले सुखद विषय हो। यद्यपी सो वनको पूर्णत सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन खेती योग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अवलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ। अर्को तर्फ पछिल्लो यस गाउँपालिकामा आवस क्षेत्रले ओगटेको भू-भाग ६.३८ प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकाको भू-उपयोग यहाँको वनस्पतिले ओगटेको भू-भाग १३ प्रतिशत ओगटेको छ। यसको समयमै सदुपयोग गर्नु श्रेयष्कर देखिन्छ। जलक्षेत्रले ओगटेको भू-भाग १.३६ प्रतिशत साथै बालुवा र बगर क्षेत्र भने निकै कम अर्थात ०.८६ प्रतिशत मात्र देखिन्छ।

७.२.२ समस्या

जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी मापन केन्द्रको अभाव, जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन नहुनु, भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणमा भएको वृद्धि, वनजंगलको विनाशका कारण जमिनमाथिको वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, कृषि, जैविक विविधता र उर्जा लगायतका क्षेत्रहरू एवम् जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकुल प्रभाव पर्नु, जटिल भौगालिक अवस्था अनुरुपका विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्कको कमी हुनु तथा अन्तरनिकाय समन्वय नहुनु तथा नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायुको मुद्दा मूलप्रवाहीकरण तथा आन्तरिकीकरण नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

७.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्नु तथा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरू न्यून गरी अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्नु, आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउनु, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएका क्षेत्रको संरक्षण गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

अवसर

जलवायू परिवर्तनसम्वन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गरी अनूकुलन कार्यक्रम संचालन गर्नु, जलवायु परिवर्तनका कार्यक्रम मार्फत् विपन्न वर्गको आर्थिक स्तरमा सुधार, जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरण र अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालनबाट दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय सहयोग प्राप्त गर्न सकिने यसका अवसरहरू रहेका छन्।

७.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

जलवायु उत्थानशील समाज निर्माण, दिगो जल स्रोतको व्यवस्थापन।

लक्ष्य

जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने।

उद्देश्य

१.जलवायु परिर्वतनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण, अनुकूलन तथा समानुकुलन गर्न जनताको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

२. प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु।

७.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जलवायु परिर्वतनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण, अनुकूलन तथा समानुकुलन गर्न जनताको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।	
१.१ जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै अनुकूलन र न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्वन गर्न स्थानीय समुदाय लगायत सबै सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने	१.१.१ जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी तथ्यांकहरु संकलन गरी अनुकुलन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
	१.१.२ जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी जनतालाई सुसुचित गरिनेछ।
	१.१.३गापाको कृषि, वन, वस्ती तथा अन्य क्षेत्रमा परेको प्रभाव अध्ययन अनुसन्धान गरी अनुकूलन कार्यकममा जोड दिइनेछ।

उद्देश्य २ प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु ।	
२.१जलवायु परिवर्तनका असरहरूको जोखिममा रहेका प्राकृतिक स्रोत तथा जनताको उत्थानशीलता विकास गर्ने ।	२.१.१ वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	२.१.२जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने कार्य गरिनेछ।

७.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने ।
२.वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गर्ने ।
३.जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने ।

७.२.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी तथ्यांकहरु संकलन गरी अनुकुलन कार्यक्रम संचालन	संख्या		१	१	१	३	गापा
२			१.१.२	क	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी जनतालाई सुसुचित	संख्या		१	१	१	३	”
३			१.१.३	ख	गापाको कृषि, वन, वस्ती तथा अन्य क्षेत्रमा परेको प्रभाव अध्ययन अनुसन्धान गरी अनुकूलन कार्यक्रममा जोड	संख्या		१	१	१	३	”
४	२	२.१	२.१.१	ख	वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन	संख्या		१ निरन्तर				”
५			२.१.२	क	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने कार्य	संख्या		१	१	१	३	”

७.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	उपलब्धि २०७९/८०	उपलब्धि २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण भएको हुने	उर्जा क्षेत्रबाट हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जन कम हुने (CO_2)	Gg						गापा	गापा		७	१३	३
		औद्योगिक क्षेत्र बाट हरित ग्याँस उत्सर्जन कम हुने	Gg						"	"		७	१३	३
		विपदको वेला मृत्यु भएका, हराएका र घाइते हुनेको संख्या घट्ने (प्रति १ लाखमा)	संख्या						"	"		७	१३	३
असर १	प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने	जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि	प्रतिशत					१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.१	वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन भएको हुने	पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण	संख्या		१ निरन्तर				"	"		७	१३	३

प्रतिफल १.२	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी जनतालाई सुसुचित	कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.३	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने कार्य भएको हुने	पूर्वतयारी तथा सचेतना	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.४	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी तथ्यांकहरु संकलन गरी अनुकुलन कार्यक्रम संचालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१३	३

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदूषण जस्ता समस्याको रूपमा देखिएका छन्। वायु र जल प्रदूषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ। नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ भनी मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ । वातावरण संरक्षण गर्न आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था हुन सकेको छैन । वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट पनि अझ प्रभावकारी नीतिनिर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न जरूरी छ । जसका लागि प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन गरेर मात्र सञ्चालनको अनुमति दिने, वायु र ध्वनि प्रदुषण गर्ने सवारी साधनहरू र कलकारखानाहरू आदिलाई तिनीहरूबाट हुने प्रदूषणको मात्राका आधारमा मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने जस्ता कार्य सरकारी स्तरबाट हुन आवश्यक छ । वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गर्दै मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिकस्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

७.३.२ समस्या

फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण, प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, प्रदूषकलाई नियमानुसार तिराउने व्यवस्था नहुनु, फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुनु, सडकहरु कच्ची तथा नाला र ढलको व्यवस्था नहुनु, स्वास्थ्य तथा सरसफाईसम्वन्धी सचेतनाको कमी हुनु, खुल्ला रुपमा दाह संस्कार गर्ने गरको, ढल निकासको समस्या रहेको, वातावरण प्रदूषण, सार्वजनिक शौचालय नभएका प्रमुख समस्या हुन् ।

७.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जङ्गलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादिको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको व्यवस्था हुनु, फोहोर मैलाको व्यवस्थापनमा गापा सक्रिय रहनु, सडक, पुल पुलेसा र ढल निकासको लागि गापाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गर्नु जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

७.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार; समृद्ध बुलिङ्टारको आधार ।

लक्ष्य

वातावरणमैत्री विकास मार्फत् सफा, स्वच्छ र हरित वातावरणसहितको समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

उद्देश्य

१. उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउनु ।

२. जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।

३. प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

७.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउनु ।	
१.१ वातावरणमैत्री प्रविधि, अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार गर्ने	१.१.१ वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गरिनेछ ।

	१.१.२ अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास गरिनेछ ।
	१.१.३गाउँपालिकामा वातावरण शिक्षा प्रचारप्रसार गरिनेछ ।
उद्देश्य २जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।	
२.१ विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।	
३.१फोहोरमैला, ढल निकास, भूक्षय, खोला कटान, वनविनास, धुवाधुलोको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षण गर्ने ।	३.१.१ फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
	३.१.२ ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
	३.१.३ वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन कम गर्न पुनः प्रशोधन एवम् पुनःप्रयोग गर्ने (Recycle and Reuse) कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन गर्ने ।

२.ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माणगर्ने ।

३.वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन कम गर्न पुनः प्रशोधन एवम् पुनःप्रयोग गर्ने (Recycle and Reuse) कार्यक्रम सञ्चालनगर्ने ।

७.३.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार	संख्या			१		१	गापा
२			१.१.२	ख	अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास	संख्या		१	१	१	३	"
३			१.१.३	क	गाउँपालिकामा वातावरण शिक्षा प्रचारप्रसार	संख्या		२	२	२	६	"
४	२	२.१	२.१.१	क	वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन	संख्या		१	१	१	३	"
५	३	३.१	३.१.१	ख	फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग	संख्या			१ निरन्तर			"
६			३.१.२	ख	ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण	संख्या		१	१	१	३	"
७			३.१.३	क	वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन कम गर्न पुनः प्रशोधन एवम् पुनःप्रयोग गर्ने (Recycle and Reuse) कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	३	"

७.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	वातावरणमैत्री विकास मार्फत् सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण सहितको समृद्धि हाँसिल भएको हुने	वनले ढाकेको क्षेत्र वृद्धि हुने	प्रतिशत	५२.१७				५५	गापा	गापा		७	१५	८
		संरक्षित क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत						"	"		७	१५	८
असर १	उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री भएको हुने	वातावरणमैत्री पूर्वाधार	प्रतिशत					१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.१	वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार भएको हुने	नीति तथा मापदण्ड	संख्या			१		१	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.२	अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास भएको हुने	क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.३	गाउँपालिकामा वातावरण शिक्षा प्रचारप्रसार भएको हुने	वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसार	संख्या		२	२	२	६	"	"		७	१५	८
असर २	जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम भएको हुने	पर्यावरणीय सन्तुलन	प्रतिशत					१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल २.१	वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन भएको हुने	सहभागितामूलक व्यवस्थापन	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१५	८
असर ३	प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत	प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण	प्रतिशत					१००	"	"		७	१५	८

	सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन भएको हुने													
प्रतिफल ३.१	फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग भएको हुने	नवीन प्रविधिको प्रयोग	संख्या		१ निरन्तर				"	"		७	१५	८
प्रतिफल ३.२	ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	ढल निकास	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१५	८
प्रतिफल ३.३	वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन कम गर्न पुनः प्रशोधन एवम् पुनःप्रयोग गर्ने (Recycle and Reuse) कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	(Recycle and Reuse) कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	३	"	"		७	१५	८

७.४ विपद व्यवस्थापन

७.४.१ पृष्ठभूमि

विपद् भन्नाले चट्याङ्ग, असिना, भूकम्प, आगलागि, बाढी पहिरो, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, अनिकाल, महामारी, युद्ध, भोकमरी, आदिबाट सिर्जित समाजको अस्तव्यस्त अवस्थालाई बुझिन्छ । यी अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनमा पनि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवम् पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी जस्ता कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक रहेको छ ।

७.४.२ समस्या

न्यून संख्यामा रहेको स्वास्थ्य संस्थामा पूर्वाधारको कमी, उपकरणको कमी रहेको, सुरक्षित आवास गृह नभएको, उचित समन्वयको कमी भएको, संख्या र तालिमको कमी भएको, सरसफाई तथा खानपानमा सतर्कता सम्बन्धी चेतनाको कमी, नदी कटान, डुवान, बाढी जस्ता प्रकोपको सम्भावना रहेको, खुला स्थलको कमी, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

७.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्व सुचना प्रणालीको व्यवस्था गरी जनतालाई सचेत गराउन, विपद् व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पूर्नस्थापन गर्न, विपद् व्यवस्थापनमा सरकारी, गैरसरकारी र नीजी क्षेत्रको संलग्नतामा एकीकृत कार्यक्रम संचालन गर्न, भूक्षय, बाढी, पहिरो, चट्याङ, आगलागी, जोखियूक्त बस्ती, लगायतका विपद्को पूर्व सुचना र पूर्व सावधानी नअपनाउनु जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

स्वास्थ्य संस्था तथा प्रहरी चौकी रहेको, पर्याप्त खुला क्षेत्र भएको, मानव संसाधन भएको, भवन आचारसंहिता लागू भएको, गापाले विपद् व्यवस्थापन नीति र संयन्त्र निर्माण गरी जनशक्ति र उद्धार सामग्रीको व्यवस्था गर्न , पूर्वाधार निर्माण गर्दा विपद् व्यवस्थापनलाई ध्यानमा राखेर दीगो र वातावरणमैत्री बनाउने, छरिएर रहेका जोखिमयूक्त वस्तीहरुको स्थानान्तरणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरि कार्य प्रारम्भ गर्न जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

७.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

पूर्वाधारयुक्त विपद् उत्थानशील समाजको विकास, विपद् न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा एकीकृत कार्यक्रम

लक्ष्य

प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् एवम् जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१.जोखिम न्यूनीकरण र पूर्नस्थापनाका लागि भरपर्दो सुचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२.बाढी, पहिरो, भू क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गरी जोखिममा परेका वस्तीहरु सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गर्नु ।

३. विपद् पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु ।

७.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जोखिम न्यूनीकरण र पूर्नस्थापनाका लागि भरपर्दो सुचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	
१.१ विपद्को न्यूनीकरण र पूर्नस्थापनाको व्यवस्थापन गर्ने ।	१.१.१ विपद्को पूर्वानुमान सम्वन्धी सुचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
	१.१.२ गापामा विपद् सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.३नदी नियन्त्रण तथा भूव्यवस्थापन कार्य गरिनेछ ।

उद्देश्य २बाढी, पहिरो, भू क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गरी जोखिममा परेका वस्तीहरु सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	
२.१ जोखिममा परेका वस्तीहरु सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।	२.१.१ जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ भू उपयोग नीती निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरिनेछ ।
उद्देश्य ३विपद् पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु ।	
३.१विपद् पश्चात्को पूर्नस्थापनाको व्यवस्थापन गर्ने ।	३.१.१ विपद् पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास गरिनेछ ।

७.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.गापामा विपद् सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२.नदी नियन्त्रण तथा भूव्यवस्थापन कार्य गर्ने ।

३. जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गर्ने ।

७.४.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	विपद्को पूर्वानुमान सम्वन्धी सुचना प्रणालीको विकास	संख्या					१	गापा
२			१.१.२	ख	गापामा विपद् सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन	संख्या					१	”
३			१.१.३	ख	नदी नियन्त्रण तथा भूव्यवस्थापन कार्य	संख्या		१	१	१	३	”
४	२	२.१	२.१.१	ख	जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण	संख्या					१	”
५			२.१.२	क	भू उपयोग नीती निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान	संख्या					१	”
६	३	३.१	३.१.१	ख	विपद् पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास	संख्या		१ निरन्तर				”

७.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	उपलब्धि २०७९/८०	उपलब्धि २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगोल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् एवम् जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण भएको हुनेछ	विपद्का घटनाहरूबाट मृत्यु हुनेको संख्या घटेको हुने	संख्या					०	गापा	गापा		६	११	८
असर १	जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्व- चेतावनी प्रणाली सुदृढ भएको हुने	विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा र पहिचान हुने	संख्या		१ निरन्तर				”	”		६	११	८

प्रतिफल १.१	विपद्को पूर्वानुमान सम्वन्धी सुचना प्रणालीको विकास भएको हुने	सुचना प्रणाली	संख्या					१	”	”		६	११	८
प्रतिफल १.२	गापामा विपद् सम्वन्धी योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको हुने	योजना	संख्या					१	”	”		६	११	८
असर २	विपद् पश्चातको पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्य सवल र उत्थानशील भएको हुने	उत्थानशील जनसंख्या	प्रतिशत					१००	”	”		६	११	८
प्रतिफल २.१	जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण भएको हुने	योजना	संख्या					१	”	”		६	११	८
प्रतिफल २.२	भू उपयोग नीती निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान भएको हुने	नीती	संख्या					१	”	”		६	११	८
प्रतिफल २.३	विपद् पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास भएको हुने	उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र	संख्या		१ निरन्तर				”	”		६	११	८

परिच्छेद ८ : शुसासन तथा संस्थागत विकास

८.१ मानव संसाधन विकास

८.१.१ पृष्ठभूमि

उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समृद्ध गापा निर्माणको प्रमुख स्रोत जनशक्ति हो । शिक्षालाई सीपसँग, सीपलाई उत्पादनसँग, उत्पादनलाई बजारसँग र बजारलाई रोजगारीका अवसर र आर्थिक विकाससँग जोड्न सक्ने जनशक्तिको आवश्यकता छ । युवा जनशक्तिलाई प्रबिधियूक्त सीप प्रदान गरी दक्ष र प्रतिस्पर्धि बनाउन जरुरी छ । उपयुक्त वातावरण र सामुहिकताबाट उद्यमशीलताको विकास गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकास हुन्छ ।

बुलिङ्गटार गापामा विभिन्न जातजाति, धर्म संस्कृति सामुदायको वसोवास रहेको, विभिन्न तालिम, सेमिनारको व्यवस्था रहेको, सबै जातजाति, धर्म संस्कृतिको सुधार गर्न प्रयास गरिएको, लैङ्गिक, जातिगत, गरिवी, धार्मिक संस्कृतिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई उनिहरुको न्याय सम्बन्धी विभिन्न पहल भएको छ ।

८.१.२ समस्या

मानव विकासका लागि सामाजिक विकास गर्नु पर्ने, सबै जनजाति, धर्मसंस्कृति, परम्परालाई सम्मान गर्नुपर्ने र सम्पूर्ण मानव जातिले सम्मान पूर्वक वाँचन पाउने, सामाजिक आर्थिक स्तरलाई धार्मिक सुधार गर्नेलाई विभिन्न तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने, लैङ्गिक, जातजाति, अपाङ्गता व्यक्तिलाई समाजमा हुने दृष्टिकोण फरक भएकाले उनिहरुको सम्मानको लागि विभिन्न आर्थिक अवस्था सुधारको निम्ति, समाजिक प्रठिस्ठाको निम्ति सिप कार्यक्रम, जनचेतना मूलक कार्यक्रम हुनुपर्ने देखिन्छ । गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको आपूर्ति हुन नसक्नु, उपलब्ध जनशक्ति दक्ष र प्रबिधिमैत्री नहुनु, उत्पादित जनशक्ति बेरोजगार हुनु, गापामा जनशक्ति व्यवस्थापनको योजना नहुनु, शिक्षा बजारमुखी हुन नसक्नु, गापामा उद्यमशीलता सम्बन्धि कार्यक्रम संचालन नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

८.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

समाजमा अझै पनि विद्यमान लैगिक विभेद, जातिय विभेद, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई हेर्ने दृष्टिमा फरक ल्याउन, गापामा आवश्यक पर्ने जनशक्ति उपलब्ध गराई गापाको दैनिक कार्यलाई चुस्तदुरुस्त बनाउन, गापाले जनशक्ति व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न र कर्मचारीहरुको स्थायित्व प्रदान गर्न, उपलब्ध जनशक्तिलाई तालिम, सपि र प्रविधि उपलब्ध गराई दक्षता अभिबृद्धि गर्न, सीपलाई उद्यमशीलतामा जोडी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको निर्माण गर्न, नाफामूलक क्षेत्रको पहिचान, सीप, पूजी तथा प्रविधि प्रदान गरी उद्यमशीलतामा संलग्न गराउन जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

सबै जातजाति, धर्मसंस्कृतिका सामुदाय स्वतन्त्र पूर्वक बाँच्न पाउने, सामाजिक आर्थिक अवस्था सुधार हुने र समृद्ध बुलिङ्गटारको नारालाई टेवा पुऱ्याउने, गापाले जनशक्ति व्यवस्थापनसम्वन्धी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न, उपलब्ध जनशक्तिलाई सीपमूलक तालिम र प्रविधि उपलब्धगराई उनीहरुको दक्षता अभिबृद्धि गर्न, प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना र संचालन गरी प्राविधिक जनशक्ति तयार गर्न, बेरोजगार युवाहरुलाई सीपमूलक तालिम प्रविधि र पूजी उपलब्ध गराई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराई आत्मनिर्भर बनाउन, वैदेशिक रोजगारिबाट फर्केका युवाहरुलाई उद्यमशील कार्यमा संलग्न गराई गाउँमा नै बस्ने बातावरण सिर्जना गर्न जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

८.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच : दक्ष मानव संसाधनको विकास, गुणस्तरीय र प्राविधिक शिक्षामा विकास

लक्ष्य : आगामी ५ वर्ष भित्र कम्तिमा १५० जना प्राविधिक शिक्षाले निपूर्ण जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

उद्देश्य

१. राष्ट्र विकासका लागि आवश्यक जनशक्ति बुलिङ्गटारले प्रदान गर्नु ।

२. गरिबी र बेरोजगारीको अवस्थालाई माथि उकासेर, बाहिर गइरहेको पूजीलाई बुलिङ्गटार भित्रै सिमित गर्नु ।

८.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ राष्ट्र विकासका लागि आवश्यक जनशक्ति बुलिङ्गटारले प्रदान गर्नु ।	
१.१ विद्यालयको शिक्षालाई बजारको माग र सीपसँग आवद्ध गर्ने ।	१.१.१ उत्पादन क्षेत्रलाई चाहिने मध्यम खाले जनशक्ति उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

	१.१.२ युवाहरूलाई माग तथा आवश्यकताका आधारमा अल्प, मध्यम तथा लामो अवधिको व्यावसायिक तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.३ विदेशबाट फर्केकाले सिकेको सीपको प्रयोग गरी स्वरोजगार हुन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
उद्देश्य २गरिबी र बेरोजगारीको अवस्थालाई माथि उकासेर, बाहिर गइरहेको पूजीलाई बुलिङ्गटार भित्रै सिमित गर्नु ।	
२.१ जनशक्ति उत्पादन गर्दा प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकासमा जोड दिने ।	२.१.१ आर्थिक तथा सामाजिक हिसाबले पछि परेका समूहको क्षमता विकासका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसरमा छात्रबृत्ति लगायत सुविधाहरू प्रदान गरिनेछ ।
	२.१.२ प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीपलाई समाज तथा बजारको आवश्यकतासँग समायोजन गरिनेछ ।

८.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.युवाहरूलाई माग तथा आवश्यकताका आधारमा अल्प, मध्यम तथा लामो अवधिको व्यावसायिक तालिम सञ्चालन गर्ने ।
२.विदेशबाट फर्केकाले सिकेको सीपको प्रयोग गरी स्वरोजगार हुन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
३.प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीपलाई समाज तथा बजारको आवश्यकतासँग समायोजनगर्ने ।

८.१.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	उत्पादन क्षेत्रलाई चाहिने मध्यम खाले जनशक्ति उत्पादनलाई प्राथमिकता	प्रतिशत					१००	गापा
२			१.१.२	ख	युवाहरूलाई माग तथा आवश्यकताका आधारमा अल्प, मध्यम तथा लामो अवधिको व्यावसायिक तालिम सञ्चालन	संख्या		३	३	३	९	"
३			१.१.३	क	विदेशबाट फर्केकाले सिकेको सीपको प्रयोग गरी स्वरोजगार हुन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन	प्रतिशत					१००	"
४	२	२.१	२.१.१	क	आर्थिक तथा सामाजिक हिसाबले पछि परेका समूहको क्षमता विकासका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसरमा छात्रबृत्ति लगायत सुविधाहरू प्रदान	संख्या		८	८	८	२४	"
५			२.१.२	क	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीपलाई समाज तथा बजारको आवश्यकतासँग समायोजन	प्रतिशत					१००	"

८.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	दिगो विकास र समृद्धिका लागि आवश्यक जनशक्तिको उत्पादन र उपयोग भएको हुने	प्राविधिक विषयमा वार्षिक स्नातक गर्ने जनशक्ति	संख्या						गापा	गापा		२	४	६
असर १	समग्र विकासको लागि आवश्यक जनशक्ति प्रक्षेपण र उत्पादन गर्ने व्यवस्था भएको हुने	दक्ष जनशक्तिको प्रक्षेपण	संख्या						"	"		२	४	६
प्रतिफल १.१	प्रदेश सरकार, स्थानीय तह र निजी क्षेत्रलाई आवश्यक पर्ने जनशक्तिको प्रक्षेपण भएको हुने	जनशक्ति प्रक्षेपण	संख्या						"	"		२	४	६
प्रतिफल १.२	प्रक्षेपण अनुसार, दक्ष, अदक्ष र उच्च शिक्षा गरी जनशक्ति उत्पादन गर्ने योजना तयार गरी कार्यान्वयन भएको हुने	जनशक्ति वर्गीकरण र उत्पादन कार्ययोजनाको निर्माण	संख्या				१	१	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.३	विद्यालय र अन्य शैक्षिक संस्थासँग सहकार्य गरी आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने व्यवस्था भएको हुने	उच्चस्तरको जनशक्ति उत्पादन गर्ने सहकार्य भएका शैक्षिक संस्थाको नाम र संख्या	संख्या				१	१	"	"		२	४	६

८.२ संस्थागत क्षमता विकास र सेवा प्रवाह

८.२.१ पृष्ठभूमि

बुलिङ्गटार गापामा सुशासन कायम गरी सेवा प्रवाहमा सरलता र सहजता ल्याउन आवश्यक छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शि, भ्रष्टाचारमुक्त, जनमुखी र सहभागितामूलक बनाउदै गापावाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गराउन जरुरी छ । गापाका कर्मचारीहरुलाई गण्डकी प्रदेशको समन्वय र अन्य सम्वन्धित कार्यालयको संयोजनमा तालिम र प्रविधियूक्त बनाई उनहिरुको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, निष्पक्ष, पारदर्शि र प्रभावकारी बनाउदै गापामा सुशासन कायम गर्न सकिन्छ ।

८.२.२ समस्या

स्थानीय सरकार संचालनमा अनुभवको कमी हुनु, गापामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा सुशासन कायम गर्ने ज्ञान, सीप र दक्षताको कमी हुनु, कर्मचारीहरुमा सुशासनसम्वन्धी प्रर्याप्त तालिम र प्रशिक्षणको अवसर प्राप्त नहुनु, सेवा प्रवाहमा प्रविधि प्रयोगको कमी हुनु, सेवा प्रवाह सरल, सहज, निष्पक्ष, पारदर्शि र जनमुखी हुन नसक्नु, समयोजन प्रकृयाले कर्मचारी स्थायित्व कायम हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

८.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शि, भ्रष्टाचारमुक्त, जनमुखी र सहभागितामूलक बनाई सुशासन कायम गर्न, कर्मचारिहरुलाई सुशासनसम्वन्धी तालिम र प्रशिषण प्रदान गरी उनीहरुको दक्षता अभिबृद्धि गर्न, गापावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्न, गापाकाका वडा कार्यालय र सम्वन्धित शाखाहरुको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न, सुचना तथा आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्न र योग्य, दक्ष र प्राविधिक कर्मचारिको व्यवस्थ गर्न, निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाइ जनउत्तरदायी, जिम्मेवार र जवाफदेही बनाई सुशासन कायम गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

सुशासनसम्वन्धी नीति, नियम र कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न, कर्मचारीहरुलाई सुशासनसम्वन्धी तालिम प्रदान गरी उनीहरुको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गर्न, सेवा प्रवाहकार्य प्रविधियूक्त, छिटो, छरितो र पारदर्शि बनाई जनउत्तरदायि बुलिङ्गटारको सरकारको प्रत्याभूति दिन, स्वच्छ, निष्पक्ष, जनमुखी र भ्रष्टाचारमूक्त बुलिङ्गटार सरकार संचालन गर्न जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

८.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच : सबल र सक्षम संस्थाहरुको व्यवस्थापन, तालिम र प्रशिक्षणको माध्यम

लक्ष्य : आगामी ५ वर्षमा गा.पा. भित्र ५ बटा विभिन्न संघ संस्था स्थापना र सञ्चालनमा रहने ।

उद्देश्य

१. गा.पा. भित्र आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरी आर्थिक स्तर वृद्धि गर्नु
२. स्थानीय जनताको बेरोजगारी समस्या हटाई रोजगारी सिर्जना गर्नु

८.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ संघिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानूनको परिपालनाबाट सेवाप्रवाहमा प्रभावकारीता एवं सुशासन अभिवृद्धि गर्नु ।	
१.१ प्रशासनिक संयन्त्रको मनोवल उच्च राख्न आवश्यक पर्ने संयन्त्रको स्थानीय परिप्रेक्ष र आवश्यकताका आधारमा नीतिगत व्यवस्था गर्ने।	१.१.१ गाउँपालिका प्रहरी सम्वन्धि नीति तथा कानुन तर्जुमा गरिनेछ ।
	१.१.२ कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन प्रभावकारी वनाउन वैज्ञानिक प्रोत्साहन प्रणाली लागु गरिनेछ ।
उद्देश्य २प्रभावकारी सँगठन संरचना निर्माणका साथै संस्थागत क्षमता विकास भई गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा अभिवृद्धि गर्नु	
२.१ "स्मार्ट कर्मचारी प्रशासन"को संरचनात्मक व्यवस्था र जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको क्षमता बृद्धी गर्ने ।	२.१.१ परिवर्तित अवस्थालाई वैज्ञानिक विश्लेषण गरि संगठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने नीति लिईनेछ ।

	२.१.२ जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि, कार्य विभाजन तथा आचार संहिता निर्माण गरी लागु गरिनेछ।
	२.१.३ सेवाग्राहीहरुलाई गुणस्तरीय र सहज सेवा प्रदान गर्नका लागि सेवाग्राही मैत्री वडा कार्यालयको घोषणा गर्ने नीति लिईनेछ।
	२.१.४ गाउँपालिकामा मालपोत र नापी कार्यालय स्थापना गर्न पहल गरिनेछ।

८.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन प्रभावकारी वनाउन वैज्ञानिक प्रोत्साहन प्रणाली लागु गर्ने।
२. गाउँपालिकामा मालपोत र नापी कार्यालय स्थापना गर्न पहल गर्ने।
३. जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि, कार्य विभाजन तथा आचार संहिता निर्माणगर्ने।

८.२.७विस्तृत कार्यक्रम

क्र	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	गाउँपालिका प्रहरी सम्वन्धि नीति तथा कानुन तर्जुमा	संख्या		१			१	गापा
२			१.१.२	क	कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन प्रभावकारी बनाउन वैज्ञानिक प्रोत्साहन प्रणाली लागु	प्रतिशत		१			१	"
३	२	२.१	२.१.१	क	परिवर्तित अवस्थालाई वैज्ञानिक विश्लेषण गरि संगठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने नीति	संख्या		१			१	"
४			२.१.२	क	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि, कार्य विभाजन तथा आचार संहिता निर्माण गरी लागु	संख्या		१			१	"
५			२.१.३	क	सेवाग्राहीहरुलाई गुणस्तरीय र सहज सेवा प्रदान गर्नका लागि सेवाग्राही मैत्री वडा कार्यालयको घोषणा गर्ने नीति	संख्या		१			१	"
६			२.१.४	ग	गाउँपालिकामा मालपोत र नापी कार्यालय स्थापना	संख्या				१	१	"

८.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि २०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तह एवं कार्यालयहरुको क्षमता विकास, प्रभावकारी एवं गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चिता र जवाफदेहीता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय संघ संस्थाहरु गैसस, निजी, सहकारी, एवं गैससहरुको प्रवर्द्धनका साथै पारदर्शिता र सुशासन अभिवृद्धि भएको हुनेछ	प्रतिव्यक्ति बार्षिक बजेट लगानी (रु.हजारमा)	रु.						गापा	गापा		८	१६	७
		लक्षितवर्ग, सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	संख्या/ घरधुरी						"	"		८	१६	७
		गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	१५					"	"		८	१६	७
असर १	संघिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानूनको परिपालनाबाट सेवाप्रवाहमा प्रभावकारीता एवं सुशासन अभिवृद्धि भएको हुनेछ	गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेका कानून तथा नीति	संख्या						"	"		८	१६	७
		ऐन	संख्या						"	"		८	१६	७
		नियमतथाविनियम	संख्या						"	"		८	१६	७
		निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या						"	"		८	१६	७
		नीति तथा मार्गदर्शन	संख्या						"	"		८	१६	७
		क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व, योजना तथा	संख्या						"	"		८	१६	७

		बजेट तर्जुमा, अनुगमनआदि)												
		अभ्यास गरिएका सामाजिक जवाफदेहिताका औजारका प्रकार (क्षतिपूर्ति सहिको नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, समुदाय स्कोर कार्य आदि)	संख्या						”	”		८	१६	७
		स्थानीय कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरु (संचार माध्यम,सुचना पाटी, अन्तरक्रिया, लिखित प्रतिक्रिया, सुभाव पेटिक, सामाजिक सञ्जाल आदि)	संख्या						”	”		८	१६	७
		गाउँपालिका पेश भएका सरकार संचालन तथा सेवा प्रवाहसम्बन्धी गुनासो सुनुवाई	संख्या						”	”		८	१६	७
प्रतिफल १.१	गाउँपालिका प्रहरी सम्वन्धि नीति तथा कानुन तर्जुमा भएको हुने	नीति	संख्या		१			१	”	”		८	१६	७

प्रतिफल १.२	कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन प्रभावकारी वनाउन वैज्ञानिक प्रोत्साहन प्रणालीको नीतिगत व्यवस्था भएको हुने	नीति	संख्या		१			१	”	”		८	१६	७
असर २	प्रभावकारी सँगठन संरचना निर्माणका साथै संस्थागत क्षमता विकास भई गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ	गाउँपालिकामाकार्यरत मानव संशाधन	संख्या	१५७					”	”		८	१६	७
		गाउँपालिकाबाटप्रवाहित सेवा तथा सुविधा	प्रकार						”	”		८	१६	७
		गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय भवन	संख्या	६	भवन भएकाको स्तरोन्नति			२	”	”		८	१६	७
		सेवा सुचारु सेवा तथा श्रोत केन्द्र (स्वास्थ्य, कृषि, पशु सेवा, शिक्षा, सूचना)	संख्या						”	”		८	१६	७
		गाउँपालिकामा संचालित संघीय र प्रदेश आयोजना तथा कार्यक्रम एवं इकाई	संख्या						”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.१	परिवर्तित अवस्थालाई वैज्ञानिक विश्लेषण गरि संगठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने नीतिबनेको हुने		संख्या		१			१	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.२	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि, कार्य विभाजन तथा आचार संहिता निर्माण नीति तथा कार्यक्रम भएको हुने		संख्या		१			१	”	”				
प्रतिफल २.३	सेवाग्राही मैत्री वडा कार्यालयको घोषणा भएको हुने		संख्या		१			१	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.४	गाउँपालिकामा मालपोत र नापी कार्यालय स्थापना भएको हुने		संख्या				१	१	”	”		८	१६	७

८.३ लेखा परिक्षण

८.३.१ पृष्ठभूमि

हरेक चौमासिकमा गाउँपालिका रहेको आ.ले.प शाखाबाट आन्तरिक लेखापरिक्षण भईरहेको, आन्तरिक लेखापरिक्षणबाट नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता र प्रभावकारिताको पक्षलाई ध्यान दिई राज्य कोषको दुरप्रयोग हुनबाट रोकिएको, लेखा परिक्षणका क्रममा भौचर, बैंक, नगदि किताक, बैंक स्टेटमेन्ट, बिल भरपाई सम्पूर्ण उपलब्ध छ ।

८.३.२ समस्या

अघिल्लो पक्षको बेरुजु फछ्र्योट सम्बन्धि ध्यान नपुगेको, सम्झौता अघि काम गर्ने र सम्झौता अघिको बिल ल्याउने प्रवृतिमा सुधार गर्नुपर्ने, करार कर्मचारी दरबन्दी संख्या भन्दा बढी रहेको हुनाले सुर्धानुपर्ने देखिन्छ ।

८.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

लेखा परिक्षण गर्ने क्रममा आवश्यक तयारी पुग्न गाह्रो, लेखा क्रममा सुत्र सिसटमको प्रयोग गर्नुपर्नेमा केहि कारोबारहरु सिस्टम भन्दा बाहिर गर्ने प्रवृति भएको, गाउँपालिकाबाट विभिन्न शिर्षकमा गर्ने खर्चहरुमा प्रभावकारिता, मितव्ययिता र नियमितता कायम गर्न चुनौती देखिन्छ ।

अवसर

लेखा परिक्षण गर्नाले स्थानिय तहका समस्याहरु पहिचान भएको, स्थानिय तहमा बढ्दो भ्रष्टचार, अनियमितता जस्ता कुराहरुलाई रोक्ने अवसर हुने, संघिय, प्रदेश र स्थानिय तहबीय हुने राजश्व संकलन, बाँडफाँड, राजश्व दाखिला भएको वा नभएको जानकारी हुने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

८.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच : गाँउपालिकाको लक्ष्य हासिल गर्न लेखाको माध्यम, चुस्त, दुरुस्त र प्रभावकारिता कायम

लक्ष्य : विगतका वर्षहरुमा देखिएको बेरुजु रकमलाई आगामी वर्षमा न्यनतम गर्दै लैजाने

उद्देश्य :

१. लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययिता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।
२. स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी गर्नु ।

८.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययिता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।	
१.१ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।	१.१.१ वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजस्व परिचालनको क्षमता वृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.२ वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।
उद्देश्य २स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी गर्नु ।	
२.१ समाबेशी सहभागीतामुलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया, सामाजिक उत्तरदायित्व तथा जबाफदेहिताका बिधिहरुको कार्यान्वयनलाई संस्थागत गर्ने ।	२.१.१ उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आ व को श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिसक्नु पर्ने नीति ल्याईने छ ।
	२.१.२ लाभलागत विश्लेषणका आधारमा योजनाको छानौट तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	२.१.३ स्थानीय वस्तुगत विवरण, तथ्यांक र आवश्यकताको आधारमा योजना तर्जुमा गरिनेछ ।

८.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजस्व परिचालनको क्षमता वृद्धि गर्ने ।
२. लाभलागत विश्लेषणका आधारमा योजनाको छानौट तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
३.वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।

८.३.७विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य २०७८/७९	लक्ष्य २०७९/८०	लक्ष्य २०८०/८१	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
१	१	१.१	१.१.१	क	वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि	प्रतिशत					१००	गापा
२			१.१.२	क	वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार	प्रतिशत					१००	"
३	२	२.१	२.१.१	क	उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आ व को श्रावण मसान्त भित्र प्रचलिन कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिसक्नु पर्ने नीति	प्रतिशत					१००	"
४			२.१.२	क	लाभलागत विश्लेषणका आधारमा योजनाको छानौट तथा कार्यान्वयन	प्रतिशत					१००	"
५			२.१.३	क	स्थानीय वस्तुगत विवरण, तथ्यांक र आवश्यकताको आधारमा योजना तर्जुमा	प्रतिशत					१००	"

८.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सुचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१							
प्रभाव	लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययिता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम भएको हुनेछ	कूल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन भएका आयोजनाको अनुपात	प्रतिशत					१००	गापा	गापा		८	१६	७
		समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रमको अनुपात	प्रतिशत					१००	"	"		८	१६	७
असर १	स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी भएको हुनेछ	स्थानीय गौरवका आयोजनाहरुको सूची	संख्या						"	"		८	१६	७
		तर्जुमा भएका विषयगत रणनैतिक योजना (विषय)	क्षेत्र	५					"	"		८	१६	७
		वार्षिक योजनामा आर्थिक विकास तथा आयमूलक क्षेत्रमा लगानी अनुपात	प्रतिशत						"	"		८	१६	७
		आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, बार्षिक)	पटक						"	"		८	१६	७
		गाउँपालिकाबाट प्रकाशित दस्तावेज र प्रतिवेदन	संख्या						"	"		८	१६	७

		सहभागिता मुलक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन प्रक्रियामा लक्षितवर्ग/समुदायको प्रतिनिधित्व (महिला, दलित, जनजाति र बालबालिका)	संख्या						”	”		८	१६	७
प्रतिफल १.१	वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि भएको हुने	प्रतिशत						१००	”	”		८	१६	७
प्रतिफल १.२	वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार भएको हुने	प्रतिशत						१००	”	”		८	१६	७
प्रतिफल १.३	उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आ व को श्रावण मसान्त भित्र प्रचलिन कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिसक्नु पर्ने नीति ल्याईने	प्रतिशत						१००	”	”		८	१६	७
प्रतिफल १.४	लाभलागत विश्लेषणका आधारमा योजनाको छानौट तथा कार्यान्वयन भएको हुने	प्रतिशत						१००	”	”		८	१६	७

प्रतिफल १.५	स्थानीय वस्तुगत विवरण, तथ्यांक र आवश्यकताको आधारमा योजना तर्जुमा भएको हुने	प्रतिशत						१००	"	"		८	१६	७

८.४ राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन

८.४.१ पृष्ठभूमि

प्रशासनिक सुशासन सँगसँगै वित्तीय सुशासन कायम गर्न सकेमा गापाको आर्थिक समृद्धि सम्भव हुन्छ । छनौट भएका आयोजनाहरुमा खर्चको व्यवस्थापन, आयोजनाको ठेक्कापट्टा पारदर्शि र प्रविधिमैत्री ढंगले प्रतिस्पर्धाको आधारमा गर्ने, खरिद् प्रकृयालाई नियम संगत ढंगले पारदर्शि बनाउने र वित्तयि प्रणालीलाई सुदृढिकरण गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्न सकिन्छ । यसको साथै राजश्व र व्ययको अनुमान, लेखापरिक्षण प्रणाली र वित्तीय प्रणालीलाई नियमित र प्रभावकारी वनाउन पर्दछ । गापाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारलाई वैकिङ प्रणाली मार्फत संचालन गर्न आधुनिक प्रविधियूक्त ईन्टरनेटको व्यवस्था समेत गर्नु पर्दछ ।

८.४.२ समस्या

गापाको वित्तीय व्यवस्थापन सम्वन्धी निकायको सुदृढिकरण नहुनु, राजस्व संकलन र परिचालन क्षमतामा बृद्धि नहुनु, गापाको विकास आयोजनाहरुको ठेक्का पट्टा निर्धारित समयमा नहुनु र विद्युतीय वोलपत्रको व्यवस्था नहुनु, खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शि हुन नसक्नु, विद्युतीय आर्थिक कारोवार व्यवस्थित नहुनु, विकास खर्च कम हुनु र आ.व.को अन्त्यमा आएर मात्र खर्च गर्ने परिपाटी कायम रहनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

८.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

संघ र प्रदेशवाट प्राप्त अनुदान समयमा नै निकासा भई विकास आयोजनाहरु निर्धारित समयमा ठेक्का पट्टा गरी सम्पन्न गर्न, वार्षिक राजस्व र व्ययको अनुमान यर्थाथपरक बनाई कार्यान्वयन गर्न, राजस्व संकलन र परिचालनलाई पारदर्शि र प्रभावकारि बनाउन, खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदशि, नियमित र व्यवस्थित गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमद्धारा संचालन गर्न, विकास खर्चमा वृद्धि गरी आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकदेखि बजेट निकासा गरी कार्यक्रम संचालन गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

वार्षिक रुपमा गापा परिषद्बाट राजश्व र व्ययको अनुमान पेश र स्वीकृत गरी विभिन्न शीर्षकमा वजेट विनियोजित गर्नु, संघ र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त अनुदानवाट विभिन्न विकास आयोजना संचालन गर्नु, गापाले विभिन्न कर संकलन गरी राजश्व बृद्धि गर्नु, ठेक्का पट्टा र खरिद् प्रकृया नियमसंगत र पारदर्शि बनाई समयमा नै कार्य सम्पादन गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई बिद्युतयि माध्यमबाट संचालन गरि बिद्यसतिय सुशासन कायम गर्न, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई बित्तयि सुशासनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी कार्य क्षमतामा बृद्धि गर्न, गापाका सम्पूर्ण बित्तीय कारोवारहरुरमा सुशासन कायम गरी नमुना गापा निर्माण गर्ने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

८.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच : राजश्व संकलन मार्फत पुऱ्याउने योगदान नै बुलिङ्टारको आर्थिक स्थितिमा सुधारको मजबुदता

लक्ष्य : आगामी ३ वर्षमा राजश्व संकलनको दरलाई बार्षिक १ करोडबाट बार्षिक ३ करोडसम्म संकलन गर्ने सम्म पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

१.गाउँपालिकाको दीगो र नियमित प्राप्त हुने सक्ने वित्तीय श्रोतको पहिचान भई अधिकतम उपलव्धी हुने क्षेत्रहरुमा श्रोत परिचालन गर्नु ।

८.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ गाउँपालिकाको दीगो र नियमित प्राप्त हुने सक्ने वित्तीय श्रोतको पहिचान भई अधिकतम उपलव्धी हुने क्षेत्रहरुमा श्रोत परिचालन गर्नु ।	
	१.१.१ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

१.१ आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृणीकरण गर्दै सार्वजनिक, नीजि तथा स्थानीय समुदायको सहभागितामुलक प्रकृयाबाट स्रोत परिचालनको मोडालिटी बनाउने	१.१.२ राजश्व अभिबृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.३गाउँपालिकाको वित्तिय कारोवारलाई SUTRA प्रणालीमा आवद्ध गरी व्यवस्थित गरिनेछ ।

८.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१.आन्तरिक राजस्व वृद्धि गर्ने ।
२.कर प्रणालीको आधुनिकिकरण गर्ने ।

८.४.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रम	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य			योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकायहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
१	१	१.१	१.१.१	क	गाउँपालिकाको राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन	संख्या		अध्ययन				गापा
२			१.१.२	क	राजश्व अभिबृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था	प्रतिशत					१००	"
३			१.१.३	क	गाउँपालिकाको वित्तिय कारोवारलाई SUTRA प्रणालीमा आवद्ध	प्रतिशत					१००	"

परिच्छेद ९ : वहुक्षेत्रगत लगानी योजना

आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका सवै योजनाहरू लगानीको दृष्टिकोणले एउटै आवधिक योजना मार्फत सम्वोधन गर्न सकिदैन । तसर्थ आगामी तीन वर्षमा उपलव्ध हुन सकिने गाउँपालिकाको विकास वजेटको रकम, दीर्घकालीन सोच प्राप्ति तर्फ उन्मुख हुन अति आवश्यक कार्यक्रम तथा योजनाहरू, आर्थिक विकासमा टेवा पुग्न योजना, लक्षित वर्ग समुदायको हित, रोजगारी वृद्धि गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण आधारहरूमा योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गरी अगामी तीन वर्षमा कार्यान्वयन गर्न सकिने योजनाहरूको वहुक्षेत्रगत लगानी योजना तयार गरिएको छ ।

गाउँवासीहरूको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न आवश्यक लगानीको तुलनामा उपलव्ध हुने विकास वजेट अतिनै न्यून भएको हुँदा नगरपालिकाको विद्यमान विकास वजेटले ठूलठूला योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिने स्थिति भने छैन । विशेष गरी अधिकांश रणनीतिक योजनाहरू जस्तैः सडक, ढल र फोहोर व्यवस्थापन सहितको एकीकृत योजनाहरूको लागि केन्द्रीय निकाय, विभिन्न दातृ राष्ट्र तथा दातृ निकायहरूको सहयोग अति आवश्यक छ ।

यसको अतिरिक्त, गाउँपालिकाको कार्यान्वयनको जिम्मेवारीमा परेका अन्य योजनाहरूको सन्दर्भमा अगामी तीन वर्षमा उपलव्ध हुन सकिने नगरपालिका कार्यालयको विकास वजेटको प्रक्षेपण गरी सोही अनुसार योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने गरी वहुक्षेत्रगत लगानी योजना तयार गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक श्रोत अति न्यून रहेकोले यस श्रोतवाट धेरै कम मात्र गाउँस्तरीय योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले विगतमा झैं केन्द्रबाट सडक वोर्ड, कृषि सडक, जगेडा कोष जस्ता सहयोग कार्यक्रम ल्याई वढी भन्दा वढी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकृयता देखाउनु पर्ने हुन्छ । यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त गाउँपालिकाको विकास वजेट तथा विगत आर्थिक वर्षमा केन्द्रवाट प्राप्त विशेष आर्थिक अनुदानको आधारमा आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने गरि अगामी तीन वर्षको भौतिक विकास तथा भौतिक पुर्वाधार, सामाजिक, आर्थिक, वातावरण तथा जोखिम व्यवस्थापन, वित्तिय व्यवस्थापन र संस्थागत विकास योजनाहरुको वहुक्षेत्रगत लगानी योजना तर्जुमा गरिएको छ । योजना तर्जुमा समिति, गाउँपालिका वोर्ड तथा परिषदको निर्णय अनुसार गाउँपालिकाले यस्ता योजनाहरू क्रमशः वार्षिक रुपमा कार्यान्वयन गर्दै जाने छ ।

क) आर्थिक बिकाश आयोजना (कृषि, उद्योग र पर्यटन)				
गाउँपालिका स्तरीय आयोजना				
क सं		कार्यक्रमको नाम	वडा नं	अनुमानित लागत रु
१	कृषि	कृषि सम्बन्धि तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी GIS Mapping गर्ने र प्रदेशको केन्द्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा समाविष्ट गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
२		सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी उत्पादन केन्द्र स्थापना गर्ने । (सुन्तला, अदुवा, कोदा, मकै)	गाँउपालिका	2,000,000
३		व्यावसायिक पशुपालन (बंगुर, बाखा, गाई, भैसी, पाडा, बदेल) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) बनाउने ।	सबै वडा	10,000,000
४		अदुवा प्रशोधन केन्द्रको निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
५		उन्नत जातको बिउ बिजन तथा पशुपन्छी उपलब्घ गराइ अनुदान कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
६		कोदो, मकै, धान, गहुँ, आलु उत्पादन बृदि गर्न प्राबिधिक औजार तथा तालिम ब्याबस्था गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
७		व्यावसायिक तरकारी खेती गर्नलाई अनुदान दिने ।	सबै वडा	10,000,000
८		पशु पंक्षिको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनीक निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000
९		कृषिको बजारीकरण गर्न वाडमा हाट बजार स्थापना गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000
१०		कृषी नर्सरी निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
११		अर्खला र जौबारीलाई पशु उत्पादन केन्द्रको रुपमा विकाश गर्ने	४, ५	2,000,000
		जम्मा कृषि		77,000,000
१२	उद्योग	स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	20,000,000

१३		घरेलु मदिरा उद्योगलाई आधुनिकीकरण गर्न आवश्यक तालिम तथा प्रविधिको व्यवस्था साथै उद्योग स्थापना र संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	10,000,000
१५		बार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदशनी तथा प्रतियोगिता संञ्चालन गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
१६		शितभण्डार निर्माण गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
१७		मसला उद्योग स्थापना गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
१८		दुध डेरीहरु निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
१९		उद्योग ग्रामको स्थापना र संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	5,000,000
२०		बजार केन्द्रहरुको स्थापना तथा विस्तार गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
२१		वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रयोग गरी ग्रामिण व्यावसाय गर्न आवश्यक तालिम दिने ।	सबै वडा	5,000,000
२२		सिप तथा उद्यमशीलता विकास तालिम संचालन गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
२३		समस्याग्रस्त लघु जल विद्युत आयोजनाहरु मर्मत गरी सञ्चालनमा ल्याउने ।	सबै वडा	3,000,000
२४		फर्निचर उद्योग स्थापना गर्ने ।	१,२,५	4,000,000
२५		चिउरा मिल उद्योग स्थापना गर्ने ।	३	5,000,000
२६		इट्टा उद्योग स्थापना गर्न अनुदान दिने ।	३	5,000,000
२७		आलु चिप्सको उद्योग स्थापना गर्न गर्न अनुदान दिने ।	६	5,000,000
२८		दाना चापड उद्योग स्थापना गर्न अनुदान दिने ।	६	5,000,000
२९		अम्रिसोबाट कुचो निर्माण गर्न गर्न अनुदान दिने ।	१, ५	5,000,000
		जम्मा उद्योग		**87,000,000**
३०	**पर्यटन**	पर्यटकिय गुरु योजना तयार गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
३१		मन्दिहरुलाई संरक्षण गरी, व्यवस्थित पुर्वधार निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000

३२		होम स्टेको बिकाश गर्न आवश्यक तालिम तथा भ्रमणको व्यावस्था गर्ने ।	सबै वडा	3,000,000
३३		रामेश्वर घाटमा पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	३	30,000,000
३५		सिङथाङ -गोरखकालीका -तीनकन्या माई-चुलिबोझामा केवलकार निमार्ण गर्न सम्भाव्यता अध्यन गर्ने ।	४	5,000,000
३६		रुद्रपुर गडी -धौवाडी रुद्र-(रुद्रसेनको दरवार) संरक्षन गरी म्युजिएमको रुपमा बिकाश गर्ने ।	५	30,000,000
३७		भारतीपुरलाई पर्यटकीय स्थलको रुपमा बिकाश गर्ने ।	६	30,000,000
३८		घुमारी घाटलाई बिषेश टापु पर्यटनको रुपमा बिकाश गर्ने ।	६	50,000,000
३९		रम्भाडाडा ताल संरक्षण गरी पार्क निर्माण गर्ने ।	६	40,000,000
४०		चमेरो गुफालाई संरक्षण गरी पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा बिकाश गर्ने ।	६	50,000,000
		जम्मा पर्यटन		**260,000,000**
४१	सहकारी	गाउँका प्रमुख बजार केन्द्रहरुमा बैंकिङ तथा वित्तीय सेवाहरुको विस्तार तथा सेवा सुदृढिकरण (शाखा, अस्थायी बैंकिङ इकाई वा ATM मेसिन) गर्ने ।	गाँउपालिका	5,000,000
४२		सहकारी दर्ता/नवीकरण र नियमन गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
४३		सहकारी सम्बद्ध तालिम तथा अभिमुखिकरण गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
४४		सहकारी संस्थाहरुको अनुगमन गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
४५		सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
		जम्मा सहकारी		**13,000,000**
		जम्मा आर्थिक		**437,000,000**

ख) सामाजिक विकास आयोजना (शिक्षा, स्वास्थ तथा अन्य)				
गाउँपालिका स्तरीय आयोजना				
क सं		कार्यक्रमको नाम	वडा नं	अनुमानित लागत रु
1	शिक्षा	शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा थप गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
2		गाउँपालिकामा पुस्तकालय सुचना केन्द्र स्थापना गर्ने ।	गाँउपालिका	5,000,000
3		संस्थागत विद्यालय नियमन र गुणस्तर परीक्षण गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
4		शैक्षिक क्षेत्रलाई थप व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउन शिक्षक तथा व्यवस्थापन समिति लगायत सरोकारवालाहरुको क्षमता वृद्धि गर्न तालिम दिने ।	सबै वडा	2,000,000
5		शैक्षिक संस्थाहरुको पूर्वाधारहरु स्तरोन्नति (थप कक्षाकोठा, शौचालय सहितको पक्की भवन, न्यूनतम पठनपाठन उपकरण तथा प्रयोगशालाहरु) गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
6		प्रतेक उच्च माध्यमिक विद्यालयहरुमा पुस्तकालयको निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
7		विद्यालयहरुमा घेरावार तथा तटबन्धन निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
8		सामुदायिक विद्यालयमा अपाङ्ग, वाल तथा लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधार निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
9		त्रिभुवन उच्च मा.वि बुलिङ्गटार लाई स्तर वृद्धि गरी स्नातक स्तर संचालन गर्ने ।	३	20,000,000
		जम्मा शिक्षा		**66,000,000**
10	स्वास्थ्य	स्वास्थ्य संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता, पूर्वाधार र उपकरणहरू (एक्सरे, भिडियो एक्सरे, प्रयोगशाला आदि) विस्तार गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000
11		बुलिङ्गटारमा १५ शैयाको अस्पताल निमार्ण गर्ने ।	गाउँपालिका	60,000,000
12		स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकीमा मापदण्ड अनुसार कर्मचारी दरबन्दिको व्यवस्था गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000

13		सबै स्वास्थ्य चौकीमा आधारभूत तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
14		औषधिको आपूर्तिमा सुनिश्चितता, निरन्तरता, गुणस्तरीयता प्रदान गर्न बाध्यकारी प्राबधान बनाउने ।	सबै वडा	1,000,000
15		हरेक बस्तीमा बढीमा एक घण्टा भित्रमा आपत्कालिन सेवाको (एमबुलेन्स) विस्तार गर्ने ।	सबै वडा	2,500,000
16		कुपोषित बालबालिका र महिला लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	सबै वडा	2,500,000
17		प्रभावकारी स्वास्थ्य जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।	सबै वडा	2,500,000
18		स्वास्थ्य इकाई स्थपना गरी संचालन गर्ने ।	सबै वडा	2,500,000
		जम्मा स्वास्थ्य		**102,000,000**
19	खानेपानी	विद्यालय, स्वास्थ चौकी र सरकारी कार्यालयहरुमा व्यवस्थित रुपमा खानेपानीको व्यवस्था गर्ने ।	गाँउपालिका	5,000,000
20		भऐका खानेपानि यौजना मर्मत तथा परिक्षन गरी बिस्तार गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
21		निर्माणाधिन रहेका खानेपानि यौजना समपन्न गरी बिस्तार गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
22		पानीको स्रोतहरु संरक्षण गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
23		सबै वाडमा १ घर १ धरा खानेपानी योजना बिस्तार गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000
24		काफल डाँडा लिफ्टङ खानेपानि योजना -कामरे खोला बाट अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	10,000,000
25		साँद खोला बतासे डाडाथोक खानेपानी योजना सम्भाब्यता अध्यन गर्ने ।	३	2,000,000
26		छेपती खोला खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	३	10,000,000
27		पोखरी भञ्ज्याङ खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	४	10,000,000
28		नीरन्दी खोला जौवारी लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	५	10,000,000
29		अत्रौलीटार लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	६	10,000,000
30		चिलाउने खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	६	10,000,000
31		आपस्वारा लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना निर्माण गर्ने ।	६	10,000,000
32		सरसफाइ अभियान संचालन गर्ने ।	६	2,000,000

		जम्मा खानेपानी		**116,000,000**
33	युवा, खेलकुद, तथा अन्य	"युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम" संचालन गर्ने ।	गाउँपालिका	5,000,000
34		बुलिङ्गटार कला संग्रालय निमार्ण गर्ने ।	गाउँपालिका	50,000,000
35		Fm Broadband विस्तार गर्न पहल गर्ने ।	गाँउपालिका	1,000,000
36		घरेलु वा सामाजिक हिंसामा परेका महिला, बृद तथा बेसाहार बालबच्चालाई साहारा केन्द्र स्थापना गर्ने ।	सबै वडा	30,000,000
37		लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण मैत्री कार्यक्रम सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000
38		चेतना मूलक, परम्परागत ज्ञान, सीप अभिवृद्धि, रोजगारी मूलक र आय वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	सबै वडा	3,000,000
39		खेल मैदानको स्थापना तथा भएका खेल मैदानको स्तरउन्नती गर्ने ।	सबै वडा	50,000,000
40		तालेमा खेल मैदान निर्माण गर्ने ।	२	10,000,000
41		बुलिङ्गटार कर्वड हल निर्माण गर्ने ।	गाउँपालिका	30,000,000
42		सामाजिक संस्थाका निमीत तालिमका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
43		घाटलाई विद्युतिय शव दाह बनाउन पुर्वधार निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	20,000,000
44		सम्भाबित स्थानमा टाउन प्लानिङ्ग गरी बस्ती बिकाश गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।	सबै वडा	10,000,000
45		पुलिस चौकी स्थापना गर्ने ।	१,२,४,५,६	10,000,000
46		जिल्ला स्तरको खेलकुद रंगशाला निमार्णका लागि सम्भाब्यता अध्यन गर्ने ।	३	2,000,000
47		ईलाका प्रहरी कार्यलय स्थापना गर्ने ।	६	10,000,000
		जम्मा अन्य		**237,000,000**
		जम्मा सामाजिक		**521,000,000**

ग) पूर्वाधार विकास आयोजना (सडक, पुल, सिचांई, खानेपानी, बिद्युतीकरण, भवन तथा अन्य)				
गाउँपालिका स्तरीय आयोजना				
क सं		कार्यक्रमको नाम	वडा नं	अनुमानित लागत रु
1	सडक	गाउँपालिका अन्तरगत रिङ्गरोड सडकको बिष्तृत परियोजना प्रतिबेदन तयार गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
2		कच्ची सडकलाई पक्कि तथा स्तर उन्त्त गर्न हरेक वाडमा अनुदान कार्यक्रम गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000,000
3		थामवेसी रिङ्गरोड सडक सम्भावना अध्यन (Feasibility Study) गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने ।	१	2,000,000
4		छतिशा-हात्ती घोडा जोडने सडक कालोपत्रे गर्ने । (१८ कि.मि)	१	3,600,000,000
5		राजवृक्ष-कराङ्ग भञ्ज्याङ्ग जोडने सडक कालोपत्रे गर्ने । -१५ किमि	१	3,000,000,000
6		भालु खोला -छत्तिसा जोडने सडक अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (४ कि.मि)	१	
7		झेरीखण्डे मोटर बाटो-टाडीस्वारा-वरीमल-काफल डाँडा जोडने अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (१५ कि.मी)	२	300,000,000
8		भथार-गोडडाँडा-रामकोट-छरछरे जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (१५ कि.मी)	२	300,000,000
9		भागबारी-टाडी-कोटा जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (१० कि.मी)	२	200,000,000
10		बुलिङटार रिङ्गरोड सडक (धारापानी- पिपलछाप- डाडाथोक- बतासे- गौरीगाँउ- भलाइटार दतराली- चमघा- चन्टार सिङ्गवा) डिपीआर भऐको अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (१२ कि.मी)	३	240,000,000
11		प्रहरी चौकी-छरछरे जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (१ किमि कच्ची)		
12		धारापनी -कमलीकोट जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (१ किमि कच्ची)	३	20,000,000
13		बतासे-डाडाथोक जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (१ कि.मि)	३	20,000,000
14		अर्खला रिङ्गरोड सडक (तल्लो सिङयाङ -घरेलुडाँडा-पोखरी भञ्ज्याङ चुलीबोझा) अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (४० कि.मि)	४	800,000,000
15		करिडोर -कोखेटार -अर्खला-चुलिबोझा मोटरबाटो निर्माण गर्ने । -२५ किमि	४	500,000,000

16		सुनार थुम्की-घरेलु डाँडा जोडने अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । १०किमि	४	200,000,000
17		जौबारी रिङ्गरोड सडक सम्भावना (Feasibility Study) अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने ।	५	2,000,000
18		राइकोट अर्खला जोडने बाटो अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (१० कि.मी)	५	2,000,000,000
19		लाकासिङ्ग-जौवारी-निरन्दीखोला जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (५ कि.मी)	५	1,000,000,000
20		जौवारी-आठघर-५किमी-आठघर-फुलमाडी पावर घर हुदइ-१० कि.मी अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने ।	५	2,000,000,000
21		भारतीपुर रिङ्गरोड सडक (ढासी-बेसीगाउँ-सालबास-नयाँ बस्ती-खजुरी-घुमारी)सम्भावना (Feasibility Study) अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (२५ कि.मी)	६	20,000,000
22		जौवारी अत्रौलीटार जोडने सडक कालोपत्रे गर्ने । (६.५ कि.मी)	६	500,000,000
23		भरतीपुर-अर्खला सडक जोडने बाटो कालो पत्रे गर्ने । (७.५ कि.मी)	६	100,000,000
24		देउपुर-तानचौक कृषी सडक अध्यन गरी मोटरबाटो निर्माण गर्ने । (५ कि.मी)	६	1,000,000,000
		जम्मा		**17,806,000,000**
25		जीर्ण अवस्थामा रहेका पक्की पुलहरु र्म्मत तथा स्थर उन्त गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000,000
26		जीर्ण अवस्थामा रहेका झुलुङ्गे पुलहरु र्म्मत तथा स्थर उन्त गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000,000
27		झुलुङ्गे पुललाई स्तर उन्त तथा मोटरेवल पुल निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	2,500,000,000
28		सुर्यघाटमा तनहुँ -गाजा जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	१	
29		वक्रमटार -माझिटार (सानो पुल) जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	१	
30		पावर हाउस-फेदी जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	१	
31	पुल	भतेरी-सिसरा जोड्ने पुल निमार्ण गर्ने ।	२	
32		ताल -नारायणटार जोड्ने पुल निमार्ण गर्ने ।	२	
33		मथार-नारायणी टार जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	२	
34		घाडु . वरीमल- जोड्ने ट्रष्ट पुल निमार्ण गर्ने । (३ मिटर)	२	48,000,000
35		फिर्देखोला-दमार जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	३	
36		निगला डाँडा-पावरहाउस मा जाने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	३	
37		छरछरेमा मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	३	

38		डमुरी कुनु-विसमुर जोड्ने मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	३	
39		कोरिथोर-छविसे जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	३	
40		बिसमौरे डुम्रीकुना जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	४	
41		अर्खला दोमाङग-पामी डाँडा जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	४	
42		ततोल-पाखे डाँडा जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	४	
43		सुतिको डमार-राम डाँडा डुमीर जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	४	
44		जौवारी-सिमलडाँडा जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	५	
45		आठघर-अर्खला जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	५	
46		रिकोट-अर्खला जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	५	
47		खहरे फेदी घाट-अर्खला जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	५	
48		लपाक-भालुखोला जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	५	
49		फुलमाडी खोला-कालिका दोवान जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	६	
50		ढासी-साठमुरे जोड्ने झोलुङ्गे पुल निमार्ण गर्ने ।	६	
51		घुमारीटार-पिपलटार जोड्न मोटर पुल निमार्ण गर्ने ।	६	
		जम्मा		**5,548,000,000**
52	भवन तथा शहरी विकास	भवन तथा आवास मापदण्ड कार्यान्वन गर्ने ।	गाउँपालिका	500,000
53		सुबिधा सम्पन्न गाउँपालिका कार्यलयको भवन निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	गाउँपालिका	70,000,000
54		सुकुम्बासी बस्तीका निमित्त भोगचलन गरेको व्यक्तीलाई आफ्नो न्युनतम बसोबासको भैमि उपलब्ध गराउने ।	सबै वडा	1,000,000
55		छरिएर रहेका वस्तीमा पूर्वाधार पुऱ्याउन कठिन हुने भएकाले एकिकृत वस्ती विकास गर्ने ।	सबै वडा	10,000,000
56		थामवेशीमा सभा हल निमार्ण गर्ने ।	१	50,000,000
57		भांगबारीमा सेमिनार हल भवन निर्माण गर्ने ।	२	50,000,000
58		अर्खलामा खानेपानी भवन निमार्ण गर्ने ।	४	20,000,000
59		मगर सामुदायिक भवन निमार्ण गर्ने ।	४	20,000,000

60		चुलिवोजाए मगर संग्रालाय निमार्ण गर्ने ।	४	50,000,000
61		दलित समुदाएको लागी सिङ्गच्याङ्गमा अध्यन गरी भवन निमार्ण गर्ने ।	४	150,000,000
62		लपाकमा सामुदायिक भवन निमार्ण गर्ने ।	५	20,000,000
63		भारतीपुर, अत्रौलीटार, घुमारीटारमा सभा हल निमार्ण गर्ने ।	६	30,000,000
		जम्मा		**471,500,000**
64	विद्युत	विद्युतको केन्द्रिय प्रसारण लाइनमा पहुँच नभएकाले त्यस स्थानमा दिर्घकालिन दिगो बिधुतकरणमा जडान गर्ने ।	सबै वडा	
65		जिर्ण रुपमा रहेका लघु तथ साना जलविद्युत् मर्मत गरी संचालन गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
66		बैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन तथा विकास गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
67		सौर्य सडक बत्ति जडान गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
68		कम प्रदुषण गर्ने चुलोको प्रयोग गर्ने र प्रयोग गर्नलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000
		जम्मा		**10,000,000**
69	अन्य	सञ्चारका लागी नेपाल टेलिकम टावर स्थापित गर्न पहल गर्ने ।	गाउँपालिका	
70		हेलीप्याड निमार्ण गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
71		हरेक वडामा नेपाल टेलिकम लाइन प्रसारन बिस्तार गर्ने ।	सबै वडा	
72		ईन्टरनेटको निमीत फाइबर नेट प्रसारण तथा बिस्तार गर्ने ।	सबै वडा	
73		बुलिङ्गटारमा सुबिधासम्पन्न बसपार्क निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	50,000,000
74		स्वागत द्धार निर्माण गर्ने ।	१, ६	1,000,000
75		कालिगण्डकीमा जलमार्ग निर्माणको लागि सम्भावना अध्ययन गर्ने । (Feasibility Study)	१,२,३,६	3,000,000
		जम्मा		**56,000,000**
76	सिंचाई	वैकल्पिक सिंचाई (आकाशे पानी संकलन, थोपा सिंचाइ....) व्यवस्थापन गर्ने ।	गाउँपालिका	500,000,000
77		जल उत्पन्न प्रकोप केन्द्र नियन्त्रण गर्ने ।	गाउँपालिका	1,000,000,000
78		जिर्ण अवस्थनको सिचाई योजना मर्मत गरी स्तर उन्त गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000,000
79		मचडाँडा लिफ्टिङ्ग सिचाई निर्माण गर्ने ।	१	50,000,000

80		थामवेशी बोरिङ्ग (डिपआर भएेको), सिचाई योजना निर्माण गर्ने ।	१	1,000,000,000
81		वक्रमटारी लिफ्टिङ्ग, कालिगण्डकीबाट सिचाई योजना सम्भावता अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	15,000,000
82		थमडाडा लिफ्टिङ्ग सिचाई योजना कालिगण्डकीबाट सम्भावता अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	15,000,000
83		ठिमरी लिफ्टिङ्ग सिचाई योजना कालिगण्डकीबाट सम्भावता अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	15,000,000
84		देउटार भागर लिफ्टिङ्ग योजना कालिगण्डकीबाट सम्भावता अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	15,000,000
85		भोला डाँडा कोटथर सिचाई योजना करमणी खोलाबाट सम्भावता अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	१	10,000,000
86		गरभौली सिंचाइ कुलो टाडीस्वारामा अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	२	20,000,000
87		मथर सिंचाइ कुलो अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	२	2,000,000
88		बडारा खोलाबाट सुन्तलाको लागि सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	५	10,000,000
89		नागेश्वर खोल्सीबाट जौवारी (कालवारी-फुसरे-समपाती) सिचाई योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	५	5,000,000
90		तावा खोलाबाट गोलडाँडा सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	५	5,000,000
91		जैराम खोलाबाट टागालुम सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	५	5,000,000
92		धारादी खोल्सी सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (सान डाँडा-डाँडा सारु डाँडा)	५	5,000,000
93		धारा पानी सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (कुन्ले गाँउ)	५	5,000,000
94		धारादी सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (थपासिन डाँडा)	५	5,000,000
95		गेजा खोला सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (नेवसेरा कुन्ले)	५	5,000,000
96		रहपनि सिंचाइ योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने । (कोल डाँडा)	५	5,000,000
97		हडाह-अत्रौलीटार-ढासी लिफ्टिङ्ग सिचाँई योजना अध्यन गरी निर्माण गर्ने ।	६	20,000,000
		जम्मा		**3,712,000,000**
		जम्मा पूर्वाधार		**27,603,500,000**

घ) वातावरण तथा जोखिम नियन्त्रण आयोजना				
गाउँपालिका स्तरीय आयोजना				
क सं		कार्यक्रमको नाम	वडा नं	अनुमानित लागत रु
1	वन तथा वातावरण	वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
2		गाँउपालिका स्तरीय रुपमा वृक्षारोपण कार्यक्रम गर्ने ।	गाँउपालिका	2,000,000
3		जडिबुटी तथा फलफुल खेतिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000
4		काठ दाउरा व्यवस्थापन गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000
5		वनहरुमा अग्नि रेखा निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	1,000,000
6		वन क्षेत्र छुटिने गरी तार बार गर्ने	सबै वडा	1,000,000
		जम्मा वन तथा वातावरण		**8,000,000**
7	भू तथा जलाधार संरक्षण	प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	1,500,000
8		जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	1,000,000
9		समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	गाँउपालिका	1,000,000
10		गाउँ क्षेत्र भित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरु पहिचान, संरक्षण गर्ने ।	गाँउपालिका	1,000,000
		जम्मा भू तथा जलाधार संरक्षण		**4,500,000**
11	फोहोरमैला व्यवस्थापन	आधुनिक फोहोर संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र निमार्ण गर्ने ।	गाँउपालिका	**50,000,000**
12		ल्यान्डफिल साइटको निर्माण गर्ने ।	गाँउपालिका	**20,000,000**
13		बजार तथा मुख्य सार्वजनिक स्थलहरूमा सार्वजनिक शौचालयहरू निर्माण गर्ने ।	सबै वडा	5,000,000
14		गाउँका मुख्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा डस्टविन राख्ने ।	सबै वडा	500,000
15		मासिक रुपमा गाउँ सरसफाई कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	सबै वडा	500,000

16		फोहोरको पुनः प्रयोग सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।	सबै वडा	500,000
		जम्मा फोहोरमैला व्यवस्थापन		**76,500,000**
17	विपद् व्यवस्थापन	दमकल, एमबुलेन्स तथा सव वहान खरिद र परिचालन गर्ने ।	गाउँपालिका	10,000,000
18		विपद् पूर्व तयारी र व्यवस्थापन गर्नलाई दैबिक प्रकोप व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना गर्ने ।	गाउँपालिका	**10,000,000**
19		बाढीबाट जोखिमयुक्त ठाँउहरुमा तटबन्धन निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	30,000,000
20		पहिरो क्षेत्र पहिचान गरी तटबन्धन निमार्ण गर्ने ।	सबै वडा	30,000,000
21		खुल्ला क्षेत्र पहिचान तथा अभिलेखाङ्कन गर्ने ।	सबै वडा	2,000,000
		जम्मा विपद् व्यवस्थापन		**82,000,000**
		जम्मा वातावरण तथा जोखिम नियन्त्रण		**171,000,000**

ङ) संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन आयोजना			
गाउँपालिका स्तरीय आयोजना			
क सं	**कार्यक्रमको नाम**	**वडा नं**	**अनुमानित लागत रु**
1	निर्माण क्षेत्रमा संलग्न मजदुरहरुलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने र प्राप्त तालिमको परिचयपत्रको व्यवस्था गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
2	बार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय लोक दोहोरी प्रतियोगिता संञ्चालन गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
3	बार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदशनी तथा प्रतियोगिताा संञ्चालन गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
4	ऐन, कानुन, कार्य विधि र मापदण्ड आदि निमार्ण गर्ने ।	गाउँपालिका	1,000,000
5	परम्परागत बाजा स्मारक स्थापना गर्ने ।	गाउँपालिका	1,000,000
6	आन्तरिक आयवृद्धि प्रवर्द्धन गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
7	आन्तरिक र बाह्य समन्वय सहकार्य प्रवर्द्धन गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
8	संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
9	बिद्युतिय हाजिरी, सिसि क्यामरा, दुर्त ईन्टरनेट सेवा सहित अत्याधुनिक सेवा प्रवाह गर्ने ।	गाउँपालिका	2,000,000
जम्मा संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन			**16,000,000**

योजना लागतको तालिका

क.सं.	कार्यक्रम	अनुमानित लागत अनुमान	५ वर्षको जम्मा	५ वर्षको प्रतिशत
क)	**आर्थिक विकास योजना**	**437,000,000**	**218,500,000**	
१	कृषि	77,000,000	38,500,000	50%
२	उद्योग तथा बाणिज्य	87,000,000	43,500,000	50%
३	पर्यटन	260,000,000	130,000,000	50%
४	सहकारी तथा वित्त	13,000,000	6,500,000	50%
ख)	**पूर्वाधार विकास योजना**	**27,603,500,000**	**4,140,525,000**	
१	सडक	17,806,000,000	2,670,900,000	15%
२	पुल तथा कल्भट	5,548,000,000	832,200,000	15%
३	सिचांई	3,712,000,000	556,800,000	15%
४	भवन	471,500,000	70,725,000	15%
५	विद्युतीकरण सञ्जाल	10,000,000	1,500,000	15%
६	अन्य	56,000,000	8,400,000	15%
ग)	**सामाजिक विकास योजना**	**521,000,000**	**254,800,000**	
१	शिक्षा	66,000,000	26,400,000	40%
२	स्वास्थ्य	102,000,000	40,800,000	40%
३	खानेपानी	116,000,000	92,800,000	80%
४	अन्य	237,000,000	94,800,000	40%

घ)	**वातावरण तथा बिपद ब्यावस्थापन**	**171,000,000**	**128,250,000**	
१	वन तथा वातावरण	8,000,000	6,000,000	75%
२	भू तथा जलाधार संरक्षण	4,500,000	3,375,000	75%
३	फोहोरमैला व्यवस्थापन	76,500,000	57,375,000	75%
४	विपद् व्यवस्थापन	82,000,000	61,500,000	75%
ङ)	**संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुसासन योजना**	**16,000,000**	**16,000,000**	
१	संस्थागत विकास	16,000,000	16,000,000	100%
	कुल जम्मा	**28,748,500,000**	**4,758,075,000**	

परिच्छेद १० : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

आवधिक योजना तर्जुमाका लागि विभिन्न चरणगत प्रकृया र पद्धति बनाइयो । विभिन्न चरणगत प्रक्रिया र पद्धति अपनाउँदा संङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीत, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी अपनाइएको छ । आवधिक योजना तर्जुमाका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा २४ को व्यवस्था तथा गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७४ को अधिनमा रही तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाले आफ्नो आवश्यकता र क्षमताका आधारमा आवधिक योजनाको स्वरुपको तयार तथा स्वीकृत कार्यविधि बमोजिम तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरी पारित गरिएको हो । आवधिक योजना तर्जुमा गरिंदा दुईवटा मूलभूत मान्यता लिइएको थियो ।

१. स्रोत विनियोजन अनुशासन तथा अनुगमन व्यवस्थित गर्न विषयगत समितिको अवधारणामा योजना तर्जुमा, र

२. सहभागितात्मक पद्धतिबाट योजना तर्जुमा ।

आवधिक योजना सरल उपयोगी र कार्यान्वयन सम्भव होस भन्ने उद्देश्यले विषयविज्ञको सहयोगमा विधायक समितिबाट मस्यौदा गरी प्रक्रियागत तथा विशेषज्ञता दुवैको समिश्रणबाट योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

कुनै पनि कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन नितान्त जरुरी विषय हो । यसका लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन तथा गाउँपालिकाका निम्ति आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका अगिंकार गरिनेछ । जस अनुसार अल्पकालीन योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यकता अनुसार फिल्डमा जाने लगायतका प्रकृयाहरू समेतको अवलम्बन गरिने छ । त्यस्तै संचालित आयोजनाहरूको विषयगत विवरण तथा प्रगति मूल्यांङ्कन प्रत्येक ६/६ महिनामा वा समितिले आवश्यक ठानेको जुनसुकै वखत गरिनेछ । त्यस्तै सम्पन्न योजनाहरूको मर्मत सम्भार सम्बन्धी व्यवस्थाको मूल्याङ्कन प्रत्येक वर्ष सम्पन्न ठूला योजनाहरूको प्रभाव मूल्यांङ्कन एक वर्षपछि गर्ने जसका लागि सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय तथा सेवा सुविधाहरूको प्रभाव मुल्यांङ्कन अध्ययन टोलीमा विषयगत समिति सदस्यका अलावा सम्पूर्ण आ-आफ्ना क्षेत्रका विज्ञ वा विशेषज्ञ, सेवा सुविधाग्राही वा सरोकारवालाहरू समेतको संलग्नता गराइनेछ ।

अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जो आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउनु हो । प्रदेश स्तरमा पनि अनुगमन प्रणालीको विकास गरी चालु परियोजनाहरूलाई सक्रिय र परिणाममुखी बनाउन जरुरी छ । अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले कार्यक्रम वा आयोजनाका सवल र दुर्बल पक्ष पत्ता लगाई दुर्बल पक्षलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना संकलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । त्यसैले हरेक क्षेत्र (सार्वजनिक, निजी तथा गैर सरकारी) ले परियोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन र परियोजनाको मध्यम तथा अन्तिम चरणमा मूल्याङ्कन गर्न जरुरी हुन्छ । राम्रो योजनाले परिणाममा ध्यान केन्द्रित गर्न मद्दत गर्दछ, जबकि अनुगमन र मूल्याङ्कनले हामीलाई अघिल्लो सफलता र चुनौतीहरूबाट पाठ सिक्न मद्दत गर्दछ र निर्णय गर्नको लागि मद्दत पुऱ्याउँछ । जसले गर्दा वर्तमान र भविष्यका पहलहरू मानिसहरूको जीवन सुधार गर्न र आफ्नो छनौटहरू विस्तार गर्न सक्षम हुन्छन् ।

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन गर्दा प्रभाव तहमा लक्ष एवम् विषयगत लक्षहरुको र नतिजा तहमा संचालित कार्यक्रमहरुको विभिन्न तहमा गरिने भएकोले बलिङ्टार गाउँपालिकाको अनुगमन प्रणाली आफ्नो संस्थागत क्षमता र आवश्यकताका आधारमा नतिजा तहमा गरिने छ । अनुगमन गर्नका लागि तयार गरिएको ढाँचा प्रचलित सोच तालिका (log frame) लाई आधार मानी उपलब्ध हुनसक्ने तथ्याङ्कको परिमाणात्मक स्थितिका आधारमा तयार गरिएको हो । अनुगमनमा राष्ट्रिय सरोकारका विषय, मानव विकास सूचकाङ्क निर्दिष्ट लक्ष्य पुरा गर्ने दीगो विकास लक्ष्य सम्बन्धी नेपालले पुरा गर्ने लक्ष्य राखेका सूचकहरु समेतको अनुगमन व्यवस्थापन गरिएको छ ।

कार्यान्वयन गरिएका योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू के कति सान्दर्भिक, लाभदायी र प्रभावकारी भए तथा के कस्ता उपलव्धि एवम् प्रभावहरू हासिल भए भन्ने कुराको उद्देश्यपूर्ण र व्यवस्थित तरिकाले आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट गराइनेछ । यस्तो मूल्याङ्कन मध्यावधि अवधि अर्थात १.५ वर्षमा गरिने छ र लगानी योजना अनुरुप वार्षिक लगानीहरु निर्देशित रहे नरहेको र उपलब्धीका लागि लक्ष्य लगायत कार्यक्रमहरुको परिमार्जन सम्बन्धी आवश्यकता रहे नरहेको आधारमा आगामी आवधिक योजना तर्जुका लागि उपयोग गरिनेछ ।

मध्यावधि मूल्याङ्कन

आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसिलामा निर्धारण गरिएका सूचकहरूले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरुपमा लक्ष्यहरू प्राप्त भए वा नभएकाबारे मध्यावधि मूल्यांङ्कन २०७९ सालमा गरिनेछ र सो अगावै सम्पन्न हुने योजनाहरूको मुल्याङ्कन योजना समाप्त भएपछि गरिनेछ । आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कनका निमित्त स्थानीय विकास मन्त्रालय वा सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागका राजपत्रांकित द्वितीय तहको कर्मचारीको अध्यक्षतामा एक अनुगमन समन्वय समितिको सिफारिसमा गरिने छ । सो मध्यावधि मूल्याङ्कन समितिमा कम्तिमा एकजना प्राविधिक एवं योजनाविद् समावेश गराइनेछ । उक्त समितिले निम्न कुराहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने छ :

- आवधिक योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य कुन हदसम्म प्राप्त भयो र निर्धारित उद्देश्य पूर्ति हुने अवस्था देखिन्छ देखिदैन ?
- निर्धारण गरिएका संख्यात्मक एवं गुणात्मक सूचक उपयुक्त छन् छैनन् ?
- आवधिक योजना कार्यान्वयनमा जनचासो जनसहभागिता र साझेदारीको अवस्था के कस्तो छ ?
- आवधिक योजनाले तय गरेका मुख्य मुख्य क्षेत्रहरूको प्रगति अवस्था कस्तो छ ?
- सम्पन्न योजनाहरूको उपयोग र दीगोपना के कस्तो छ ?
- सम्पन्न योजनाहरूको मर्मत सम्भार अवस्था के कस्तो छ ? यी र यस्ता अन्य कुराहरूको मूल्याङ्कन एवं अध्ययन गरी बाँकी योजनाहरू र आगामी योजनाहरूमा समेत समय सापेक्ष गरिनुपर्ने सुधारहरूको लागि सिफारिस गर्नेछ ।

अनुगमन मुल्याङ्कन खाका

ऋावधिक विकास योजना को प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ । आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहायअनुसार रहेका छन् :

- गाउँकार्यपालिका तथा विषयगत समिति
- सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
- जिल्ला समन्वय समिति
- विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था
- नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहायअनुसार रहनेछन् ।

- स्थलगत अनुगमन ।
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति वीच तुलना ।
- नागरिक अनुगमन ।
- सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा ।
- सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन) ।

आवधिक विकास योजनाको अनुमान तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय वमोजिम हुनेछ :

आवधिक विकास योजनाको अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया			
के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने
प्रतिफल अनुगमन	गाउँकार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, बार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने

अनुसूचीहरु

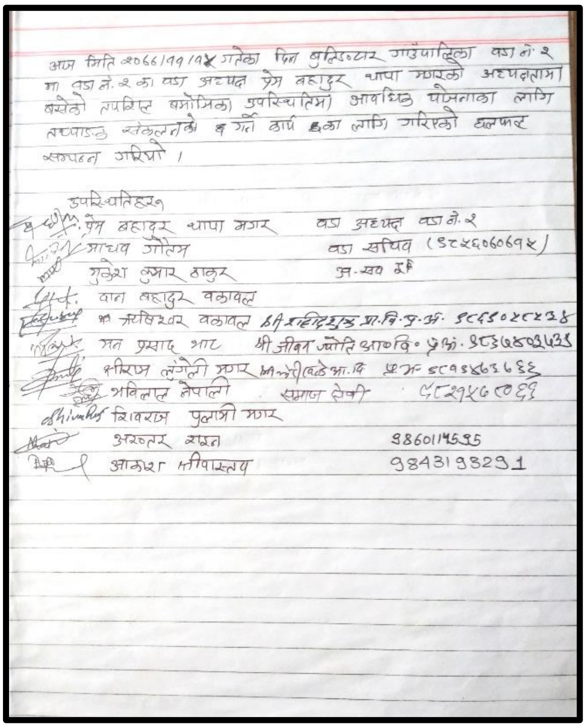
आज मिति २०७७/११/१५ गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा नं. २ मा वडा नं. २ का वडा अध्यक्ष प्रेम बहादुर थापा मगरको अध्यक्षतामा बसेको तपशिल बमोजिमको उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्यका लागि गरिएको छलफल सम्पन्न गरियो ।

उपस्थितिहरु
प्रेम बहादुर थापा मगर — वडा अध्यक्ष वडा नं. २
माधव गौतम — वडा सचिव (९८४६०६०६१५)
मुकेश कुमार ठाकुर — अ.सब इ.
दान बहादुर वकावल
नरेश्वर वकावल — श्री शहिद स्मृति प्रा.वि. प्र.अ. ९८६५०४८४३४
मन प्रसाद भाट — श्री जीवन ज्योति आ.वि. प्र.अ. ९८३६८०३४३१
श्रीराम लुंगेली मगर — श्री ... आ.वि. प्र.अ. ९८१३४६३६६६
भविलाल नेपाली — समाज सेवी — ९८२१५६८०६६
शिवराज पुलामी मगर
अख्तर रहन — 9860114595
आकाश श्रीवास्तव — 9843193291

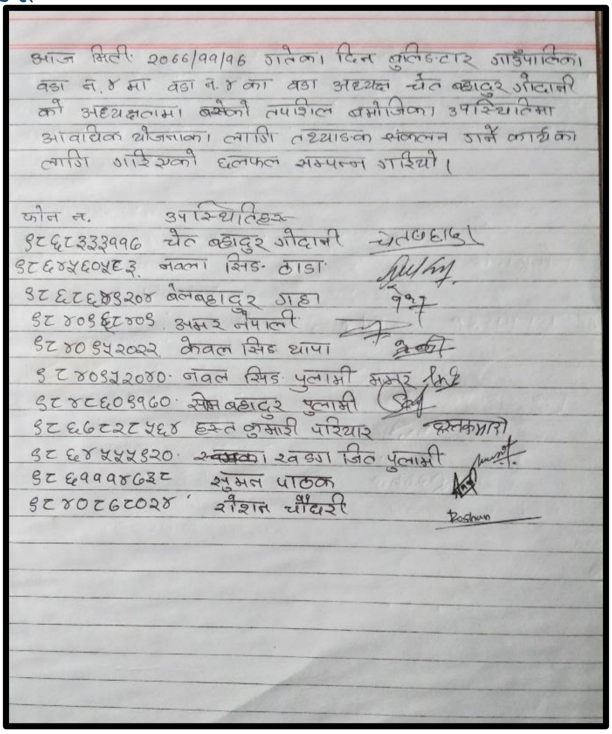
आज मिती २०७७/११/१७ गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा नं. ४ मा वडा नं. ४ का वडा अध्यक्ष चेत बहादुर गैदानीको अध्यक्षतामा बसेको तपशिल बमोजिमका उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्यका लागि गरिएको छलफल सम्पन्न गरियो ।

फोन नं. — उपस्थितिहरु
९८६८३३३११७ — चेत बहादुर गैदानी
९८६४५६०५६३ — नवल सिंङ ठाडा
९८६८६४१२०४ — बेलबहादुर गाहा
९८४०१६८४०१ — अमर नेपाली
९८४०१५२०२२ — केवल सिंङ थापा
९८४०१५२०४० — नवल सिंङ पुलामी मगर
९८४८६०११७० — सोम बहादुर पुलामी
९८६७८२८५६४ — हस्त कुमारी परियार
९८६४५५५१२० — खड्ग जित पुलामी
९८६१११४७३८ — सुमन पाठक
९८४०८७८०२४ — रौशन चौधरी

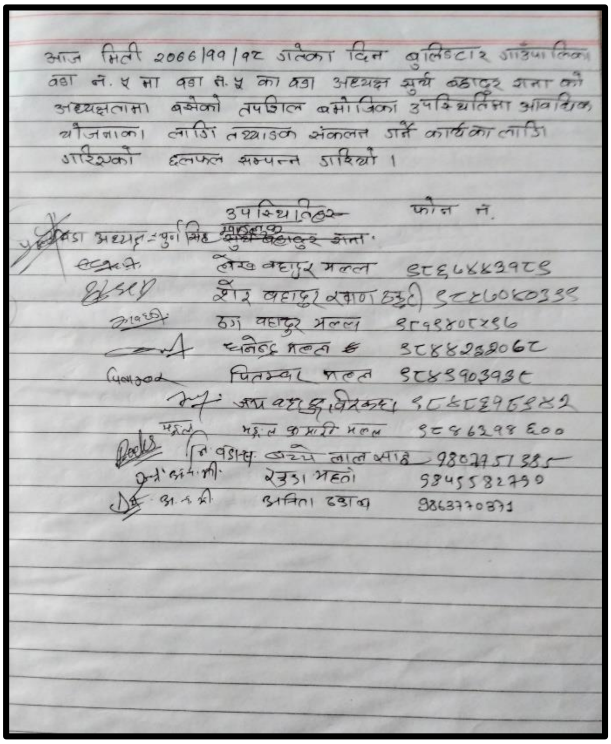
आज मिती २०७७/११/१८ गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा नं. ५ मा वडा नं. ५ का वडा अध्यक्ष सुर्य बहादुर राना को अध्यक्षतामा बसेको तपशिल बमोजिमका उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्यका लागि गरिएको छलफल सम्पन्न गरियो ।

उपस्थितिहरु — फोन नं.
वडा अध्यक्ष - पुर्ण सिंह ~~सुर्य बहादुर राना~~
लेख बहादुर मल्ल — ९८६८४४३१८९
शेर बहादुर रमाण ठकुरी — ९८४८०६०३३९
टंग बहादुर मल्ल — ९८११४०८४१६
धनेन्द्र मल्ल — ९८४४२३२०६८
पितम्बर मल्ल — ९८४१९०३१३८
जय बहादुर विरकटा — ९८४८६१६९४२
मङ्गल कुमारी मल्ल — ९८४६३९८६००
जि. वडास. उपेन्द्र लाल साह — 9807751385
रञ्जु महतो — 9845582790
अनिता थापा — 9863770371

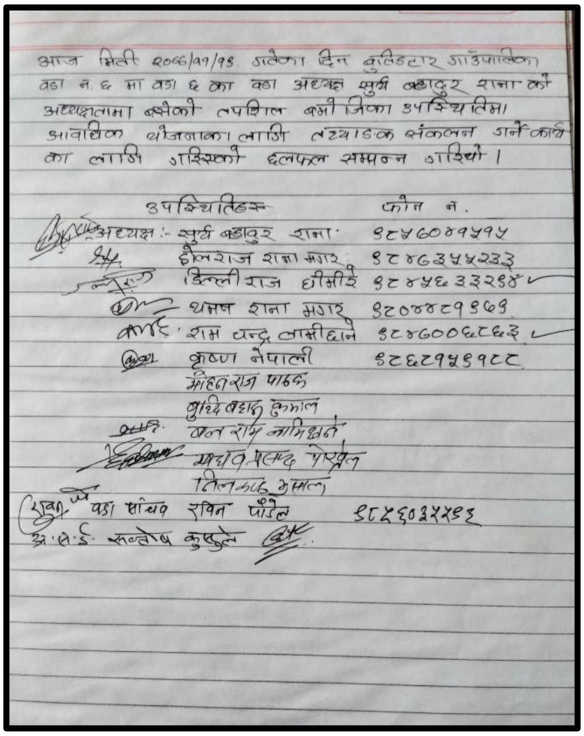
आज मिती २०७७/११/१९ गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा नं. ६ मा वडा ६ का वडा अध्यक्ष सुर्य बहादुर राना को अध्यक्षतामा बसेको तपशिल बमोजिमका उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्यका लागि गरिएको छलफल सम्पन्न गरियो ।

उपस्थितिहरु — फोन नं.
अध्यक्ष :- सुर्य बहादुर राना — ९८५७०४१५१५
डिलराज राना मगर — ९८४७३५५२३३
डिल्लीराज घिमिरे — ९८४५६३३२९४
थमन राना मगर — ९८०४४८१३७१
राम चन्द्र लामीछाने — ९८४७००६८६३
कृष्ण नेपाली — ९८६८१५११८८
मोहनराज पाठक
बुद्धि बहादुर कुमाल
बल राम नामिझर्ने
माधवानन्द पोखरेल
तिलकध्वज भुसाल
वडा सचिव रविन पौडेल — ९८५६०३५५१६
अ.से.ई. सन्तोष कुरुङ्गे

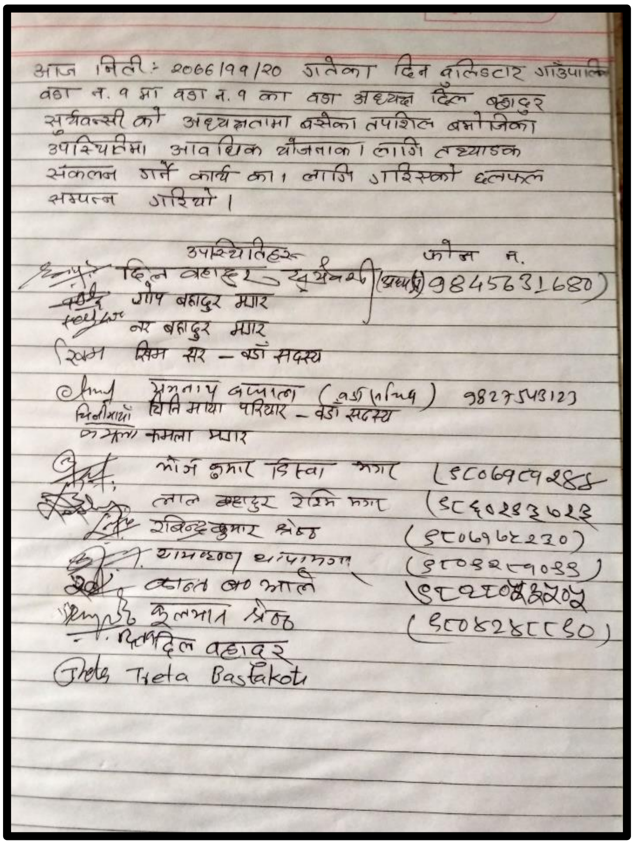
आज मिती: 2066/11/20 गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा न. 1 मा वडा न. 1 का वडा अध्यक्ष दिल बहादुर सुर्यवन्सी को अध्यक्षतामा बसेका तपशिल बमोजिका उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्य का लागि गरिस्को छलफल सम्पन्न गरियो।

उपस्थितिहरू — फोन न.
दिल बहादुर सुर्यवन्सी (अध्यक्ष) 9845631680
गोप बहादुर मगार
नर बहादुर मगार
सिम सर – वडा सदस्य
अमनाथ कप्याल (वडा सचिव) 9827543123
चिनि माया परियार – वडा सदस्य
कमला मगार
रविन्द्रकुमार श्रेष्ठ
दिल बहादुर
Treta Bastakoti

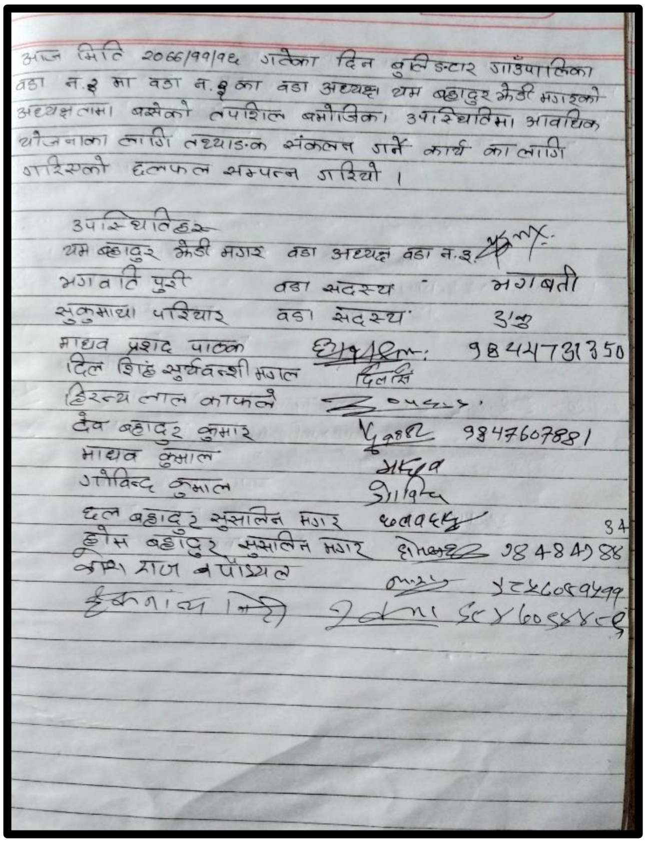
आज मिति 2066/11/19 गतेका दिन बुलिङटार गाउँपालिका वडा न. ३ मा वडा न. ३ का वडा अध्यक्ष थम बहादुर झेंडी मगरको अध्यक्षतामा बसेको तपशिल बमोजिका उपस्थितिमा आवधिक योजनाका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्य का लागि गरिस्को छलफल सम्पन्न गरियो।

उपस्थितिहरू
थम बहादुर झेंडी मगर वडा अध्यक्ष वडा न.३
भगवति पुरी वडा सदस्य भगबती
सुकुमाया परियार वडा सदस्य
माधव प्रशाद पाठक 9844731350
दिल सिंह सुर्यवन्शी मगाल दिलसिं
हिरन्य लाल काफ्ले
देव बहादुर कुमार 9847607881
माधव कुमाल माधव
गोविन्द कुमाल गोविन्द
दल बहादुर सुसालिन मगार
होम बहादुर सुसालिन मगार
राज पौड्याल

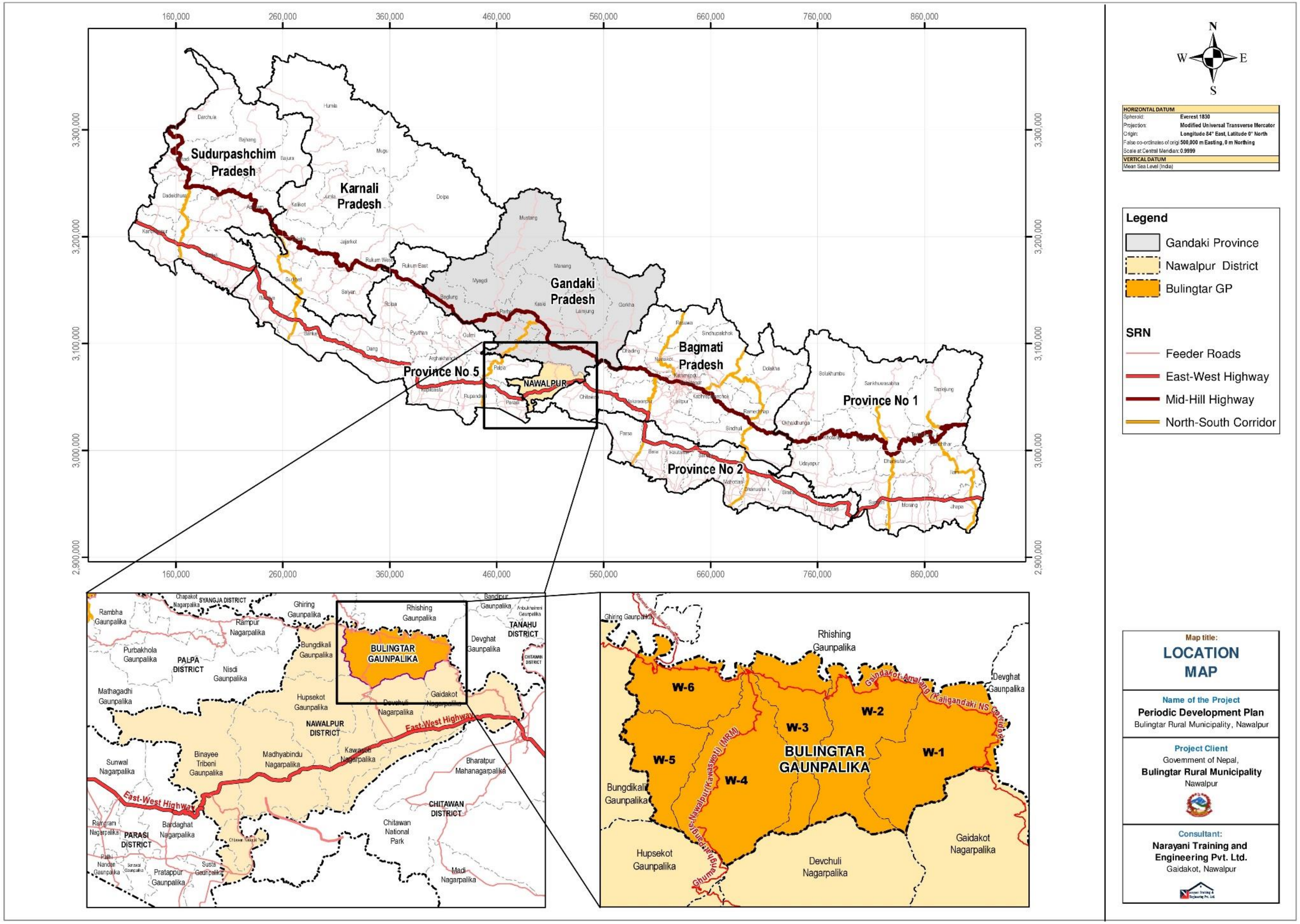
Sudurpashchim Pradesh
Karnali Pradesh
Gandaki Pradesh
Bagmati Pradesh
Province No 5
Province No 1
Province No 2
NAWALPUR
N
S
W
E
HORIZONTAL DATUM
Spheroid: Everest 1830
Projection: Modified Universal Transverse Mercator
Origin: Longitude 84° East, Latitude 0° North
False co-ordinates of origin: 500,000 m Easting, 0 m Northing
Scale at Central Meridian: 0.9999
VERTICAL DATUM
Mean Sea Level (India)
Legend
Gandaki Province
Nawalpur District
Bulingtar GP
SRN
Feeder Roads
East-West Highway
Mid-Hill Highway
North-South Corridor
Map title:
LOCATION MAP
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
BULINGTAR GAUNPALIKA
NAWALPUR DISTRICT
PALPA DISTRICT
TANAHU DISTRICT
CHITAWAN DISTRICT
PARASI DISTRICT
East-West Highway
Rhishing Gaunpalika
Devghat Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
Binayee Tribeni Gaunpalika
Madhyabindu Nagarpalika
Kawasoti Nagarpalika
Bharatpur Mahanagarpalika
Chitawan National Park
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
Gaindakot-Amalari (Kaligandaki NS Corridor)
Narayanpur-Kawaswoti (MRM)
Ghumaune
160,000
260,000
360,000
460,000
560,000
660,000
760,000
860,000
2,900,000
3,000,000
3,100,000
3,200,000
3,300,000

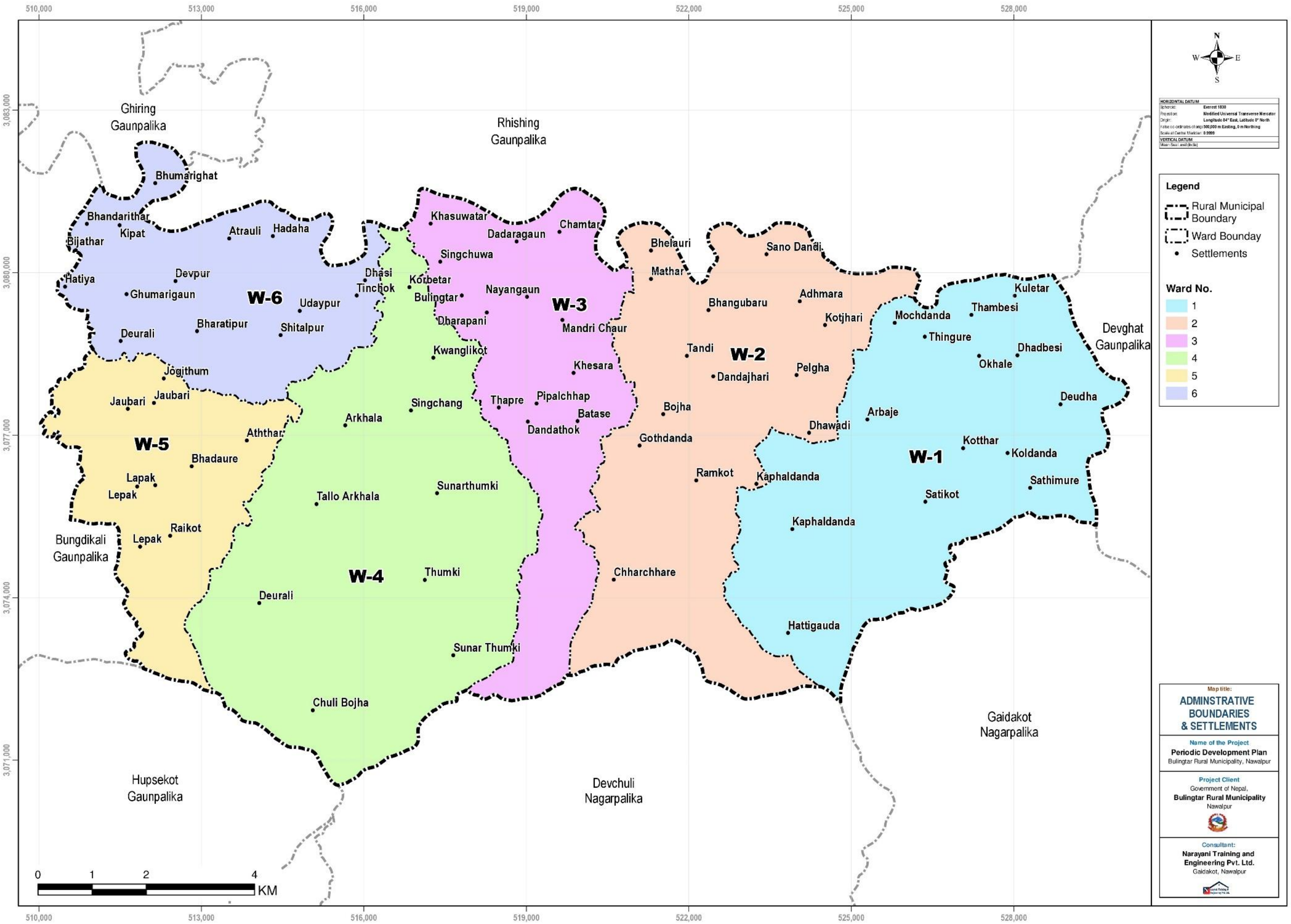
Ghiring
Gaunpalika
Rhishing
Gaunpalika
Devghat
Gaunpalika
Bungdikali
Gaunpalika
Hupsekot
Gaunpalika
Devchuli
Nagarpalika
Gaidakot
Nagarpalika
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
Bhumarighat
Bhandarithar
Kipat
Bijathar
Atrauli
Hadaha
Hatiya
Devpur
Ghumarigaun
Udaypur
Dhasi
Tinchok
Deurali
Bharatipur
Shitalpur
Jogithum
Jaubari
Jaubari
Aththar
Bhadaure
Lapak
Lepak
Raikot
Lepak
Khasuwatar
Dadaragaun
Chamtar
Singchuwa
Korbetar
Bulingtar
Nayangaun
Dharapani
Mandri Chaur
Kwanglikot
Khesara
Thapre
Pipalchhap
Batase
Dandathok
Singchang
Arkhala
Tallo Arkhala
Sunarthumki
Thumki
Deurali
Sunar Thumki
Chuli Bojha
Bhelauri
Mathar
Sano Dandi
Bhangubaru
Adhmara
Kotjhari
Tandi
Dandajhari
Pelgha
Bojha
Dhawadi
Gothdanda
Ramkot
Kaphaldanda
Chharchhare
Kuletar
Mochdanda
Thambesi
Thingure
Dhadbesi
Okhale
Deudha
Arbaje
Kotthar
Koldanda
Sathimure
Satikot
Kaphaldanda
Hattigauda
0 1 2 4 KM
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
Settlements
Ward No.
1
2
3
4
5
6
Map title:
ADMINSTRATIVE BOUNDARIES & SETTLEMENTS
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur

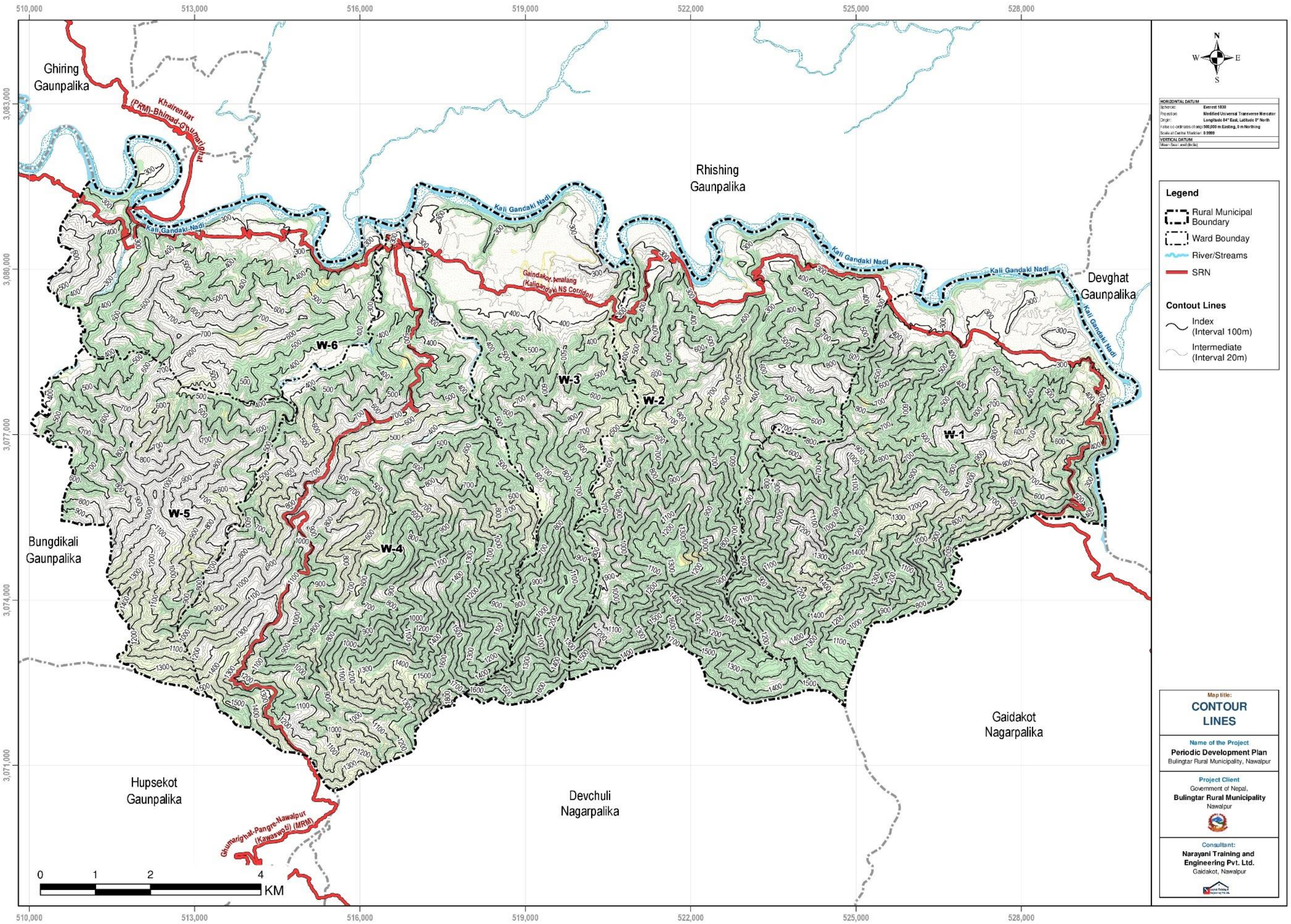

Ghiring Gaunpalika
Rhishing Gaunpalika
Devghat Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
Kali Gandaki Nadi
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
River/Streams
SRN
Contour Lines
Index (Interval 100m)
Intermediate (Interval 20m)
Map title:
CONTOUR LINES
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
0 1 2 4 KM

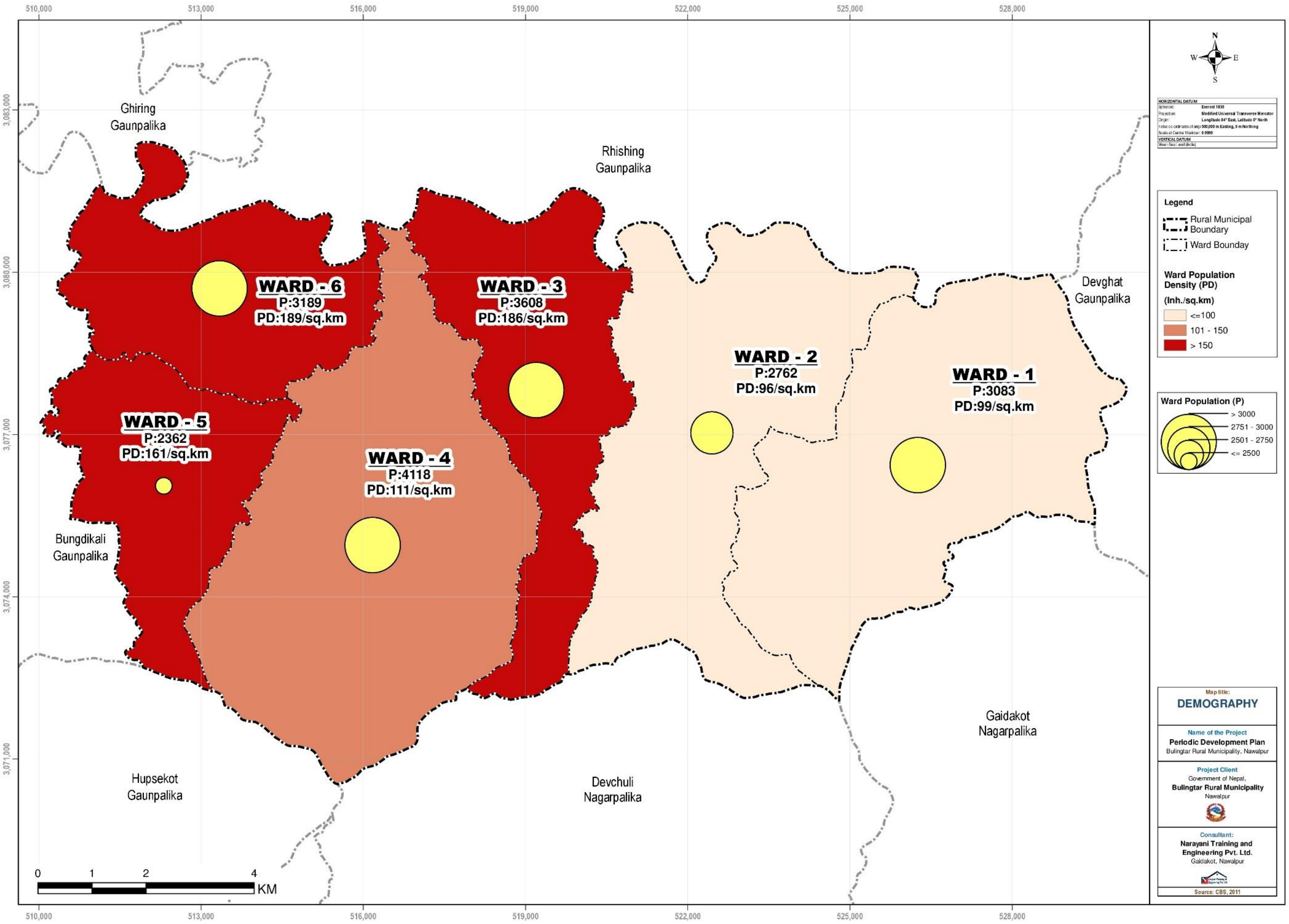

510,000
513,000
516,000
519,000
522,000
525,000
528,000
3,083,000
3,080,000
3,077,000
3,074,000
3,071,000
Ghiring Gaunpalika
Rhishing Gaunpalika
Devghat Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
WARD - 6
P:3189
PD:189/sq.km
WARD - 3
P:3608
PD:186/sq.km
WARD - 2
P:2762
PD:96/sq.km
WARD - 1
P:3083
PD:99/sq.km
WARD - 5
P:2362
PD:161/sq.km
WARD - 4
P:4118
PD:111/sq.km
0 1 2 4
KM
N
W
E
S
HORIZONTAL DATUM
Spheroid: Everest 1830
Projection: Modified Universal Transverse Mercator
Origin: Longitude 84° East, Latitude 0° North
False co-ordinates of origi 500,000 m Easting, 0 m Northing
Scale at Central Meridian: 0.9999
VERTICAL DATUM
Mean Sea Level (India)
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
Ward Population Density (PD)
(Inh./sq.km)
<=100
101 - 150
> 150
Ward Population (P)
> 3000
2751 - 3000
2501 - 2750
<= 2500
Map title:
DEMOGRAPHY
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and
Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
Source: CBS, 2011

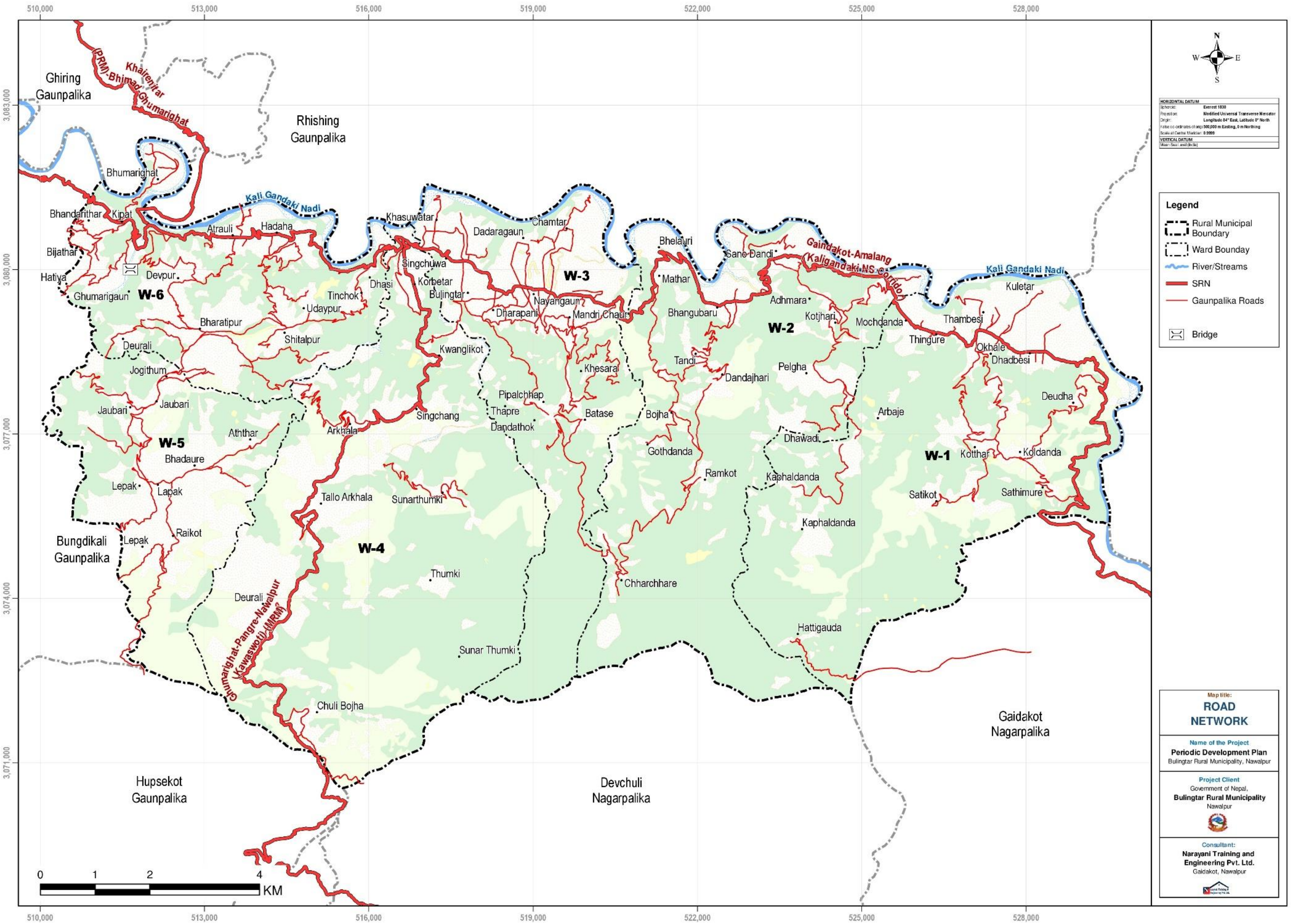
Ghiring Gaunpalika
Rhishing Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
Kali Gandaki Nadi
(PRM)-Bhimad-Ghumarighat
Khaireni-tar
Gaindakot-Amalang Kaligandaki NS Corridor
Ghumarighat-Pangre-Nawalpur (Kawaswoti) (MRM)
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
River/Streams
SRN
Gaunpalika Roads
Bridge
Map title:
ROAD NETWORK
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
0 1 2 4 KM

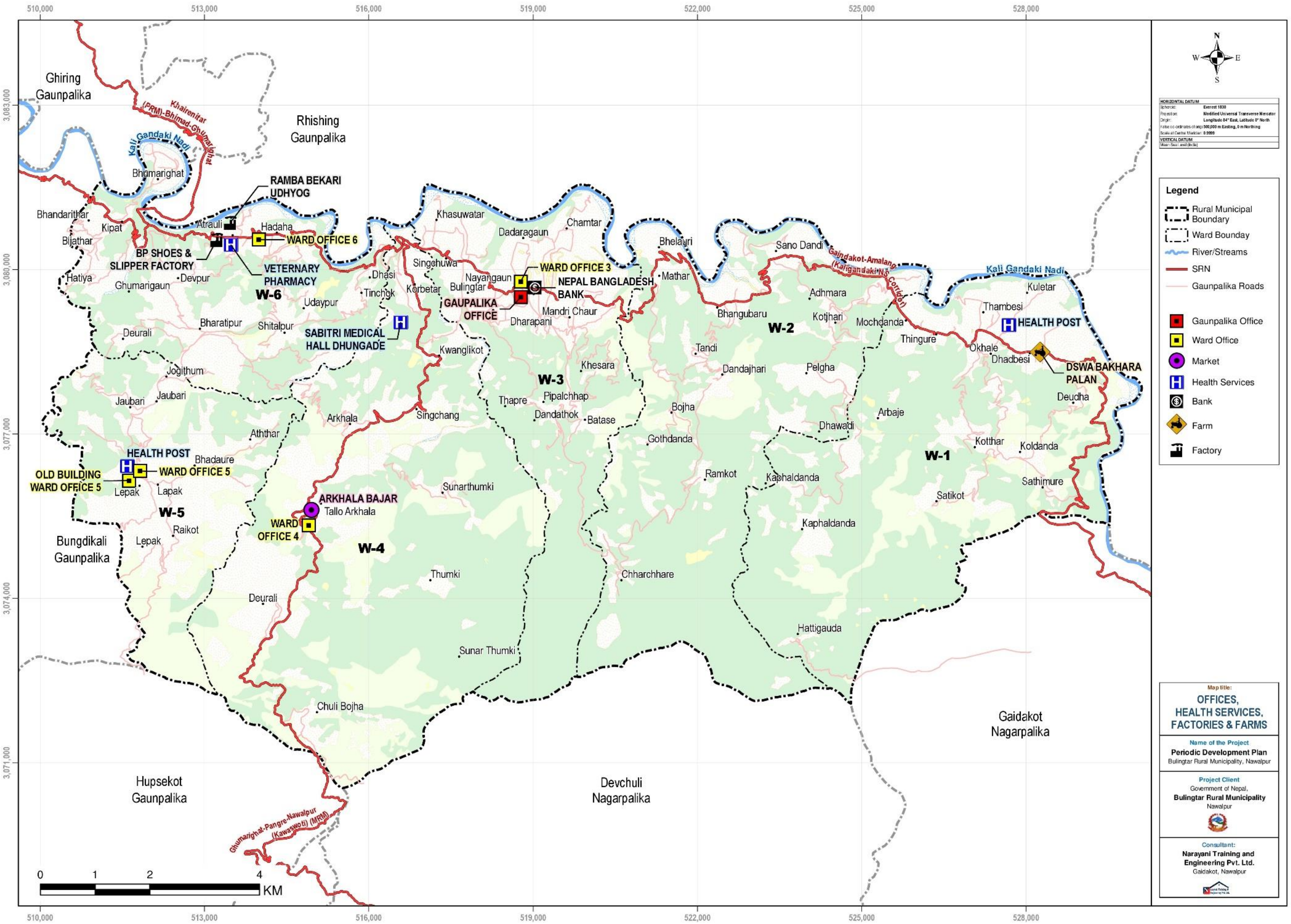
Map title:
OFFICES, HEALTH SERVICES, FACTORIES & FARMS
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
River/Streams
SRN
Gaunpalika Roads
Gaunpalika Office
Ward Office
Market
Health Services
Bank
Farm
Factory
N
S
E
W
510,000
513,000
516,000
519,000
522,000
525,000
528,000
3,083,000
3,080,000
3,077,000
3,074,000
3,071,000
0 1 2 4 KM
Ghiring Gaunpalika
Rhishing Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
Kali Gandaki Nadi
Khairenitar (PRM)-Bhimad-Ghumarighat
Gaindakot-Amalang (Kaligandaki NS Corridor)
Ghumarighat-Pangre-Nawalpur (Kawaswoti) (MRM)
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
RAMBA BEKARI UDHYOG
BP SHOES & SLIPPER FACTORY
WARD OFFICE 6
VETERNARY PHARMACY
SABITRI MEDICAL HALL DHUNGADE
WARD OFFICE 3
NEPAL BANGLADESH BANK
GAUPALIKA OFFICE
HEALTH POST
DSWA BAKHARA PALAN
HEALTH POST
OLD BUILDING WARD OFFICE 5
WARD OFFICE 5
ARKHALA BAJAR
WARD OFFICE 4
Bhumarighat
Bhandarithar
Kipat
Bijathar
Atrauli
Hadaha
Hatiya
Ghumarigaun
Devpur
Deurali
Bharatipur
Shitalpur
Udaypur
Dhasi
Tinchok
Korbetar
Singchuwa
Bulingtar
Nayangaun
Khasuwatar
Dadaragaun
Chamtar
Mandri Chaur
Dharapani
Kwanglikot
Bhelauri
Mathar
Sano Dandi
Adhmara
Bhangubaru
Kotjhari
Mochdanda
Thingure
Thambesi
Kuletar
Okhale
Dhadbesi
Deudha
Tandi
Dandajhari
Pelgha
Khesara
Thapre
Pipalchhap
Dandathok
Batase
Bojha
Dhawadi
Arbaje
Gothdanda
Kotthar
Koldanda
Ramkot
Kaphaldanda
Satikot
Sathimure
Jogithum
Jaubari
Arkhala
Singchang
Aththar
Bhadaure
Lepak
Lapak
Raikot
Tallo Arkhala
Sunarthumki
Thumki
Chharchhare
Deurali
Hattigauda
Sunar Thumki
Chuli Bojha

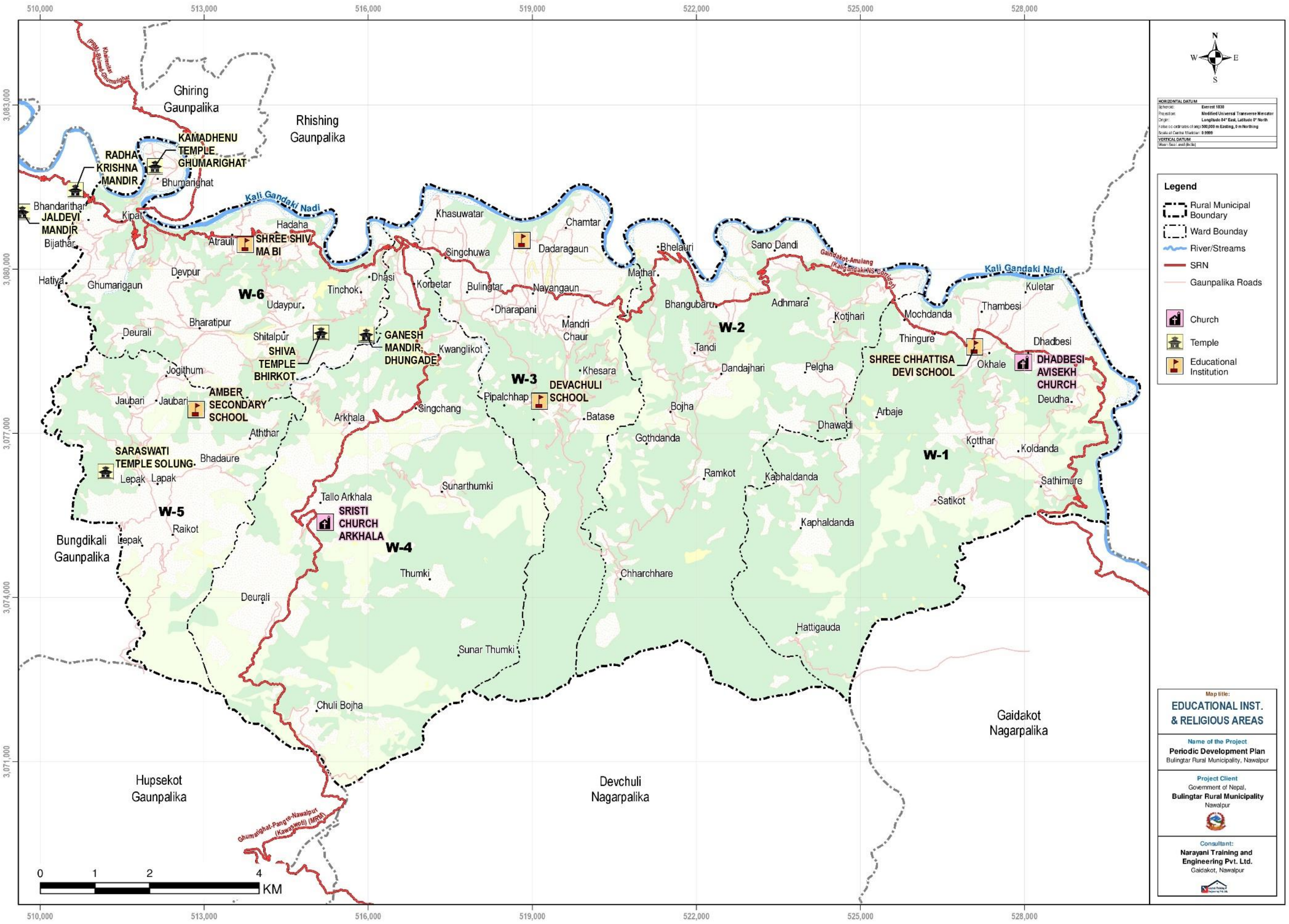
EDUCATIONAL INST. & RELIGIOUS AREAS
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
River/Streams
SRN
Gaunpalika Roads
Church
Temple
Educational Institution
Name of the Project
Periodic Development Plan
Bulingtar Rural Municipality, Nawalpur
Project Client
Government of Nepal,
Bulingtar Rural Municipality
Nawalpur
Consultant:
Narayani Training and Engineering Pvt. Ltd.
Gaidakot, Nawalpur
Ghiring Gaunpalika
Rhishing Gaunpalika
Bungdikali Gaunpalika
Hupsekot Gaunpalika
Devchuli Nagarpalika
Gaidakot Nagarpalika
Kali Gandaki Nadi
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
KAMADHENU TEMPLE GHUMARIGHAT
RADHA KRISHNA MANDIR
JALDEVI MANDIR
SHREE SHIV MA BI
GANESH MANDIR, DHUNGADE
SHIVA TEMPLE BHIRKOT
AMBER SECONDARY SCHOOL
SARASWATI TEMPLE SOLUNG
SRISTI CHURCH ARKHALA
DEVACHULI SCHOOL
SHREE CHHATTISA DEVI SCHOOL
DHADBESI AVISEKH CHURCH
Bhumarighat
Bhandarithar
Kipat
Bijathar
Hatiya
Ghumarigaun
Devpur
Atrauli
Hadaha
Tinchok
Dhasi
Udaypur
Bharatipur
Deurali
Shitalpur
Jogithum
Jaubari
Aththar
Bhadaure
Lepak
Lapak
Raikot
Arkhala
Tallo Arkhala
Singchang
Kwanglikot
Korbetar
Bulingtar
Singchuwa
Khasuwatar
Chamtar
Dadaragaun
Nayangaun
Dharapani
Mandri Chaur
Khesara
Pipalchhap
Batase
Sunarthumki
Thumki
Sunar Thumki
Chuli Bojha
Bhelauri
Mathar
Sano Dandi
Bhangubaru
Adhmara
Tandi
Dandajhari
Kotjhari
Pelgha
Bojha
Gothdanda
Dhawadi
Ramkot
Kaphaldanda
Chharchhare
Hattigauda
Mochdanda
Thambesi
Kuletar
Thingure
Okhale
Dhadbesi
Deudha
Arbaje
Kotthar
Koldanda
Sathimure
Satikot
0 1 2 4 KM
510,000
513,000
516,000
519,000
522,000
525,000
528,000
3,083,000
3,080,000
3,077,000
3,074,000
3,071,000